

ISSN 2791-0954 [Print]

**Eurasian Journal
of International Law
(EAJIL)**

2024, Number # 3 (11)

Founded in 2022

Published 4 times a year

Astana, 2024

ISSN 2791-0954 [Print]

**Еуразия халықаралық
құқық журналы
(ЕАХҚЖ)**

2024, 3 (11) Нөмірі

2022 жылдан бастап шығады

Жылына 4 рет шығады

Астана, 2024

ISSN 2791-0954 [Print]

**Евразийский журнал
международного права
(ЕАЖМП)**

2024, Номер № 3 (11)

Издается с 2022 года

Выходит 4 раза в год

Астана, 2024

Бас редакторлар:

Абайділданов Ербол Мусинұлы, заң ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті халықаралық құқық кафедрасының профессоры (Қазақстан Республикасы, Астана).

Абашидзе Аслан Хусейнович, заң ғылымдарының докторы, профессор, Ресей халықтар достығы университеті халықаралық құқық кафедрасының меңгерушісі (Ресей Федерациясы, Мәскеу).

Жауапты хатшы: **Тлепина Шолпан Валерийқызы**, заң ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Халықаралық құқық кафедрасының профессоры (Қазақстан Республикасы, Астана).

Техникалық хатшылар: **Қаханов Әлкей Саятұлы**, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ халықаралық құқық кафедрасының докторант (Қазақстан Республикасы, Астана); **Михеева Виктория Игоревна**, Ресей халықтар достығы университетінің аспиранты (Ресей Федерациясы, Мәскеу).

Редакциялық кеңес:

Абдуллин Адель Ильсиярович, заң ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті халықаралық және еуропа құқығы кафедрасының меңгерушісі (Ресей Федерациясы, Қазан).

Бекашев Дамир Камильевич, заң ғылымдарының докторы, профессор, РФ СІМ ММХҚИ халықаралық құқық кафедра меңгерушісінің міндетін атқарушы.

Борубашов Бекбосун Ишенбекович, заң ғылымдарының докторы, профессор, Қырғыз-Ресей Славян университеті халықаралық және конституциялық құқық кафедрасының меңгерушісі (Қырғыз Республикасы, Бішкек).

Довгань Елена Федоровна, заң ғылымдарының докторы, профессор, Беларусь мемлекеттік университеті халықаралық құқық кафедрасының профессоры (Беларусь Республикасы, Минск).

Құлжабаева Жанат Орынбекқызы, заң ғылымдарының кандидаты, доцент, Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК директорының кеңесшісі (Қазақстан Республикасы, Астана).

Куликпаева Мира Жумагазыевна, PhD, Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану бөлімінің жетекшісі (Қазақстан Республикасы, Астана).

Нығматуллин Ришат Вахидович, заң ғылымдарының докторы, профессор, Уфа ғылым және технологиялар университеті құқық институты директорының халықаралық істер және қоғаммен байланыс жөніндегі орынбасары, халықаралық құқық және халықаралық қатынастар кафедрасының

меңгерушісі (Ресей Федерациясы, Уфа).

Саидмухторов Алишержон Абдухаликович, заң ғылымдарының кандидаты, доцент, Тәжікстан Республикасы Президенті жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы Халықаралық құқық кафедрасы меңгерушісі (Тәжікстан Республикасы, Душанбе).

Солнцев Александр Михайлович, заң ғылымдарының кандидаты, доцент, РХДУ Заң институты халықаралық құқық кафедрасы меңгерушісінің орынбасары

Сайрамбаева Жұлдыз Талғатқызы, заң ғылымдарының кандидаты, доцент, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Халықаралық қатынастар факультетінің деканы (Қазақстан Республикасы, Алматы).

Сәрсембаев Марат Алдангорұлы, заң ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ халықаралық құқық кафедрасының профессоры (Қазақстан Республикасы, Астана).

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ.,

Қ. Сәтбаев көшесі, 2, 325 каб.

Тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31-267).

электрондық пошта: ejil2022@mail.ru; sholpanw@yandex.kz; erbolabay@mail.ru

<https://ejil.enu.kz>

Eurasian Journal of International Law (EJIL)

Еуразия халықаралық құқық журналы (ЕАХҚЖ)

Евразийский журнал международного права (ЕАЖМП)

Меншік иесі: «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамы.

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінде тіркелген. Тіркеу куәлігі: № KZ27VPY00047364 (30.03.2022)

Журналдың шығу жиілігі: жылына 4 рет

Баспахана мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к.,13/1, тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31-434)

Главные редакторы:

Абайдельдинов Ербол Мусинович, д.ю.н., профессор, профессор кафедры международного права Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Республика Казахстан, Астана).

Абашидзе Аслан Хусейнович, д.ю.н., профессор, заведующий кафедрой международного права Российского университета дружбы народов (Российская Федерация, Москва).

Ответственный секретарь: **Тлепина Шолпан Валерьевна**, д.ю.н., профессор, профессор кафедры международного права ЕНУ им. Л.Н.Гумилева (Республика Казахстан, Астана).

Технические секретари: **Қаханов Әлкей Саятұлы**, докторант кафедры международного права ЕНУ им. Л.Н. Гумилева (Республика Казахстан, Астана); **Михеева Виктория Игоревна**, аспирант Российского университета дружбы народов (Российская Федерация, Москва).

Редакционный совет:

Абдуллин Адель Ильсиярович, д.ю.н., профессор, заведующий кафедрой международного и европейского права Казанского федерального университета (Российская Федерация, Казань).

Бекашев Дамир Камильевич, доктор юридических наук, профессор, и.о. заведующего кафедрой международного права МГИМО МИД России.

Борубашов Бекбосун Ишенбекович, д.ю.н., профессор, заведующий кафедрой международного и конституционного права Кыргызско-Российского Славянского Университета (Кыргызская Республика, Бишкек)

Довгань Елена Федоровна, д.ю.н., профессор, профессор кафедры международного права Белорусского университета (Республика Беларусь, Минск).

Кулжабаева Жанат Орынбековна, к.ю.н., доцент, советник директора РГП на ПХВ «Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан» Министерства Юстиции Республики Казахстан (Республика Казахстан, Астана).

Куликпаева Мира Жумагазыевна, PhD, руководитель Отдела международного права и сравнительного правоведения РГП на ПХВ «Институт законодательства и правовой информации Республики Казахстан» Министерства юстиции Республики Казахстан (Республика Казахстан, Астана).

Нигматуллин Ришат Вахидович, д.ю.н., профессор, заместитель директора по международной деятельности и связи с общественностью Института права, заведующий кафедрой международного права и международных отношений Института права Уфимского университета науки и технологий (Российская Федерация, Уфа)

Саидмухторов Алишержон Абдухаликович, к.ю.н., доцент, заведующий

кафедрой международного права Академии государственного управления при Президенте Республики Таджикистан (Республика Таджикистан, Душанбе).

Солнцев Александр Михайлович, кандидат юридических наук, доцент, заместитель заведующего кафедрой международного права Юридического института РУДН

Сайрамбаева Жулдыз Талгатовна, к.ю.н., доцент, декан факультета международных отношений КазНУ имени аль-Фараби (Республика Казахстан, Алматы).

Сарсембаев Марат Алдангорович, д.ю.н., профессор, профессор кафедры международного права ЕНУ им. Л.Н. Гумилева (Республика Казахстан, Астана).

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана,

ул. К. Сатпаева 2, каб. 325

Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-267).

e-mail: ejil2022@mail.ru; sholpanw@yandex.kz; erbolabay@mail.ru

<https://ejil.enu.kz>

Eurasian Journal of International Law (EJIL) Еуразиялық халықаралық құқық журналы (ЕАХҚЖ) Евразийский журнал международного права (ЕАЖМП)

Собственник: Некоммерческое акционерное общество «Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева».

Зарегистрирован Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство: № KZ27VPY00047364 (30.03.2022)

Периодичность: 4 раза в год.

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажымукана, 13/1, тел.: +7(7172)709-500 (вн. 31-434).

Chief editors:

Abaideldinov Yerbol Musinovich, Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of International Law, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Astana, Republic of Kazakhstan).

Abashidze Aslan Khuseinovich, Doctor of Law, Professor, Head of the Department of International Law, RUDN University – The Peoples' Friendship University of Russia (Moscow, Russian Federation).

Executive Secretary: **Tlepina Sholpan Valerievna**, Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of International Law, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Astana, Republic of Kazakhstan).

Technical secretaries: **Kakhanov Alkey Sayatuly**, doctoral student at the Department of International Law, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Astana, Republic of Kazakhstan); **Mikheeva Victoria Igorevna**, Postgraduate, RUDN University – The Peoples' Friendship University of Russia (Moscow, Russian Federation).

Editorial board:

Abdullin Adel Ilsiyarovich, Doctor of Law, Professor, Head of the Department of International and European Law, Kazan Federal University (Kazan, Russian Federation).

Bekyashev Damir Kamilievich, Doctor of Juridical Sciences, Professor, Head of the Department of International Law of Moscow State Institute of International Relations (University) of the MFA Russia (MGIMO University).

Borubashov Bekbosun Ishenbekovich, Doctor of Law, Professor, Head of the Department of International and Constitutional Law, Kyrgyz-Russian Slavic University (Bishkek, Kyrgyz Republic).

Dovgan Yelena Fedorovna, Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of International Law, Belarusian State University (Minsk, Republic of Belarus).

Kulzhabayeva Zhanat Orynbekovna, PhD in Law, Associate Professor, Advisor to the Director of the RSE on REM “Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan” of the Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan (Astana, Republic of Kazakhstan).

Kulikpayeva Mira, PhD, Head of the Department of International Law and Comparative Legal Studies of the RSE on REM “Institute of Legislation and Legal Information of the Republic of Kazakhstan” of the Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan (Astana, Republic of Kazakhstan).

Nigmatullin Rishat Vakhidovich, Doctor of Law, Professor, Deputy Director for International Affairs and Public Relations at the Institute of Law, Head of the Chair of International Law and International Relations of the Institute of Law, Ufa University of Science and Technologies (Ufa, Russian Federation)

Saidmukhtorov Alisherjon Abdukhaliyevich, PhD in Law, Associate

Professor, Head of the Department of International Law, Academy of Public Administration under the President of the Republic of Tajikistan (Dushanbe, Republic of Tajikistan).

Soltsev Alexander Mikhailovich, Associate Professor, Deputy Head of the Department of International Law, Law Institute, RUDN University

Sairambayeva Zhuldyz Talgatovna, PhD in Law, Associate Professor, Dean of the Faculty of International Relations, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Republic of Kazakhstan).

Sarsembaev Marat Aldangorovich, Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of International Law, L.N. Gumilyov Eurasian National University (Astana, Republic of Kazakhstan).

Editorial address: 010008, Kazakhstan, Astana,

Satpaev st. 2, off. 325

Tel.: +7(7172)709-500 (internal number: 31-267)

e-mail: ejil2022@mail.ru; sholpanw@yandex.kz; erbolabay@mail.ru

<https://ejil.enu.kz>

Eurasian Journal of International Law (EJIL) Еуразиялық халықаралық құқық журналы (ЕАХҚЖ) Евразийский журнал международного права (ЕАЖМП)

Owner: «L.N. Gumilyov Eurasian National University» Non-commercial jointstock company.

Registered by the Ministry of Information and Social Development of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate: KZ27VPY00047364 (30.03.2022)

Frequency: 4 times a year.

Printing house address: 010008, Kazhymukan st. 13/1, Astana, Kazakhstan.

Tel.: +7(7172)709-500 (internal number: 31-434)

Совершенствование законодательства Казахстан по вопросам венчурного финансирования и международный опыт

Сарсембаев Марат Алдангорович

доктор юридических наук, профессор
профессор кафедры международного права Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева,

Астана, Казахстан

e-mail: daneker@mail.ru

ORCID: 0000-0002-0340-8621; JEL-code: K24 Cyber Law

Аннотация. Венчурное предпринимательство - это реальная основа финансово-экономического повышения благосостояния разных слоев населения страны. Такая мысль сформулирована в общенациональном приоритете 8 Национального плана развития Республики Казахстан до 2025 года. Это позволяет построить диверсифицированную и инновационную экономику страны. В статье подчеркивается, что переход к наукоёмкой модели экономики возможен только при наличии венчурной системы, которую нужно довести до высокого качественного уровня. Поэтому автор считает необходимым совершенствовать законы, такие, как: Закон Республики Казахстан от 18 февраля 2011 года «О науке», Закон Республики Казахстан от 31 октября 2015 года «О коммерциализации результатов научной и (или) научно-технической деятельности», Закон Республики Казахстан от 7 июля 2004 года «Об инвестиционных и венчурных фондах» и другие законы, которые так или иначе стимулировали бы венчурных инвесторов. Автор неслучайно указывает на то, благодаря опыту развитых государств в сфере венчурного финансирования повышается результативность коммерческих разработок и дел. Именно такой подход ведет к повышению конкурентоспособности инновационной продукции, которую производят в этих странах.

Ключевые слова: венчур, венчурный фонд, инвестиции, предпринимательство, инновация, финансирование, венчурный управляющий.

Венчурлық мәселелер бойынша Қазақстан заңнамасының қаржыландыруын жетілдіру және халықаралық тәжірибе

Сәрсембаев Марат Алданғорұлы

заң ғылымдарының докторы, профессор
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті халықаралық
құқық кафедрасының профессоры,

Астана, Қазақстан

e-mail: daneker@mail.ru

ORCID: 0000-0002-0340-8621; JEL-code: K24 Cyber Law

Түйіндеме. Венчурлық кәсіпкерлік- ел тұрғындарының әртүрлі топтарының әл-ауқатын жақсартудың қаржылық-экономикалық негізі болып табылады. Мұндай ой Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі ұлттық даму жоспарының 8 жалпыұлттық басымдығында тұжырымдалған. Бұл елдің әртараптандырылған және инновациялық экономикасын құруға мүмкіндік береді. Мақалада ғылымды қажет ететін экономикалық модельге көшу венчурлық капитал жүйесі болған жағдайда ғана мүмкін болатыны, оны жоғары сапалы деңгейге жеткізу қажет екендігі атап көрсетілген. Сондықтан автор: "Ғылым туралы" 2011 жылғы 18 ақпандағы Қазақстан Республикасының Заңы, "Ғылыми және (немесе) ғылыми-техникалық қызмет нәтижелерін коммерцияландыру туралы" 2015 жылғы 31 қазандағы Қазақстан Республикасының Заңы, "Инвестициялық және венчурлік қызмет туралы" 2004 жылғы 7 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңы сияқты және венчурлық инвесторларды қандай да бір жолмен ынталандыратын басқа заңдарды жетілдіру қажет деп санайды. Автордың дамыған елдердің венчурлық қаржыландыру саласындағы тәжірибесінің арқасында коммерциялық әзірлемелер мен істердің тиімділігі артып отырғанын атап өтуі кездейсоқ емес. Дәл осы тәсіл осы елдерде өндірілетін инновациялық өнімдердің бәсекеге қабілеттілігін арттыруға әкеледі,

Негізгі сөздер: венчур, венчурлық қор, инвестициялар, кәсіпкерлік, инновация, қаржыландыру, венчурлық басқарушы.

Improvement of Kazakhstan's legislation on venture financing and international experience

Sarsembayev Marat Aldangorovich

Doctor of Law, Professor

Professor of the Department of International Law, L.N. Gumilyov Eurasian National University

Astana, Kazakhstan

e-mail: daneker@mail.ru

ORCID: 0000-0002-0340-8621; JEL-code: K24 Cyber Law

Adstract. Venture entrepreneurship is a real basis for financial and economic improvement of the well-being of different segments of the country's population. This idea is formulated in the national priority 8 of the National Development Plan of the Republic of Kazakhstan until 2025. This makes it possible to build a diversified and innovative economy of the country. The article emphasizes that the transition to a knowledge-based economic model is possible only if there is a venture capital system that needs to be brought to a high quality level. Therefore, the author considers it necessary to improve laws such as: the Law of the Republic of Kazakhstan dated February 18, 2011 "On Science", the Law of the Republic of

Kazakhstan dated October 31, 2015 "On commercialization of the results of scientific and (or) scientific and technical activities", the Law of the Republic of Kazakhstan dated July 7, 2004 "On Investment and Venture capital funds" and other laws that would somehow stimulate venture investors. It is no coincidence that the author points out that, thanks to the experience of developed countries in the field of venture financing, the effectiveness of commercial developments and cases increases. It is this approach that leads to an increase in the competitiveness of innovative products produced in these countries.

Keywords: venture, venture fund, investments, entrepreneurship, innovation, financing, venture manager.

Введение

Развитие индустриального общества в развитых странах и их переход к постиндустриальному обществу в настоящее время стал масштабным вызовом для этих и других государств. Чтобы ответить на этот вызов надлежащим образом, возникла жесткая необходимость в том, чтобы найти такую модель экономического развития, которая реально могла бы стать базисом, могущим обеспечить реальное повышение материально-финансового благосостояния населения этих стран. Чтобы достичь этой цели, нужно провести такие научно-теоретические и прикладные исследования по нахождению такой модели экономики государства, которая могла бы привести к обеспечению высокого уровня жизни граждан, к результативному взаимодействию государственных и частных структур, к поощрению частнопредпринимательской инициативы. Такие цели могут быть достигнуты разнообразными способами, в том числе способом, обеспечивающим постоянное стремление к созданию инноваций (технических новшеств для обеспечения эффективности процесса производства), к постепенному созданию наукоёмкой экономики [1, с. 5, 126, 160, 164, 188]. Инновация (от латинского слова «novatio» - «обновление») - введённое в употребление новшество в отрасли экономики, общественной жизни, серьезно повысившего эффективность по сравнению с существующими аналогами; это – результат вложения интеллектуального решения в разработку, приведшего к новому знанию, к обновлению тех или иных сфер жизни людей.

Венчурное предпринимательство может стать реальной основой динамичного развития разных слоев населения. Именно такая мысль заложена в общенациональном приоритете 8 Национального плана развития Республики Казахстан до 2025 года, на основании которого планируется построение диверсифицированной и инновационной экономики республики. Государство может перейти к наукоёмкой модели экономики только при наличии развитой венчурной системы. В этой связи необходимо совершенствовать законы, в частности, Закон Республики Казахстан от 18 февраля 2011 года «О науке», Закон Республики Казахстан от 31 октября 2015 года «О коммерциализации результатов научной и (или) научно-технической деятельности», другие

законы, которые в той или иной мере стимулировали бы венчурных инвесторов.

Опыт развитых государств доказывает, что благодаря венчурному финансированию повышается результативность коммерческих подходов при осуществлении внутригосударственных разработок. Именно это ведет к повышению конкурентоспособности, производимой в этих странах инновационной продукции. Поэтому эти страны в мировых рейтингах о глобальной конкурентоспособности занимают первые места, а Казахстану достаются места где-то во второй половине списка. Такое состояние дел показывает и доказывает необходимость развития наукоёмкой экономики за счет венчурного финансирования. Это значит, что возрастает актуальность проведения аналитического исследования по разработке нормативно-правовой и методологической основы в целях создания и управления венчурными фондами, а также в целях разработки и проведения надлежащей инвестиционной политики этих фондов [2].

Мы ощущаем, что в мире идет быстрое наращивание темпов научно-технологического прогресса, развитие технологий происходит в режиме жесткой конкуренции. Мы видим, как развитые и иные страны становятся лидерами в инновационно-технологической сфере. Наблюдается существенный разрыв в технологическом развитии государств, что сказывается на состоянии экономики каждого из них. Казахстан должен осуществить быстрый переход от экспортно-сырьевой экономики к инновационной. И эта задача встала перед нами во весь рост.

Методы исследования

В ходе исследования были использованы следующие научные методы исследования: метод логического анализа, метод сравнительно-правового анализа, метод законодательного анализа, а также метод научного прогноза. Благодаря этим методам удалось раскрыть содержание избранной темы.

Обсуждение

Под венчурными инвестициями понимают вложение денежных средств в инновационный бизнес, имеющий определенную перспективу. Термин «венчурные инвестиции, венчурное финансирование» происходит от английского слова «venture», что означает «рискованное мероприятие, рискованное вложение капитала». Рискованным такое вложение денег является потому, что заранее трудно предугадать, какая инновационная идея окажется более востребованной обществом [3]. Поэтому, чтобы уменьшить такой риск, венчурные инвесторы стремятся вложить свои средства сразу в развитие не одной, а нескольких инновационных идей. В условиях современного научно-технического прогресса есть компании, отдельные люди, которые сумели сформулировать одну или несколько инновационных идей, но при этом нуждаются в деньгах для финансирования и имплементации

этих идей. В предпринимательской среде есть немало компаний, состоятельных инвесторов, так называемых «бизнес-ангелов», финансовых посредников в виде венчурного фонда, которые хотели бы финансировать надлежащий, прибыльный инновационный проект. Причем они ищут инновационные проекты как внутри своей отрасли, так и за ее пределами. Это связано с тем, что они уже четко себе представляют, что если они этого делать не будут, то конкуренты, воспользовавшись этими и другими научно-техническими, инновационными идеями и проектами, обойдут их, что неминуемо приведет их к банкротству. Поэтому они, увидев более или менее стоящий инновационный проект, они тут же его финансируют, покупая доли в уставном капитале или пакете акций инновационной компании. Говоря другими словами, бизнес-ангелы – это частные инвесторы, которые готовы вкладывать свои капиталы в стартапы (коммерческие проекты с необычной идеей, которые нуждаются в финансировании); при этом они рассчитывают на получение весомой прибыли от внесенных ими инвестиций. Термин «бизнес-ангел», его статус, направления его деятельности еще не подверглись правовому регулированию в казахстанском законодательстве. Между тем, он должен быть урегулирован [4].

Венчурное финансирование в мире, в том числе в Казахстане, имеет некоторые особенности, которые отличают его от иных видов финансирования. Принцип «одобренного риска» является основной чертой венчурного финансирования. Это означает, что венчурные инвесторы заранее знают и поэтому заранее согласны с тем, что они могут потерять солидные денежные средства при вполне возможной неудаче финансируемого объекта, проекта, а также с тем, что они могут получить гораздо высокую норму прибыли, если они не ошиблись с выбором инновационного проекта. Под венчурным финансированием понимаются «долгосрочные инвестиции в проекты, имеющие значительные финансовые перспективы, но не дающие полной гарантии успеха» [5, с. 362].

Для полного уяснения понятия венчурного финансирования следует проанализировать его важные признаки. К первому признаку данного понятия можно отнести финансирование инновационных проектов в виде участия в уставном капитале инновационного предприятия, стартапа. Вторым признаком можно назвать передачу предприятием-стартапом от 30 до 40 процентов акций своего предприятия венчурному инвестору. Третий признак проявляется в том, что венчурное финансирование означает не только денежно-финансовую поддержку инновационного предприятия, но и оказание венчурным инвестором управленческих, консультационных и иных услуг предприятию-стартапу. Суть четвертого признака состоит в распределении риска во взаимоотношениях венчурного инвестора и инноватора. Пятый признак видится в долгосрочности периода финансирования деятельности инновационного предприятия (3-5 лет, 5-10 лет).

Венчурное финансирование в Казахстане началось с 2003 года. Первой структурой такого финансирования стало АО «Национальный инновационный фонд», позже переименованное в АО «Национальное агентство по технологическому развитию» - НАТР. Именно оно стало ядром инновационной системы Республики Казахстан. К началу 2012 года Фонд профинансировал 9 инновационных проектов на общую сумму 3,7 миллиарда тенге. Среди этих проектов наиболее успешным оказался проект, предложенный для производства удобрений, в основе которых находятся фосфорные шламы. Сегодня уже запущено опытное производство по выпуску этих удобрений для нужд сельского хозяйства. В активе Фонда находится также успешное финансирование ТОО «НТО Плазмотехника», которое благодаря этому финансированию сумело внедрить новейшее поколение плазменно-топливных систем, предназначенных для растопки котлов теплоэлектростанций, в частности, городов Астаны, Караганды. Казахстанская компания «MOST Holding» сообщила: «Средний размер венчурных сделок в Казахстане в 2021 году составил \$360 тысяч, а в 2022 году значительно увеличился, дойдя до \$800 тысяч. Это говорит о том, что рынок готов к сделкам на несколько миллионов долларов уже в текущем году. Согласно информации, общий объем публичных сделок на венчурном рынке страны за этот период составил \$87 миллионов при 175 сделках» [6].

Таким актом «мягкого» права, как казахстанская Программа развития науки, инноваций и содействия технологической модернизации на 2010-2014 годы, было предусмотрено создание региональных венчурных фондов. Планировалось, что региональные венчурные фонды будут обеспечивать региональные инновационные проекты финансовыми средствами. Но этого не произошло. Поэтому необходимо разработать и принять новую Программу развития науки, инноваций, наукоемких технологий на период с 2024 по 2034 годы, в которой необходимо учесть допущенные просчеты.

То, что венчурное финансирование представляет собой рискованное дело, видно по тому, как венчурный фонд АО «Эрекет» потерпел убытки, связанные с отказом работы спутника «Казсат». Убытки могут быть допущены не только потому, что инновационные идеи оказались провальными, но еще и потому, что венчурный фонд или венчурный предприниматель, передав денежные средства компании-инноватору, не осуществлял надлежащего мониторинга и контроля за движением денежных средств. При отсутствии контроля денежные средства могут быть потрачены неверно, не по назначению, разворованы. При такой ситуации даже реально творческие инновационные идеи могут быть не реализованы.

В рамках нашей подтемы нам необходимо провести исследование текущего состояния законодательного регулирования института венчурного финансирования. На этой основе было бы желательно сформулировать предложения по совершенствованию этого законодательства. Надо выявить, насколько казахстанское законодательство соответствует международным

стандартам в сфере венчурного финансирования. Необходимо по возможности провести компаративистский анализ опыта развитых стран по вопросам стимулирования инвесторов, специализирующихся по вопросам венчурного финансирования. Мы перед собой хотели бы поставить задачу по совершенствованию казахстанского законов и иных нормативных правовых актов в целях надлежащего регулирования института венчурного финансирования, венчурных фондов, решения их спорных проблем. Мы солидарны с точкой зрения о том, что для надлежащего регулирования венчурного финансирования, деятельности венчурных фондов «необходимо внесение изменений и дополнений как минимум в 10-15 законов; ключевые из них закон «Об акционерных обществах», «О государственном аудите», «Об инвестиционных и венчурных фондах», а также Бюджетный и Налоговый кодексы» [7].

Есть смысл в рамках нашей подтемы разработать обоснованные предложения, которые можно положить в основу совершенствования законодательства Республики Казахстан в целях решения сложных проблем венчурного финансирования. Было бы желательно те результаты научного исследования, к которым мы придем совместными усилиями, направлять в министерство юстиции, парламент Республики Казахстан, другие государственные органы и учреждения в виде рекомендаций с тем, чтобы они могли бы их практически применять в ходе осуществления венчурного финансирования.

Раскрытие данной подтемы и фундаментальной темы в целом возможно при сравнительно-правовом анализе регулирования деятельности субъектов венчурного финансирования. Под этими субъектами понимаются корпоративные венчурные фонды, а также государственные венчурные фонды. Дополнительному раскрытию темы может способствовать исследование продвинутой зарубежной практики в сфере поддержки субъектов предпринимательской деятельности в области наукоёмкой экономики. Этому поможет анализ статуса и деятельности бизнес-инкубаторов (специализированных организаций, содействующих начинающим бизнесменам), бизнес-акселераторов (организаций, содействующих начинающим компаниям в предоставлении как инвестиций, так и консультаций), технопарков (научно-технологических комплексов, последовательно переходящих от стадии фундаментальных научных исследований к стадии опытного производства, а затем к завершающей стадии реализации своей продукции).

Инновации в разных сферах не могут появляться без поддержки науки. Именно наукоёмкие инновации могут реально претендовать на конкурентоспособный, полезный продукт, в отношении которого могут проявить заинтересованность венчурные инвесторы. Это, в частности проявилось в том, что казахстанские ученые-химики, проведя сравнительный анализ подсолнечного саломаса (твёрдого жира) и пальмового масла,

рекомендовали работникам пищевой промышленности республики подсолнечный продукт как более полезный для здоровья человека [8]. Мы полагаем, что ученые и практики отрасли пищевой промышленности совместными усилиями создадут инновационный проект по подсолнечному саломасу, а венчурные фонды Казахстана обеспечат надлежащее финансирование этого проекта.

Результаты

Исследуя тему о венчурных делах, мы не можем пройти мимо принятого 7 июля 2004 года Закона Республики Казахстан «Об инвестиционных и венчурных фондах», который предусматривает ряд статей, имеющих отношение к венчурному финансированию, венчурным фондам (глава 7-1). Статьей 46-1 данный Закон определяет правовое положение венчурного фонда: «1. Венчурный фонд, создаваемый в форме простого товарищества, начинает свою деятельность со дня заключения его участниками договора о совместной деятельности (далее – договор венчурного фонда). 2. Число участников венчурного фонда не может быть менее двух». Было бы целесообразно привести логически обоснованное определение понятия «венчурный фонд». Статья между тем ограничилась лишь заключением договора и тем, что «участников венчурного фонда должно быть не менее двух»: эти положения в целом не имеют отношения к определению понятия «венчурный фонд». Не совсем понятно, почему в данной статье говорится только о простом товариществе: было бы желательно упомянуть другие формы товарищества, например, форму инвестиционного товарищества.

Статья 46-2 Закона дает следующее определение устава венчурного фонда: «Устав венчурного фонда, создаваемого в виде юридического лица, помимо сведений, определенных законодательством Республики Казахстан, должен содержать положение о том, что исключительными видами его деятельности являются привлечение и аккумуляция денег и иного имущества в целях осуществления венчурного финансирования в соответствии с требованиями, установленными законодательством Республики Казахстан об инвестиционных и венчурных фондах». Далее эта же статья продолжает: «Венчурный фонд вправе заключать договоры банковского вклада с банками второго уровня Республики Казахстан».

Казахстанский законодатель решил включить в главу 7-1 статью 46-3 с тем, чтобы урегулировать гражданско-правовой договор венчурного фонда посредством 7 частей. В части 1 этой статьи сказано, что «по договору венчурного фонда двое или более лиц обязуются объединить свои вклады и осуществлять совместную деятельность по венчурному финансированию без образования юридического лица для извлечения прибыли». В этой же части говорится, что закрепленный в Гражданском кодексе Республики Казахстан принцип свободы лежит в основе договора венчурного фонда. Причем часть первую законодатель завершает тем, что при заключении договора венчурного

фонда он разрешает включать в него «элементы различных договоров как предусмотренных, так и не предусмотренных законодательством Республики Казахстан, но не противоречащих ему». Не совсем понятно, о каких элементах договора, не предусмотренных казахстанским законодательством, здесь идет речь? Было бы желательно привести эти элементы договора. В части 2 в отношении венчурного фонда приведена отсылка к Гражданскому кодексу Республики Казахстан в следующем виде: «В договоре венчурного фонда стороны участвуют в пределах и объеме, которые установлены Гражданским кодексом Республики Казахстан, настоящим Законом и договором венчурного фонда, при этом одна или несколько сторон (венчурные управляющие) осуществляют от имени всех сторон такого договора ведение общих дел венчурного фонда».

Часть 3 статьи 46-3 Закона к сторонам договора венчурного фонда относит следующих лиц: «Сторонами договора венчурного фонда могут быть физические лица, коммерческие организации, а также в случаях, установленных законами Республики Казахстан, некоммерческие организации». В отношении иностранных лиц часть 4 статьи дает следующее пояснение: «Иностранцы, лица без гражданства, иностранные юридические лица, а также иностранные организации, не являющиеся юридическими лицами по иностранному праву, участвуют в качестве стороны договора венчурного фонда наравне с гражданами и юридическими лицами Республики Казахстан, если иное не предусмотрено законами Республики Казахстан и международными договорами, ратифицированными Республикой Казахстан».

Частью 5 анализируемой статьи Закона законодатель счел необходимым внести некоторые ограничения в деятельности венчурного управляющего: «Венчурный управляющий не вправе участвовать одновременно в двух и более договорах венчурного фонда, если хотя бы один из них содержит запрет на такое участие». Чтобы норма об установленном ограничении реально функционировала, следующее положение этой же части 5 предусматривает: «Договор венчурного фонда, заключенный венчурным управляющим в нарушение указанного ограничения, может быть признан недействительным в судебном порядке по требованию любой другой стороны данного договора с возложением на венчурного управляющего обязанности по возмещению всем сторонам такого договора причиненных им в связи с этим убытков».

В части 6 исследуемой статьи Закона особое внимание обращается на название договора венчурного фонда: «В договоре венчурного фонда в целях его индивидуализации указывается наименование (индивидуальное обозначение) данного договора, включающее в себя слова «венчурный фонд». Часть 7 статьи подчеркивает необходимость установления стабильности договора венчурного фонда, даже если происходит передача прав и обязанностей другим лицам, а также возникают иные обстоятельства: «Передача стороной договора венчурного фонда своих прав и обязанностей по нему другому лицу, в том числе в результате правопреемства, а также прием в

венчурный фонд простого товарищества нового участника не влекут прекращение действующего договора венчурного фонда и заключение между всеми его сторонами нового договора венчурного фонда». Далее в этой же части статьи 46-3 говорится об условиях приема в венчурный фонд нового участника: «Если иное не предусмотрено соглашением сторон договора венчурного фонда, прием в венчурный фонд простого товарищества нового участника осуществляется на условиях, установленных данным договором, путем присоединения к договору в целом намеренного участвовать в нем лица». «В этом случае между венчурным управляющим и таким лицом, - сказано в этой части, - заключается соглашение о присоединении, определяющее условия, порядок и сроки внесения новым участником венчурного фонда вклада в общее дело. Завершающая часть седьмую и статью норма закрепляет: «При этом внесение изменений в договор венчурного фонда не требуется».

Статья 46-4 Закона отдельно выделяет правовые аспекты деятельности венчурного управляющего. В частности, эта статья дает определение статусу венчурного управляющего: «Венчурным управляющим является юридическое лицо, осуществляющее деятельность по управлению активами венчурного фонда в интересах участников венчурного фонда посредством совершения действий в соответствии с требованиями, установленными настоящим Законом и договором, заключаемым участниками венчурного фонда. Венчурный управляющий может быть участником венчурного фонда». Не совсем понятно, почему статья 46-4 венчурного управляющего относит к разряду юридических лиц, а в предыдущей статье 46-3 путанно утверждается, что под венчурным управляющим понимается «одна или несколько сторон договора» и там же утверждается, что сторонами договора «могут быть физические лица». В этой связи возникает вопрос: может ли физическое лицо быть венчурным управляющим? Далее эта же статья регламентирует представительские функции венчурного управляющего: «Венчурный управляющий является представителем венчурного фонда в связи с деятельностью по управлению активами фонда на условиях заключаемого с ним договора». В судебных учреждениях он также несет представительские функции: «Венчурный управляющий также вправе быть представителем венчурного фонда в суде (арбитраже)». Кроме того, этой же статьей венчурному управляющему предоставлено право «управлять активами нескольких венчурных фондов с учетом требования пункта 5 статьи 46-3 настоящего Закона».

Статья 46-5 данного Закона запрещает рекламировать деятельность венчурных фондов: «Участники венчурного фонда и другие лица не вправе размещать рекламу о деятельности венчурного фонда в средствах массовой информации, на объектах наружной (визуальной) рекламы, а также привлекать новых участников посредством публичной оферты». Но в этой же статье приведена оговорка: «Для целей применения настоящего Закона не

является рекламой венчурного фонда размещение информации о венчурном фонде на интернет-ресурсе венчурного управляющего». Возникает вопрос о том, почему данная статья вносит ограничения на рекламу в отношении финансовой деятельности венчурных фондов. Казахский законодатель решил, что такие ограничения вполне уместны, поскольку финансовая деятельность венчурных фондов очень близка к организации и деятельности финансовых пирамид. Эти ограничения на рекламу имеют дополнительную правовую основу в лице следующих законов Республики Казахстан: Закон от 12 июля 2022 года «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам противодействия деятельности финансовых (инвестиционных) пирамид», Закон от 12 июля 2022 года «О внесении дополнения в Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях по вопросам противодействия деятельности финансовых (инвестиционных) пирамид», Закон от 12 июля 2022 года «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам регулирования и развития страхового рынка и рынка ценных бумаг, банковской деятельности». Такой подход отечественного законодателя следует признать выверенным и обоснованным.

Согласно статье 46-6 Закона права и обязанности участников «хозяйственного товарищества, являющегося венчурным фондом или лицом, для деятельности которого предоставляется венчурное финансирование», закрепленные в договоре «об осуществлении прав участников хозяйственного товарищества» определены законодательством Республики Казахстан. Эту статью было бы целесообразно дополнить фразой «а также инвестиционного товарищества». При принятии такого предложения норма такого договора могла бы выглядеть так: «об осуществлении прав участников хозяйственного товарищества, а также инвестиционного товарищества».

В соответствии со статьей 46-7 Закона «акционеры общества, являющегося венчурным фондом или лицом, для деятельности которого предоставляется венчурное финансирование, вправе заключать акционерное соглашение». Особенность акционерного соглашения с учетом особенностей венчурного финансирования состоит в следующем: «Для целей настоящего Закона акционерным соглашением признается договор об осуществлении прав, удостоверенных акциями, и (или) особенностях осуществления прав на акции»; «по акционерному соглашению его стороны обязуются осуществлять определенным образом права, удостоверенные акциями, и (или) права на акции и (или) воздерживаться (отказываться) от осуществления указанных прав».

Опционный договор регламентирован статьей 46-8 Закона, в которой, в частности, сказано: «Участники венчурного фонда, лица, намеревающиеся стать участниками венчурного фонда, венчурный фонд, стартап-компания, для деятельности которой предоставляется венчурное финансирование, и (или) участники (акционеры) такой стартап-компании вправе заключать между

собой опционный договор (соглашение, согласно которому покупатель опциона вправе в рамках срока запустить сделку, а продавец опциона обязуется его исполнить) в отношении активов венчурного фонда и (или) стартап-компания либо участия в них». Эта же статья уделяет внимание понятию «стартап-компания», «для деятельности которой предоставляется венчурное финансирование, и (или) участники (акционеры) такой стартап-компания также вправе заключать с работниками стартап-компания опционные договоры в отношении имущества стартап-компания или участия в ней». Но в этой статье нет определение понятию «стартап-компания». И это определение могло бы выглядеть следующим образом: «Стартап-компания (английское слово «start up» означает «запускать») – это компания, внедряющая новейшие технологии и создающая вокруг него продукт, который должен стать основой хозяйственной деятельности. К примеру, обычная теплица представляет собой простой агрохозяйственный бизнес-объект. А вот ту же теплицу, в которой установлен прибор, регулирующий объем подачи воды и удобрений, уже можно назвать стартапом. Его обозначают так, поскольку это означает внедрение новой технологии, вполне пригодной для продажи ее фермерам.

Желая получить денежные средства на свой стартап, инноватор должен глубоко понимать ожидания обычных венчурных инвесторов и инвесторов-ангелов, прежде чем приступать к обсуждению с ними вопросов об инвестициях. В этой связи желающий получить инвестиции инноватор, по мнению эксперта Р. Стивена, должен поставить перед собой следующие вопросы: «действительно ли мой стартап готов к инвестированию? Сколько может заработать мой стартап на законных основаниях? Сколько капитала я должен отдать инвесторам? Сколько денег реально собрать с ангелов? Что такое предварительная оценка и как я могу определить правильную сумму? Что означают такие термины, как разведение, конвертируемый долг и таблица ограничений? Что такое таблица условий и как она влияет на инвестиционную сделку? В чем разница между привилегированными и простыми акциями? На какой стадии должен быть мой стартап, чтобы быть интересным для инвесторов-ангелов (иных инвесторов)?» [9, с. 3-15]. При этом надо честно перед собой ответить на все эти вопросы, с учетом ответов устранить все недостатки своего стартап-проекта, после чего можно уверенно обращаться к обычному или ангел-инвестору. Такие подходы могут стать интересными, полезными и для казахстанского инноватора в целях налаживания взаимоотношений с венчурными инвесторами. В дополнение казахстанский инноватор мог бы обратиться к опыту Южной Кореи и Японии [10].

Статьей 46-9 Закона законодатель решил отдельно урегулировать вопросы «опциона», то есть возможности выбора, права на заключение соответствующего договора. Это выражается в следующих нормах: 1. «Участники венчурного фонда, лица, намеревающиеся стать участниками

венчурного фонда, венчурный фонд, стартап-компания, для деятельности которой предоставляется венчурное финансирование, и (или) участники (акционеры) такой стартап-компания вправе заключать между собой соглашение о предоставлении опциона (права на выбор) на заключение договора (опцион на заключение договора) в отношении имущества венчурного фонда и (или) стартап-компания либо участия в них». Соединение стартап-компания и опциона в этой же статье показано так: «Стартап-компания, для деятельности которой предоставляется венчурное финансирование, и (или) участники (акционеры) такой стартап-компания также вправе предоставлять опцион на заключение договора работникам такой стартап-компания в отношении активов стартап-компания или участия в ней».

Особая роль в главе 7-1 Закона принадлежит статье 46-10, которая озаглавлена так: «Особенности договоров, заключаемых в целях венчурного финансирования». Часть 1 статьи 46-10 говорит о возможностях возмещения убытков стороне, которая подписала договор в связи с венчурным финансированием: «Сторона, заключившая договор в целях венчурного финансирования, разумно основываясь на недостоверных заверениях другой стороны об обстоятельствах, имеющих значение для заключения договора, его исполнения или прекращения, имеет право на возмещение причиненных ей убытков, если: 1) сторона, предоставившая недостоверные заверения об обстоятельствах, знала или должна была знать об их недостоверности и о том, что контрагент (противоположная сторона в договоре, соглашении) полагается на такие недостоверные заверения при заключении договора на согласованных условиях; 2) заверения об обстоятельствах совершены в письменной форме и содержат ясное намерение лица, предоставившего такие заверения, создать для себя тем самым обязательства или иные гражданско-правовые последствия».

Исходя из части 3 исследуемой статьи Закона договаривающиеся стороны «могут в договоре предусмотреть обязанность одной стороны возместить имущественные потери другой стороны, возникшие в случае наступления определенных в договоре обстоятельств и не связанные с нарушением обязательства его стороной»; в договоре «должны быть определены размеры возмещения таких потерь или порядок его определения». Часть 4 обращает внимание на то, что суд может «уменьшить предел возмещения потерь, предусмотренных сторонами договора, если доказано, что сторона умышленно содействовала увеличению размера потерь».

Как предусматривает часть 6 данной статьи, «в случае, если потери возникли в связи с неправомерными действиями третьего лица, к стороне, возместившей такие потери, переходит требование кредитора к этому третьему лицу о возмещении убытков».

Венчурное финансирование в Европейском союзе основано на subscription agreement (договоре подписки) и на shareholders' agreement

(акционерном соглашении). В организационном отношении вопросами венчурного финансирования занята созданная в 1983 году European Private Equity and Venture Capital Association (Европейская ассоциация частного акционерного и венчурного капитала). В России, как правило, заключают инвестиционный договор, который регулирует порядок передачи вклада в уставный капитал компании и который содержит необходимые гарантии, предоставляемые инвестору. В США обычно подписывают investors' rights agreement (соглашение о правах инвестора), share purchase agreement (договор о купле-продаже акций), сторонами которого становятся компания и инвестор. На последующих стадиях voting agreement (соглашение о процедурах голосования); amended and restated certificate of incorporation (подправленный сертификат о регистрации компании с возможными дополнениями). С рассуждениями на тему о венчурном капитале на основе соглашений казахстанский инвестор может ознакомиться в научной статье М. Валаеи и В. Ходакарами [11].

Казахстан мог бы рецепировать приведенный организационно-правовой опыт и использовать его в процессе своего венчурного финансирования, инвестиций, венчурных разработок. Чтобы это оказалось возможным с практической точки зрения, мы рекомендуем обращаться к документальным материалам сайта National Venture Capital Association - <https://www.faq-catalogs.com/national-venture-capital-association-forms/> (Национальной Ассоциации венчурного капитала - США). Кроме того, казахстанские заинтересованные предприятия и венчурные предприниматели могли бы с пользой для себя изучить следующие источники: Вадковский, А. А. Организация венчурного финансирования в странах с континентальным подходом к венчурным инвестициям / Проблемы и перспективы экономики и управления: материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, декабрь 2015 г.). — Санкт-Петербург : Свое издательство, 2015. — С. 83-85; Спанова Л.К., Смагулова Ж.Б., Арынова Л.Д. Особенности венчурного финансирования в бизнесе // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. — 2015. — № 12-7. — С. 1297-1299; Безрукова Т.Л., Степанова Ю.Н., Шанин И.И., Чеснокова А.В. Венчурное финансирование стартапов // Успехи современного естествознания. — 2015. — № 1-2. — С. 254-256; Перспективы венчурного капитала на 2024 год: вызовы и возможности. — URL: <https://www.cryptopolitan.com/ru/перспективы-венчурного-капитала-на-2024-год.-проблемы-и-uni>.

ООН не остается в стороне. Эта международная организация внимательно изучает практику венчурного финансирования наиболее продвинутых стран и распространяет их опыт в виде рекомендаций. В Дании, Канаде, Испании, Норвегии, Португалии, Финляндии, Швеции средства для инвестиции передают в учреждения, которые обычно аффилированы с теми организациями, которые специализируются в вопросах бизнеса, промышленности с вложением капитала в инновационные компании.

Немалый интерес представляет британская практика венчурного финансирования в выгодные проекты [12]. Государственные фонды могут быть использованы как первоначальный источник венчурного капитала. При этом государственный и частный сектор объединяют свои усилия в сфере венчурного финансирования. Кроме того, следует отметить, что международные эксперты разработали рекомендации по созданию в той или иной стране механизма венчурного финансирования соответствующих проектов инновационного характера. На основе приведенных рекомендаций и иных предложений можно для начала разработать по линии специальных подразделений ООН документов о венчурном финансировании для практического применения в этой сфере. Затем по итогам практического применения таких документов государства могут приступить к разработке и принятию международной конвенции под таким условным наименованием, как: «Об особенностях и порядке осуществления венчурного финансирования инновационных проектов», которые могут быть подписаны и ратифицированы многими государствами планеты.

Заключение

Венчурное финансирование – современный интересный и полезный вид финансирования в отдельные отрасли и участки экономики страны. Особенность венчурного финансирования состоит в том, что таким видом финансирования могут заняться государственные, частные фонды. Другая особенность такого финансирования состоит в том, что в частном секторе есть так называемые бизнес-ангелы, которые готовы финансировать практически любой проект с необычной идеей, рассчитывая на быструю прибыль. В статье предложены варианты изменений и дополнений в законодательство Республики Казахстан о венчурном финансировании. Изучен организационно-правовой опыт развитых стран по вопросам венчурного финансирования и деятельность ООН по обобщению опыта ряда государств по венчурным вопросам, который может быть использован в венчурном финансировании Республики Казахстан.

Список литературы

1. Разработка и применение наукоемких технологий в эпоху глобальных трансформаций: Сборник статей по итогам международной научно-практической конференции (Новосибирск, 15 января 2023 года). - Стерлитамак: АМИ (Агентство международных исследований), 2023. 234 с.
2. Guilhon B. Venture Capital and the Financing of Innovation. London (UK): Wiley-ISTE, 2020. 192 p.
3. Ramsinghani M. The Business of Venture Capital: the Art of Raising a Fund, Structuring Investments, Portfolio Management and Exits. London (UK): Wiley-ISTE, 2021. — 546 p.

4. Блиева Д. Понятия «бизнес-ангел» нет в законодательстве Казахстана // Курсив. 2023. № 8 (986). 2 марта. С. 8.
5. Мусостов З.Р., Дудаев Т.-А.М., Сайдулаева Д.М. Венчурное финансирование как источник развития инновационной деятельности предприятий // Вестник Алтайской академии экономики и права. 2020. № 12-2. С. 362-367. URL: <https://vaael.ru/ru/article/view?id=1520> (дата обращения: 24.02.2023).
6. Средний размер венчурных сделок в Казахстане в 2022 году вырос до \$800 тыс. 8 февраля 2023 года. URL: <https://kaztag.kz/ru/news/sredniy-razmer-venchurnykh-sdelok-v-kazakhstane-v-2022-godu-vyros-do-800-tys/> (дата обращения: 08.03.2023).
7. Туркаев А. Ангел на обочине. Инвесторы просят создать им венчурный рай // Курсив. 2023. № 8 (986). 2 марта. С. 1.
8. В Алматы прошла конференция «Наука и бизнес: пути развития масложировой отрасли РК» // Деловая неделя. 2023. № 6 (1502). 17 февраля. С. 4; Ауэзов М. Импортозависимость или жизнь? Масложировая промышленность Казахстана пытается достучаться до властей // Деловая неделя. 2023. № 7 (1503). 24 февраля. С. 4-5.
9. Stiven R. (2017). Raising Angel Capital. Founder's Pocket Guide. Toronto (Canada): Rindle Capital. 124 p.
10. Hyun, Eun-jung & Kim, Brian. (2024). Overcoming Uncertainty in Novel Technologies: The Role of Venture Capital Syndication Networks in Artificial Intelligence (AI) Startup Investments in Korea and Japan. Systems. Vol. 12. 17 p. DOI: 10.3390/systems12030072.
11. Valaei, M.R & Khodakarami, V. (2024). A Framework for Valuation and Portfolio Optimization of Venture Capital Deals with Contractual Terms. Mathematical Problems in Engineering. 2024. Pp. 1-21. DOI: 10.1155/2024/3427721.
12. Wang, Ruikun. (2024). ESG Integration into Venture Capital in the UK. Journal of Applied Finance & Banking. 32 p. DOI: 10.47260/jafb/1417.

References

1. Razrabotka i primeneniye naukoymekikh tekhnologiy v epokhu global'nykh transformatsiy: Sbornik statey po itogam mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii (Novosibirsk, 15 yanvarya 2023 goda). - Sterlitamak: AMI (Agentstvo mezhdunarodnykh issledovaniy), 2023. 234 s.
2. Guilhon B. Venture Capital and the Financing of Innovation. London (UK): Wiley-ISTE, 2020. 192 p.
3. Ramsinghani M. The Business of Venture Capital: the Art of Raising a Fund, Structuring Investments, Portfolio Management and Exits. London (UK): Wiley-ISTE, 2021. — 546 p.
4. Bliyeva D. Ponyatiya «biznes-angel» net v zakonodatel'stve Kazakhstana // Kursiv. 2023. № 8 (986). 2 marta. S. 8.

5. Musostov Z.R., Dudayev T.-A.M., Saydulayeva D.M. Venchurnoye finansirovaniye kak istochnik razvitiya innovatsionnoy deyatel'nosti predpriyatiy // Vestnik Altayskoy akademii ekonomiki i prava. 2020. № 12-2. S. 362-367. URL: <https://vaael.ru/ru/article/view?id=1520> (data obrashcheniya: 24.02.2023).
6. Sredniy razmer venchurnykh sdelok v Kazakhstane v 2022 godu vyros do \$800 tys. 8 fevralya 2023 goda. URL: <https://kaztag.kz/ru/news/sredniy-razmer-venchurnykh-sdelok-v-kazakhstane-v-2022-godu-vyros-do-800-tys/> (data obrashcheniya: 08.03.2023).
7. Turkayev A. Angel na obochine. Investory prosyat sozdat' im venchurnyy ray // Kursiv. 2023. № 8 (986). 2 marta. S. 1.
8. V Almaty proshla konferentsiya «Nauka i biznes: puti razvitiya maslozhirovoy otrasli RK» // Delovaya nedelya. 2023. № 6 (1502). 17 fevralya. S. 4; Auezov M. Importozavisimost' ili zhizn'? Maslozhirovaya promyshlennost' Kazakhstana pytayetsya dostuchat'sya do vlastey // Delovaya nedelya. 2023. № 7 (1503). 24 fevralya. S. 4-5.
9. Stiven R. (2017). Raising Angel Capital. Founder's Pocket Guide. Toronto (Canada): Rindle Capital. 124 p.
10. Hyun, Eun-jung & Kim, Brian. (2024). Overcoming Uncertainty in Novel Technologies: The Role of Venture Capital Syndication Networks in Artificial Intelligence (AI) Startup Investments in Korea and Japan. Systems. Vol. 12. 17 r. DOI: 10.3390/systems12030072.
11. Valaei, M.R & Khodakarami, V. (2024). A Framework for Valuation and Portfolio Optimization of Venture Capital Deals with Contractual Terms. Mathematical Problems in Engineering. 2024. Rr. 1-21. DOI: 10.1155/2024/3427721.
12. Wang, Ruikun. (2024). ESG Integration into Venture Capital in the UK. Journal of Applied Finance & Banking. 32 r. DOI: 10.47260/jafb/1417.

Киберпространство как новый вид пространства в международном праве

Саидмухторов Алишер Абдухоликович

Кандидат юридических наук, доцент,

Директор научно-исследовательского института политических процессов, дипломатии и проблем глобализации, Академия государственного управления при Президенте Республики Таджикистан,

г. Душанбе, Республика Таджикистан.

e-mail: saidmukhtorov.a@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9592-3056; JEL-code: K33 Международное право

Аннотация. В настоящей статье раскрывается сущность понятия киберпространства, вопросы о его существовании в современном международном праве, а также приведены понятия кибербезопасности,

киберсуверенитета и кибердипломатии. Сегодня, в виду стремительно развивающихся современных информационных технологий возникает необходимость вести речь о киберпространстве и её составляющих в международном праве. Будучи относительным новшеством, вопрос о киберпространстве в международном праве требует достаточно тщательного анализа и правового регулирования со стороны субъектов международного права. Это необходимо в первую очередь для чёткого определения вопроса отнесения киберпространства к одному из пространств международного права. Прогрессивно развивающиеся новые технологии цифрового века порождают новые вызовы, с которыми международное сообщество должно справиться. Масштабы развития информационных технологий обуславливают формирование новых понятий, механизмов и методов должного реагирования со стороны соответствующих субъектов. С недавних пор в научных кругах преобладает идея: наряду с сухопутным, воздушным, космическим, морским пространством.

Ключевые слова: киберпространство, кибернетика, кибербезопасность, кибердипломатия, киберзащита, кибер суверенитет, киберпреступность, безопасность государств.

Киберкеңістік халықаралық құқықтағы кеңістіктің жаңа түрі ретінде

Саидмукхторов Алишер Абдухоликович

Заң ғылымдарының кандидаты, доцент,

Саяси процестер, дипломатия және жаһандану мәселелері ғылыми-зерттеу институтының директоры, Тәжікстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы,

Душанбе қ., Тәжікстан Республикасы.

e-mail: saidmukhtorov.a@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9592-3056; JEL-code: K33 Халықаралық құқық

Түйіндеме. Бұл мақалада киберкеңістік ұғымының мәні, оның қазіргі халықаралық құқықта бар екені туралы мәселелер қарастырылады, сонымен қатар киберқауіпсіздік, кибер егемендік және кибер дипломатия ұғымдары келтірілген. Бүгінгі таңда қарқынды дамып келе жатқан заманауи ақпараттық технологияларға байланысты киберкеңістік және оның халықаралық құқықтағы компоненттері туралы айту қажеттілігі туындайды. Халықаралық құқықтағы киберкеңістік мәселесі салыстырмалы түрде жаңалық бола отырып, халықаралық құқық субъектілері тарапынан жеткілікті мұқият талдау мен құқықтық реттеуді талап етеді. Бұл, ең алдымен, киберкеңістікті халықаралық құқық кеңістігінің біріне жатқызу мәселесін нақты анықтау үшін қажет. Цифрлық ғасырдың прогрессивті дамып келе жатқан жаңа технологиялары халықаралық қауымдастық шешуі керек жаңа қиындықтарды тудырады.

Ақпараттық технологиялардың даму ауқымы тиісті субъектілер тарапынан тиісті жауап берудің жаңа түсініктерін, тетіктері мен әдістерін қалыптастыруды анықтайды. Соңғы уақытта ғылыми ортада «құрлық, әуе, ғарыш, теңіз кеңістігімен қатар, киберкеңістік жақын арада мемлекеттік аумақтың қатарына қосылуы мүмкін» деген идея басым боп келеді.

Негізгі сөздер: киберкеңістік, кибернетика, киберқауіпсіздік, кибердипломатия, киберқорғау, кибер егемендік, мемлекеттердің қауіпсіздігі.

Cyberspace as a new kind of space in international law

Saidmukhtorov Alisher Abdukholikovich

Candidate of Law, Associate Professor,

Director of the research institute political processes, diplomacy and globalization issues, Academy of Public Administration under the President of the Republic of Tajikistan,

Dushanbe, Republic of Tajikistan.

e-mail: saidmukhtorov.a@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9592-3056; JEL-code: K33 International law

Abstract: This article reveals the essence of the concept of cyberspace, questions about its existence in modern international law, and also provides the concepts of cybersecurity cybersovereignty, and cyberdiplomacy. Today, in view of the rapidly developing modern information technologies, there is a need to talk about cyberspace and its components in international law. Being a relative innovation, the issue of cyberspace in international law requires quite careful analysis and legal regulation by subjects of international law. This is necessary, first of all, to clearly define the issue of classifying cyberspace as one of the spaces of international law. The progressively developing new technologies of the digital age are creating new challenges that the international community must cope with. The scale of development of information technologies determines the formation of new concepts, mechanisms and methods of proper response on the part of relevant entities. Recently, an idea has been prevailing in scientific circles: along with land, air, space, and sea space, cyberspace may soon be considered a state territory.

Keywords: cyberspace, cybernetics, cybersecurity, cyberdiplomacy, cyberdefence, cybersovereignty, cybercrime, state security.

Введение. Вопросы применительно к киберпространству в международном праве в последние годы активно дискутируются, однако данный вопрос не является новым, он обсуждался несколько раз различными научными деятелями международного права, но был отложен, что называется в дальний ящик ввиду недостаточной осведомлённости и существования других, более насущных и актуальных вопросов, требующих реагирования.

Доказательством того, что киберпреступность не является новшеством, свидетельствует тот факт, что первая кибератака произошла в 1834 году, когда пара воров взломала французскую телеграфную систему, чтобы украсть деньги [13]. Полтора века спустя, в 1988 году, Роберт Таппан Моррис организовал первую атаку типа «отказ в обслуживании», взломав компьютер в Массачусетском технологическом институте (MIT) и запустив «червя» в сеть MIT. В течение 24 часов он распространился на 6000 из примерно 60 000 компьютеров, которые, как считалось, были подключены к Интернету в то время [14].

В то время как кибертехнологии развивались в конце 1980-х и начале 1990-х годов, киберпространство стало средой бизнеса и областью военных действий в начале 2000-х годов, когда широкополосный доступ в Интернет стал мейнстримом. Широкополосный доступ позволил быстро передавать большие объемы данных и привёл к технологическому прогрессу предприятий и правительств. Повсеместность широкополосного доступа, рост Интернет сетей и распространение смартфонов — все это передало компьютерные технологии в руки предприятий и людей по всему миру. Как и в случае с другими технологическими достижениями на протяжении всей истории, законы и политика, регулирующие киберпространство, значительно отстают от технологий.

Методы исследования. В ходе исследования были использованы следующие научные методы исследования: метод логического анализа, метод сравнительно-правового анализа, метод законодательного анализа, а также метод научного прогноза. Благодаря этим методам удалось раскрыть содержание избранной темы.

Обсуждение. Сегодня мы говорим о киберпространстве в международном праве уже на серьёзном уровне. Но главным вопросом без ответа были — и в значительной степени остаются — степень, сфера действия и способ применения международного права к киберпространству и, в частности, к кибердеятельности государственных субъектов.

Хотя за последнее время и был достигнут прогресс в понимании того, как международное право применяется к деятельности государств в киберпространстве, сохраняется значительная двусмысленность. Существует множество причин, по которым двусмысленность так распространена. Государства могут не желать формулировать конкретные позиции, поскольку они обеспокоены тем, что установление четких позиций может ограничить их собственную свободу действий, или потому что они могли официально не принять национальную позицию по конкретному вопросу. Кроме того, государства часто намеренно скрывают свою кибердеятельность, усложняя определение того, предприняло ли государство действие или воздержалось от него из чувства правового обязательства или из-за интересов своей национальной безопасности.

Киберпространство является продуктом человеческой творческой деятельности, и не обусловлено естественным порядком вещей подобно естественно-природным видам пространств международного права (сухопутное, морское, космическое, недра). В международной научной литературе киберпространство почти всегда ассоциируется с сетью Интернет, что является большим заблуждением, причиной которого является отсутствие единого определения понятия киберпространства. Согласно мнению западного эксперта Ф.Д. Крамера, в западной научной литературе насчитывается около 28 определений понятия киберпространства [10]. Ряд французских научных деятелей предполагают, что киберпространство – ни что иное, как социально-техническая реальность, глубоко сопряженная с политическим контекстом. Весьма интересным является мнение Добринской Д.Е. которая утверждает, что киберпространство это продукт функционирования любых информационно-коммуникационных технологий, включая и интернет) [11].

Исследовательской службой Конгресса США было выдвинуто определение понятия киберпространства как всеохватывающего множества связей между людьми, созданного на базе компьютеров и телекоммуникаций вне зависимости от физического и географического положения. Кроме того, Минобороны США полагает, что киберпространство – это область, в которой применяются различные РЭС (связи, радиолокации, разведки, навигации, автоматизации, управления и наведения) для приёма, передачи, обработки, хранения, трансформации информации и связанная с ними информационная инфраструктура ВС.

Киберпространство представляет собой сочетание компьютеров, мобильных устройств и пользователей, вступающих между собой во взаимодействие виртуально, на расстоянии. Интернет, в свою очередь, используется только для подключения данных компьютеров и мобильных устройств. Таким образом, киберпространство шире сети интернет, а интернет находится в киберпространстве. В условиях современности киберпространство выступает основным каналом распространения и хранения информации. [4]

При обсуждении вопроса о киберпространстве всплывает один из главных вопросов – вопрос о правовом регулировании киберпространства. В течение долгого времени в научных кругах идёт дискуссия касательно вопроса о том, возможно ли применить действующие международно-правовые нормы к киберпространству или же необходимо выработать абсолютно новые правила регулирования этой области отношений. Грязнов А.С. в своей статье выделяет идеи о регулировании киберпространства. [3] Так, существуют киберлибертарианцы, считающие, что киберпространство не должно быть под юрисдикцией государства и должно оставаться свободным. Существуют также институционалисты, считающие, что необходимо сформировать национальное и международное законодательство в целях правового регулирования киберпространства. Мы больше склоняемся ко второй идее, ведь действительно, если не начать правовое регулирование данного вопроса, он

будет расти в масштабах и нести нарастающую угрозу международной безопасности.

Результаты. Если провести краткий обзор, то можно предположить, что к киберпространству могут быть применимы такие принципы международного права, как уважение прав и основных свобод человека, неприменение силы и угрозы силой, невмешательство во внутренние дела государств, принцип сотрудничества государств, суверенное равенство государств. Однако в виду того, что киберпространство имеет определенную специфику, которая обусловлена её виртуальностью глобального информационного пространства, как объекта права, в котором расстояние не имеет значения, общепризнанные принципы и нормы международного права не могут применяться к киберпространству методом простой экстраполяции понятий.

18 сентября 2012 года Гарольд Кох, юридический советник Государственного департамента США, выступил с речью на юридической конференции Киберкомандования США. Это был первый случай, когда Соединенные Штаты официально заявили позицию о том, что нынешнее международное право применяется в киберпространстве. Хотя сегодня это заявление кажется бесспорным, в то время оно стало прорывом. И сегодня мы являемся свидетелями того, что эта позиция принята большинством международного сообщества.

Далее, Группа правительственных экспертов ООН 2012 года (далее ГПЭ 2012), состоящая из представителей 15 государств, повторила вывод США о том, что международное право, и в частности Устав ООН, применяется к деятельности государств в киберпространстве. Также ГПЭ 2012 года пришла к выводу, что государственный суверенитет и международные нормы и принципы, вытекающие из суверенитета, применяются к поведению государств в киберпространстве. И что государство имеет юрисдикцию над киберинфраструктурой, расположенной на его территории. Далее было сказано, что государства должны выполнять свои международные обязательства в отношении международно-противоправных деяний, приписываемых им.

В докладе ГПЭ 2012 года суверенитет также был определен как основа, на которой строятся права и обязанности государств в отношении киберопераций, но ГПЭ не определила, каким именно образом суверенитет обязывает государства предпринимать или не предпринимать определенные действия. После заявлений ГПЭ 2012 года было достигнуто некоторое согласие о том, что международное право применяется в киберпространстве, но точный способ его применения оставался в значительной степени неопределенным.

Мировое сообщество особенно засуетилось после событий 2020 года, когда в Америке произошла масштабная кибератака на государственные IT-системы. Эта кибератака оценивается как крупнейшая в США, которая предоставила свободный доступ хакерам завладеть секретными и рабочими документами государственных органов, а также конфиденциальными документами нескольких американских и мировых компаний. Именно после

этого события масштаб важности кибербезопасности существенно возрос в масштабах и заставил воспринимать этот вопрос крайне серьезно. [1] Недавно США снова подверглись кибератаке. Так, в мае 2021 года Colonial Pipeline, оператор крупнейшего трубопровода в США была подвержена кибератаке хакерами. Трубопровод, обеспечивающий поступление порядка 45% топлива, которое потребляется восточным побережьем штатов был временно перекрыт из-за кибератаки. Тогда Федеральное бюро расследований США обвинило в кибератаке преступную группировку DarkSide. [1]

В рамках исследуемого вопроса необходимо указать Таллинское руководство по международному праву, применимому к кибернетическим войнам, опубликованным в 2013 г. которое содержит 95 правил, которые, по мнению экспертов, отражают существующее конвенционное или обычное международное право и описывают, как эти правовые режимы применяются к действиям государств в кибервойне. Хотя эта основополагающая работа предоставляет выдающуюся основу, для практиков важно отметить, как и само Руководство, что работа представляет собой собрание взглядов отдельных лиц, действующих в своих личных качествах, и не обязательно отражает позицию НАТО, какой-либо организации или какого-либо государства. Тем не менее, Таллинское руководство представляет собой прекрасную отправную точку, с которой можно начать понимать, как международное право применяется в киберпространстве.

Согласно Таллинскому руководству киберпространство ничем не отличается от иных областей отношений и не требует специальных подходов к его правовому регулированию, а основные принципы международного права, международного гуманитарного права применимы к действиям в киберпространстве. Например, термин «оружие» применим к кибертехнологиям, а крупномасштабные кибератаки могут считаться вооруженным нападением по смыслу ст. 51 Устава ООН.

Через три года после Таллинского руководства ГПЭ в 2015 г. подтвердила многие выводы ГПЭ 2012 г., включая применение Устава ООН к деятельности государств в киберпространстве, а также юрисдикцию государств над инфраструктурой киберпространства на их территории и ограничение использования государствами прокси-серверов для совершения международно-противоправных деяний. В докладе ГПЭ 2015 г. также признано неотъемлемое право государств действовать в соответствии со своими обязательствами по Уставу ООН, и была высказана позиция, что государственный суверенитет и соответствующие ему нормы и принципы применяются к киберпространству.

В докладе 2015 года далее говорилось, что установленные правовые принципы, регулирующие вооруженный конфликт, — гуманность, необходимость, пропорциональность и различие — применяются к действиям государств в киберпространстве, но не подробно описывалось применение этих принципов к кибердеятельности. Самое главное, ГПЭ 2015 года признала, что общее понимание того, «как международное право применяется к

использованию государством киберпространства, важно для содействия открытой, безопасной, стабильной, доступной и мирной киберсреде.

В 2017 году НАТО созвал большую группу экспертов, которая выпустила второе Таллинское руководство по международному праву, применимому к кибероперациям). Оно содержит 154 правила и, что самое важное, расширяет сферу своего анализа, включая деятельность государств в киберпространстве в мирное время. Таллинское руководство №2 также рассматривает пересекающиеся правовые режимы (например, государственные кибероперации и Конвенция ООН по морскому праву). Как и Таллинское руководство №1, №2.0 отражает взгляды отдельных лиц, а не обязательно взгляды государств, хотя некоторые государства выразили свое согласие с позицией Руководства по суверенитету.

Существует два взгляда на суверенитет. Первый, как правило, заключается в том, что суверенитет является нормой международного права, а нарушение суверенитета государства равносильно нарушению международного обязательства. Это точка зрения Таллиннского руководства №2. Вторая точка зрения заключается в том, что суверенитет — это правовой принцип, отраженный в международном праве, но сам по себе не являющийся правилом. Согласно этой точке зрения, чтобы найти нарушение международного обязательства, нужно сначала найти принцип суверенитета, реализованный в международном праве. Продолжаются дебаты о суверенитете как правиле или принципе, которые имеют последствия для государственных киберопераций и международных отношений.

В мировой практике в последнее время встречаются случаи, когда представители государственных органов на различных мероприятиях выражали мнения по вопросам киберпространства. Наиболее весомое и официальное мнение может быть выражено главой государства, к примеру, в 2019 г. президент Эстонии Керсти Кальюлайд выступила на Международной конференции по киберконфликтам, или CyCon, и представила точку зрения Эстонии на применение международного права в киберпространстве.

Кальюлайд признала, что международное право применяется в киберпространстве и что государства несут юридическую ответственность за свою кибердеятельность. Она также изложила точку зрения Эстонии о том, что государства обязаны укреплять свою устойчивость к киберугрозам. Она заявила, что государства имеют право «приписывать» кибероперации в соответствии с международным правом, что государства имеют право реагировать на вредоносные кибероперации; и что государства могут применять контрмеры, включая коллективные контрмеры, и ссылаться на неотъемлемое право на самооборону. Ссылаясь на право на самооборону, Кальюлайд молчаливо признала, что кибероперации могут при некоторых обстоятельствах быть равносильны применению силы или вооруженному нападению. Стоит отметить, что предполагаемая доктрина коллективных контрмер получила мало внимания в обсуждениях того, как международное

право применяется в киберпространстве, и речь Кальюлайд, возможно, была первым случаем, когда государство заняло позицию по этому вопросу.

Важным международно-правовым регулятором является, разумеется, Устав ООН, который в п.4 ст 2 гласит: «Все Члены Организации Объединенных Наций воздерживаются в их международных отношениях от угрозы силой или её применения как против территориальной неприкосновенности или политической независимости любого государства, так и каким-либо другим образом, несовместимым с Целями Объединенных Наций». Здесь формулировка «так и каким-либо другим образом» даёт некую свободу усмотрения и вполне позволяет включить и киберпространство.

На сегодняшний день, основным международно-правовым актом, касающимся деятельности в киберпространстве, а именно преступной деятельности в сфере информационных технологий, является Конвенция о преступности в сфере компьютерной информации, принятая 23 ноября 2001 г. в Будапеште. Данная конвенция является самым первым международным договором о преступлениях, совершенных через Интернет и другие компьютерные сети, и касается, в частности, нарушений авторских прав, компьютерных мошенничеств, детской порнографии и нарушений безопасности сети. Она также содержит ряд полномочий и процедур, таких как обыск компьютерных сетей и перехват.

Она подчёркивает необходимость проведения в приоритетном порядке общей политики в области уголовного права, нацеленной на защиту общества от компьютерных преступлений, в том числе путём принятия соответствующих законодательных актов и укрепления международного сотрудничества. Конвенция содержит довольно широкую категорию преступлений в киберпространстве, начиная от противозаконного доступа и перехвата информационных данных, заканчивая мошенничеством с использованием компьютерных технологий и правонарушений, связанных с детской порнографией. [12]

Важно упомянуть также Дополнительный протокол к Конвенции о преступлениях в сфере компьютерной информации, об инкриминировании расистских актов и совершенного ксенофоба при помощи информационных систем, который был принят в Страсбурге в 2003 г. Согласно ст.3 Доппротокола государства-участницы принимают такие законодательные и иные меры, которые могут потребоваться для того, чтобы квалифицировать в качестве уголовных преступлений в соответствии с её национальным правом, когда это сделано умышленно и противоправно, такое поведение как распространение расистского и ксенофобского материала или обеспечение доступа к нему для общественности через компьютерные системы.

Также, государства принимают все законодательные и другие необходимые меры, которые могут потребоваться для того, чтобы квалифицировать в качестве уголовных преступлений в соответствии с её национальным правом, когда это сделано умышленно и противоправно, такое

поведение, как угроза через компьютерную систему совершения серьезного уголовного преступления, как определено ее внутренним правом, в отношении лиц по причине того, что они принадлежат к группе, отличной по расе, цвету кожи, национальному или этническому происхождению, а также религии, или группы лиц с учетом этих факторов.

Аналогично квалифицируются в качестве уголовных преступлений публичные оскорбления через компьютерную систему лиц по причине того, что они принадлежат к группе, отличной по расе, цвету кожи, национальному или этническому происхождению, а также религии, или группы лиц с учетом этих факторов. Стоит отметить, что именно эта тенденция сейчас обретает популярность. Ввиду того, что общество сегодня является довольно виртуальным и общение людей в основном происходит на различных социальных площадках и мессенджерах, нередко случаи подачи жалоб и обращений в суд по причине так скажем «онлайн-оскорблений».

Ещё одной проблемой в вопросе отнесения киберпространства к международному праву является вопрос о юрисдикции. Как небезызвестно, субъектами международного права выступают государства. В то время как субъектами в киберпространстве могут быть как государства, частные физические лица, различного рода интернет компании, предприятия и иные образования, имеющие свои интересы. Вопрос усложняется ещё и тем, что эти субъекты могут действовать анонимно, что затруднит или же и вовсе сделает невозможным процесс их отслеживания. В этой связи достаточно сложно упорядочить категорию субъектов и выяснить, какие субъекты права легитимны и попадают под действие международного права о киберпространстве, а какие вопросы всё же следует урегулировать. [4]

Нами предлагается, для начала провести работу над созданием определённого нормативного международного правового акта, способного определить понятие киберпространства и способного включать и регулировать следующие вопросы:

а) Вопрос о субъектах и их деятельности в киберпространстве. Здесь необходимо конкретно определить круг субъектов, регулирование их деятельности в киберпространстве, определить действия, относящиеся или не относящиеся к киберугрозе и кибератаке;

б) Киберсуверенитет. Сложности международного права о киберпространстве связаны и с тенденцией к продвижению кибер суверенитета. В первую очередь следует начать с признания киберпространства одним из пространств, на которое государство распространяет свой суверенитет. Кибер суверенитет представляет идею контроля и управления информацией, доступом, коммуникациями, сетями и инфраструктурой в киберпространстве непосредственно, без внешнего вмешательства. Сегодня эта идея популяризируется благодаря таким историческим кейсам и обстоятельствам в киберпространстве как:

- киберальянс Китая и России по вопросам цифрового суверенитета,

- дела Сноудена и Wikileaks и рост GAFA (Google-Apple-Facebook-Amazon). [4], [6],[7].

с) Вопрос о кибербезопасности. Государства в настоящее время не обладают достаточно прочным щитом, обеспечивающим защиту от кибератак, кибертерроризма и иных преступлений в киберпространстве. Государствам необходимо выстроить надёжный механизм киберзащиты. ООН неоднократно призывает государства осветить тему кибербезопасности и кибертерроризма. Особенную озабоченность вызывает противоправное использование террористами информационно-коммуникационных технологий, то есть Интернет-сеть и цифровых технологий, для вербовки в целях планирования, подстрекательства к совершению, непосредственного совершения и финансирования террористических актов. Подчёркивалась важность многостороннего сотрудничества в борьбе с данной угрозой, в том числе между государствами-членами, международными, региональными и субрегиональными организациями, частным сектором, а также гражданским обществом.

В рамках ООН 15 июня 2017 г. резолюцией 71/291 Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций было создано Контртеррористическое управление, которое осуществляет инициативы в сфере новых информационных технологий, в том числе и проект по использованию социальных сетей для сбора информации из открытых источников и цифровых доказательств в целях борьбы с терроризмом и насильственным экстремизмом при соблюдении прав человека.

д) В рамках Контртеррористического управления была разработана Программа по кибербезопасности и использованию новых технологий направленная на укрепление потенциала государств-членов и частных организаций по предотвращению кибератак террористов на важнейшие объекты инфраструктуры. Программа также направлена на смягчение последствий кибератак на отдельные системы ввиду неправомерного использования технических достижений и их восстановление после кибератак. Она предусматривает противодействие угрозе кибератак, осуществляемых террористическими организациями на критически важную инфраструктуру, а также поощрение использования социальных сетей для сбора информации из открытых источников и цифровых доказательств в целях противодействия онлайн-терроризму и насильственному экстремизму при соблюдении прав человека.

е) Кибердипломатия. Установление сотрудничества государств применительно в киберпространстве. Обмен опыта государствами, проведение конференций и иных научных мероприятий в целях обсуждения плана действий по выстраиванию дипломатических правоотношений;

ф) Киберарбитраж. Создание механизма по урегулированию споров, либо отнесение рассмотрения киберспоров к уже существующим судебным инстанциям. Следует отметить, что арбитраж касался некоторых действий в

киберпространстве имеет место, однако он связан с торговлей и преступностью и существует только в национально-правовой системе, а не в международно-правовой. К примеру, арбитражный суд в Гааге обладает потенциалом для рассмотрения в качестве стороны вынесения судебного решения по киберпространству, поскольку он уже имеет полномочия по рассмотрению дел, связанных с энергетикой, космосом, а также окружающей средой. Но требуется полноценное одобрение со стороны государственных субъектов, для того, чтобы выдвигать подобные полномочия, а также наличие органов власти по делам в киберпространстве.

Результаты. Резюмируя всё вышеизложенное, мы можем подытожить, что вопрос о киберпространстве хоть и является сейчас одним из актуальнейших, однако он требует длительной обработки и решения обозначенных вопросов, при определении и урегулировании которых можно говорить о самостоятельности киберпространства в международном праве. Однако государства не пришли к согласию относительно данных вопросов, что буксирует процесс международной легитимизации киберпространства. Мировое сообщество должно отнестись к этому вопросу достаточно серьёзно в целях предотвращения необратимых потенциальных киберугроз. Мы должны как можно скорее объединить наши усилия с тем, чтобы уменьшить эту угрозу и обеспечить, чтобы новые технологии и впредь оставались силой добра, а не зла.[8]

Список литературы

1. Ведомости. URL: <https://www.vedomosti.ru/technology/articles/2017/09/08/732945-ssha-utechka-dannih> (дата обращения 15.03.2024)
2. The wall street journal. URL: <https://www.wsj.com/articles/fbi-suspects-criminal-group-with-ties-to-eastern-europe-in-pipeline-hack-11620664720> (дата обращения 16.03.2024)
3. Грязнов С.А. Международное правовое регулирование киберпространства // Международный журнал гуманитарных и естественных наук. 2021. №1-3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnoe-pravovoe-regulirovanie-kiberprostranstva> (дата обращения: 16.03.2024).
4. Данельян А.А. Международно-правовое регулирование киберпространства // Образование и право. 2020.
5. Российский совет по международным делам. Практика цифрового суверенитета в России и КНР. URL: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/praktika-tsifrovogo-suvereniteta-v-rossii-i-knr/> (дата обращения 18.03.2024)
6. Дело Эдварда Сноудена. URL: <https://tass.ru/spravochnaya-informaciya/627583> (дата обращения 18.03.2024)
7. История судебного преследования Джулиана Ассанжа. URL: <https://tass.ru/info/13166619> (дата обращения 20.03.2024)

8. Из речи заместителя Генерального секретаря и главы Контртеррористического управления ООН Владимира Воронкова на параллельном мероприятии по теме «Использование новых и новейших технологий в борьбе с терроризмом» URL: <https://www.un.org/counterterrorism/ru/cybersecurity> (дата обращения 20.03.2024)

9. Официальный сайт Контртеррористического управления ООН. URL: <https://www.un.org/counterterrorism/ru/cct/programme-projects/cybersecurity> (дата обращения 21.03.2024)

10. Остроушко А.В., Букалерева Л.А., Шагиева Р. В..Совершенствование понятийного аппарата, связанного с правовым регулированием киберпространства // Евразийская адвокатура. 2023. №3 (62). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovershenstvovanie-ponyatiynogo-apparata-svyazannogo-s-pravovym-regulirovaniem-kiberprostranstva> (дата обращения: 22.03.2024).

11. Добринская Д.Е. Киберпространство: территория современной жизни // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. 2018. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kiberprostranstvo-territoriya-sovremennoy-zhizni> (дата обращения: 24.03.2024).

12. Конвенция о преступности в сфере компьютерной информации, 23 ноября 2001 г. Серии европейских договоров - № 185. URL: <https://rm.coe.int/1680081580> (дата обращения: 25.03.2024).

13. Том Стэндедж и Сет Стивенсон, Human Insecurity, Slate, 3 октября 2018 г.

14. Федеральное бюро расследований, The Morris Worm, 2 ноября 2018 г.

References

1. Vedomosti. URL: <https://www.vedomosti.ru/technology/articles/2017/09/08/732945-ssha-utechka-dannih> (data obrashcheniya 15.03.2024)

2. The wall street journal. URL: <https://www.wsj.com/articles/fbi-suspects-criminal-group-with-ties-to-eastern-europe-in-pipeline-hack-11620664720> (data obrashcheniya 16.03.2024)

3. Gryaznov S.A. Mezhdunarodnoe pravovoe regulirovanie kiberprostranstva // Mezhdunarodnyj zhurnal gumanitarnyh i estestvennyh nauk. 2021. №1-3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnoe-pravovoe-regulirovanie-kiberprostranstva> (data obrashcheniya: 16.03.2024).

4. Danel'yan A.A. Mezhdunarodno-pravovoe regulirovanie kiberprostranstva // Obrazovanie i pravo. 2020.

5. Rossijskij sovet po mezhdunarodnym delam. Praktika cifrovogo suvereniteta v Rossii i KNR. URL: <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/praktika-tsifrovogo-suvereniteta-v-rossii-i-knr/> (data obrashcheniya 18.03.2024)

6. Delo Edvarda Snoudena. URL: <https://tass.ru/spravochnaya-informaciya/627583> (data obrashcheniya 18.03.2024)

7. Istoriya sudebnogo presledovaniya Dzhuliana Assanzha. URL: <https://tass.ru/info/13166619> (data obrashcheniya 20.03.2024)
8. Iz rechi zamestitelya General'nogo sekretarya i glavy Kontrterroristicheskogo upravleniya OON Vladimira Voronkova na parallel'nom meropriyatii po teme «Ispol'zovanie novyh i novejsih tekhnologij v bor'be s terrorizmom» URL: <https://www.un.org/counterterrorism/ru/cybersecurity> (data obrashcheniya 20.03.2024)
9. Oficial'nyj sajt Kontrterroristicheskogo upravleniya OON. URL: <https://www.un.org/counterterrorism/ru/cct/programme-projects/cybersecurity> (data obrashcheniya 21.03.2024)
10. Ostroushko A.V., Bukalero L.A., SHagieva R.V. Sovershenstvovanie ponyatiynogo apparata, svyazannogo s pravovym regulirovaniem kiberprostranstva // Evrazijskaya advokatura. 2023. №3 (62). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovershenstvovanie-ponyatiynogo-apparata-svyazannogo-s-pravovym-regulirovaniem-kiberprostranstva> (data obrashcheniya: 22.03.2024).
11. Dobrinskaya D.E. Kiberprostranstvo: territoriya sovremennoj zhizni // Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 18. Sociologiya i politologiya. 2018. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kiberprostranstvo-territoriya-sovremennoy-zhizni> (data obrashcheniya: 24.03.2024).
12. Konvenciya o prestupnosti v sfere komp'yuternoj informacii, 23 noyabrya 2001 g. Serii evropejskih dogovorov - № 185. URL: <https://rm.coe.int/1680081580> (data obrashcheniya: 25.03.2024).
13. Tom Stendedzh i Set Stivenson, Human Insecurity, Slate, 3 oktyabrya 2018 g.
14. Federal'noe byuro rassledovanij, The Morris Worm, 2 noyabrya 2018 g.

Дүниежүзілік сауда ұйымы шеңберіндегі зияткерлік меншікті қорғау жүйесінің ерекшеліктері

Мадина Н. Нуртай

Заң ғылымдарының магистрі,

М.Х.Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті Мемлекеттік қызмет және әкімшілік құқық кафедрасының аға оқытушысы,

Тараз, Қазақстан.

e-mail: madinur@mail.ru

ORCID: 0000-0003-0881-145X; JEL-code: K33 Халықаралық құқық

Жулдыз Т. Сайрамбаева

Заң ғылымдарының кандидаты, доцент,

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық құқық кафедрасының меңгерушісі,

Алматы, Қазақстан.

e-mail: zhuldyz.sairam@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8213-8622; JEL-code: K33 Халықаралық құқық

Түйіндеме: Мақалада Дүнижүзілік сауда ұйымы шеңберіндегі зияткерлік меншік объектілерін құқықтық реттеудің жалпы сипаттамасы мен ерекшеліктері қарастырылады. Әлемдегі мемлекеттер арасында қарқынды дамып келе жатқан халықаралық экономикалық қатынастар зияткерлік меншік мәселелеріне алып келді. Бүгінгі күні зияткерлік меншік объектілерін құқықтық реттеу мәселесі бүкіл әлемде өзекті болғандықтан, мемлекеттер барынша тиімділігі жоғары әдістерді пайдалануды көздейді. Жұмыстың мақсаты – ДСҰ шеңберінде қабылданған Зияткерлік меншік құқықтарының сауда аспектілері жөніндегі келісімі, сондай-ақ аталған Келісімде қарастырылған зияткерлік меншікті құқықтық реттеу саласындағы бірыңғай стандарттар мен нормаларға құқықтық талдау жүргізілді. Сонымен қатар, зияткерлік меншік секторын қалыптастыру, дамыту және реттеу барысында туындаған құқықтық мәселелерді зерттеген ресми және ғылыми көзқарастар пайдаланылды. Осы зерттеуді жүргізу кезінде авторлар ғылыми абстракция әдісі, сапалық сараптамалық бағалау және құрылымдық талдау сияқты жалпы ғылыми әдістерді қолданылды. Зерттеудің теориялық маңыздылығы жұмыста көтерілген проблемалық мәселелер бойынша ғылыми және тәжірибелік әзірлемелерде қолдануға болатын теориялық қорытындылар берілетіндігінде. Қорытындылай келе, авторлар ДСҰ шеңберіндегі зияткерлік меншік объектілерін құқықтық реттеу жүйесінің стандарттарына сәйкес келетін тиімді ұлттық мемлекеттік зияткерлік меншік жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік беретін және оның қағидалары негізінде іске асырылатын тиімділігін атады.

Негізгі сөздер: зияткерлік меншік, құқықтық реттеу, зияткерлік меншікті қорғау жүйесі, Дүниежүзілік сауда ұйымы, ТРИПС жөніндегі келісім.

Features of the intellectual property protection system within the framework of the World Trade Organization

Madina N. Nurtay

Master of law,

senior lecturer of the Department of Public service and administrative law of Taraz regional university named after M. Kh. Dulaty,

Taraz, Kazakstan.

e-mail: madinur@mail.ru

ORCID: 0000-0003-0881-145X; JEL-code: K33 International law

Zhuldyz T. Sairambaeva

PhD in Law, Associate Professor,

Head of the Department of International Law of Al-Farabi Kazakh National University,

Almaty, Kazakhstan.

e-mail: zhuldyz.sairam@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8213-8622; JEL-code: K33 International law

Abstract: The article considers the general characteristics and features of legal regulation of intellectual property objects within the World Trade Organization. Dynamic international economic relations between the world's nations have led to intellectual property problems. Since today the problem of legal regulation of intellectual property objects is relevant all over the world, States envisage the use of best practices. The objective of the work is the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, adopted within the framework of the WTO, and the legal analysis of common standards and norms in the field of intellectual property law, provided by the agreement. Formal and scientific approaches to the study of legal problems arising in the process of formation, development and regulation of the intellectual property sector were also used. In conducting this study, the authors used general scientific methods, such as the method of scientific abstraction, qualitative expert assessment and structural analysis. The theoretical significance of the study lies in the fact that the work provides theoretical conclusions that can be used in scientific and practical developments on the issues raised. In conclusion, the authors named the effectiveness of the system of legal regulation of intellectual property objects within the WTO, allowing to form an effective national state system of intellectual property, in accordance with standards and implemented on the basis of its principles.

Key words: intellectual property, legal regulation, intellectual property protection system, World Trade Organization, TRIPS Agreement.

Особенности системы охраны интеллектуальной собственности в рамках Всемирной торговой организации

Мадина Н. Нуртай

Магистр юридических наук,

старший преподаватель кафедры Государственной службы и административного права Таразского регионального университета им. М. Х. Дулати,

Тараз, Казахстан.

e-mail: madinur@mail.ru

ORCID: 0000-0003-0881-145X; JEL-code: K33 Международное право

Жулдыз Т. Сайрамбаева

Кандидат юридических наук, доцент,

заведующая кафедрой Международного права КазНУ имени аль-Фараби,

Алматы, Казахстан.

e-mail: zhuldyz.sairam@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8213-8622; JEL-code: K33 Международное право

Аннотация: В статье рассматриваются общая характеристика и особенности правового регулирования объектов интеллектуальной собственности в рамках Всемирной торговой организации. Динамично развивающиеся международные экономические отношения между государствами мира привели к проблемам интеллектуальной собственности. Поскольку на сегодняшний день проблема правового регулирования объектов интеллектуальной собственности актуальна во всем мире, государства предусматривают использование наиболее эффективных методов. Цель работы - Соглашение по торговым аспектам прав интеллектуальной собственности, принятое в рамках ВТО, а также проведен правовой анализ единых стандартов и норм в области правового регулирования интеллектуальной собственности, предусмотренных данным соглашением. Также были использованы формальные и научные подходы к изучению правовых проблем, возникающих в процессе формирования, развития и регулирования сектора интеллектуальной собственности. При проведении данного исследования авторами были использованы общенаучные методы, такие как метод научной абстракции, качественная экспертная оценка и структурный анализ. Теоретическая значимость исследования заключается в том, что в работе даются теоретические выводы, которые могут быть использованы в научных и практических разработках по поднятым проблемным вопросам. В заключение авторы назвали эффективность системы правового регулирования объектов интеллектуальной собственности в рамках ВТО, позволяющей сформировать эффективную национальную государственную систему интеллектуальной собственности, соответствующую стандартам и реализуемую на основе ее принципов.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, правовое регулирование, система защиты интеллектуальной собственности, Всемирная торговая организация, Соглашение по ТРИПС.

Кіріспе

Уругвай раундының сауда келіссөздерінің (1986-1894 жж) маңызды оқиғаларының бірі көпжақты сауда жүйесінің күн тәртібіне зияткерлік меншік құқықтары сұрақтарының қосылуы болды. Саудамен байланысты зияткерлік меншік құқықтары туралы келісімнен алынған нәтижесі Уругвай раундының аяқталғанынан бері Дүниежүзілік сауда ұйымында әрекет ететін құқықтық шеңберлерді анықтайтын негізгі үш келісімдердің бірі болып табылады.

ТРИПС жөніндегі келісімнің қабылдануы көпжақты сауда жүйесінде кеңінен тараған квота мен тарифтер сияқты шекараға қатысы бар шаралар бойынша тар келісімдерден тұратын көпжақты сауда ережелерінің бекітілуіне

алып келді. Орын алған оқиғалар халықаралық сауда тенденцияларының жалпы көрінісі ретінде болды. Халықаралық саудада ғылымды қажет ететін және ақпараттық қаныққан тауарлардың санының өсуі салдарынан көшірме жасау, жалған тауарлар өндіру секілді әрекеттер туындатады. Бұл әрекеттер көптеген өнеркәсіптердің дамуын тежейтін экономикалық кедергідердің бірі болып саналады және оған сәйкесінше сауданы шектеуге бағытталған шараларды, атап айтқанда шекаралық шаралардың рөлі жоғарылады.

Әлемдегі ірі деген зияткерлік меншікті өндіретін елдер зияткерлік меншікке қатысты құқықтарды сақтау және қорғаумен байланысты ауқымды шараларды қабылдауға өздерінің үлестерін қосты. Екінші жағынан, зияткерлік меншіктің тұтынушылары ретінде санайтын көптеген дамушы елдердің пайымдауынша, мұндай шаралардың қабылдануы елдерге жаңа тауарлар мен технологиялардың кіруін шектей отырып, сол елдердің дамуын тежейді. Дегенімен, ТРИПС жөніндегі келісім қазіргі таңға дейін ДСҰ-ның ең қарама-қайшы құжаттарының болып табылады (Fink, 2004:1).

Мақаланың объектісі болып, ДСҰ шеңберінде зияткерлік меншікке қатысты құқықтарын қорғауға бағытталған ТРИПС жөніндегі келісіміне талдау жүргізу болып табылады. Мақаланың мақсаты болып, ТРИПС жөніндегі келісімнің қолданыстағы халықаралық келісімдер жүйесінде алатын орны мен рөлін зерттей келе, оның зияткерлік меншік құқықтарын қорғау жүйесінің өзіндік ерекшеліктерін анықтау.

Қазіргі таңда бұл зерттеу өте өзекті, өйткені зияткерлік қызметінің нәтижелері мен оларды қорғауға қатысты мәселелер, көбінесе нақты мемлекет ішінде ғана емес, сонымен бірге халықаралық аренада да қызу даулар мен қақтығыстардың басты тақырыбына айналып отыр. ДСҰ шеңберінде әзірленген зияткерлік меншік құқықтарын халықаралық-құқықтық қорғау тетігі болып жатқан өзгерістердің көрінісі болып табылады және толық зерттеуді талап етеді деген пікірге негіз береді.

Материалдар мен әдістер

Ғылыми мақаланы жазу кезінде теориялық және тәжірибелік сұрақтарды зерттеу барысында жалпы ғылыми әдістер қолданылды. Зерттеудің жеке құқықтық әдістерінің қатарында авторлар формальды-заңды және салыстырмалы-құқықтық әдістерді қолдана отырып зерттеді. Формальды-заңды әдіс өз алдында қолданыстағы құқықтық нормалардың және құқықтық тәжірибенің нақты жүйесін өңдеу және талдаудан тұрады. Ал салыстырмалы-құқықтық әдіс ғылыми-қолданбалы сұрақтарды зерттеуге мүмкіндік береді. Салыстырмалы – құқықтық әдіс халықаралық жария құқығында кеңінен қолданылады.

Нәтижелер мен талқылау

ТРИПС жөніндегі келісімі зияткерлік меншіктің барлық нысанын қамтиды және қорғау стандарттарын нығайту мен келісуге бағытталады, сонымен бірге

ұлттық және халықаралық деңгейде нәтижелі құқыққолдануды қамтамасыз етеді. ТРИПС жөніндегі келісімнің бірінші бөлімінде жалпы ережелер мен негізін қалаушы қағидаттар қарастырылған. Бұл бөлім ТРИПС жөніндегі келісімнің өзге жағдайы мен ережелерімен өзара әрекеттесуінің негізі болып табылады және ол сегіз баптан тұрады.

Ең алдында Келісімнің осы бөлігінде ДСҰ-ның мүше елдері өздерінің ұлттық заңнамасында ТРИПС жөніндегі келісімнің қарастырылғаннан бөлек неғұрлым кең қорғауды ұсына алады. Бұл прогресистік жағдай ТРИПС жөніндегі келісімнің бұл сұрақтағы мақсаты барлық мүше-елдермен қабылданған зияткерлік меншікті құқықтық қорғаудың ең төмен стандарттарын бекіту болып табылады. Бұл дегеніміз Келісімге сәйкес құқықтық қорғаудың төменгі сатысын белгілейді және бұл сатыдан төмен түспеуі керек, дегенімен жоғары сатысы көлемі шексіз болып келеді. Сонымен қатар елдер ТРИПС жөніндегі келісімнің ережелерін тиісті дәрежеде орындаса, олар өз мемлекеттерінің ұлттық қауіпсіздік жүйесінің дамуына және оның дәрежесін жоғарылатуы еркін ықпалдаса алады және осы Келісімнің ережелеріне қарама қайшы келмеуі қажет.

ТРИПС жөніндегі келісімнің зияткерлік меншікке объектілеріне арналған негізгі нормалары сілтемелік сипатта болғандықтан, осы Келісімнің 1-бабына сәйкес сілтемені келесі халықаралық келісімдердің ережелеріне жасайды: «Өнеркәсіптік меншікті қорғау жөніндегі Париж конвенциясы» (1967 жылғы 14 шілдедегі Стокгольм актісі), «Әдеби және көркем шығармаларды қорғау туралы Берн конвенциясы» (24 жылғы 1971 шілдедегі Париж актісі), «Орындаушылардың, фонограмма жасаушылардың және хабар тарату ұйымдарының құқықтарын қорғау туралы халықаралық конвенция» (Рим қ., 1961 жылғы 26 қазанда), 1989 жылғы 26 мамырдағы интегралдық микросхемаларға қатысты зияткерлік меншікті қорғау туралы Вашингтон шарты. Бұл маңызды ережелердің мәні Келісім Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымымен (ДЗМҰ) бекітілген құқықтық жүйесіне негізделетіндігінде және зияткерлік меншікке қатысты құқықтық сауда аспектілері сұрақтары жүйесін жақсарту, дамыту және толықтыру үшін жасалынған. Сонымен қатар Келісімнің өзінде жоғарыда аталған конвенциялардың қалыптасуын және жалғасуын ретінде ТРИПС-тің нормалары мен ережелері көрсетіледі.

ТРИПС-тің 3 және 4 - баптарында Келісімнің құқықтық қалауы болып табылатын екі негізін қалаушы қағидалар орнатылған: ұлттық режим қағидасы және барынша қолайлылық режим қағидасы. Көрсетілген қағидатқа сәйкес ДСҰ-ға мүше кез келген ел өзінің аумағында зияткерлік меншікті қорғауға арналған осы ел кез келген басқа елдің азаматтарына беретін кез келген жеңілдікті, артықшылықты не болмаса иммунитетті белгілеген жағдайда, бұл аталған өзгерістер барлық басқа мүше елдердің азаматтарына дер кезінде және сөзсіз берілетіндігін білдіреді. Бұл қағидатта әзірлеушілердің ұлттық заңнамаларын біркелкілік пен үйлесімділік және бір уақытта дамуына деген ниеті қаланады (TRIPS, 1994).

К.Корреаның сөзінше, «Төменгі стандарттардың ұлттық режиммен араласуының негізгі нәжіжесі болып Келісімнің қатысушылары мәртебесіне қарамастан өзге мүше елдерде сондай төменгі стандарттарды қолдануды қамтамасыз ете алады. Ұлттық режимсіз де мүшелер бір заңды еркін түрде өз азаматтарына да және шетел азаматтарына да қолдана алады. ТРИПС-ке дейін ГАТТ-қа сәйкес «ұқсас өнімдерге» қатысты түрлі салықтарды, алымдарды, заңдарды және ережелерді қолдануға рұқсат етілмейтін болған. Тәжірибе жүзінде қарастырсақ елдер өнімдерге әр түрлі түсінік береді және оны өзгеше жіктейді. Бұл жағдай көбінесе елдердің арасында даудың туындауына алып келетіні сөзсіз. ТРИПС-тегі кемсітпеушілік қағидаты азаматтарға бірдей дәрежеде қарауын талап етеді. ТРИПС-тің кемсітпеушіліктің жалпы қағидаттарында «ұқсас өнімге» қатысты қандай да бір тесттерге қатысты ақпарат жоқ» (Kassor, 2018:121).

ТРИПС жөніндегі келісімнің ең жарқын элементтерінің бірі ретінде 7 және 8 - баптарын қарастыруға болады. Бұл Келісімнің легитимділігін көрсететін негізгі компоненттері болып табылады және осы Келісімнің өзге компоненттеріне әсер етеді. Келісімнің уақытша құрылымының негізі ретінде бұл баптар Келісімді жүйелі түрде талқылауға және оны жүзеге асыруға қолданылады. Бұл екі маңызы бар баптар «Мақсаты және қағидаттары» деп жіктеледі. ТРИПС жөніндегі келісімнің 7-бабына сәйкес зияткерлік меншікке қатысты құқықтарды сақтау және оның қорғалуын қамтамасыздандыру үшін әлеуметтік-экономикалық жағдайына және құқықтар мен міндеттемерінің теңгеріміне қол жетуге ықпалдаса отырып, техникалық білімді өндірушілер мен оны пайдаланушылардың өзара пайдасына, техникалық прогреске және технологияны беруге және таратуға жәрдемдесуі тиіс. ТРИПС жөніндегі келісімнің 8-бабының 1-тармағына сәйкес мүшелер өздерінің заңдарын және нормативтік актілерін әзірлеу немесе өзгерістер енгізу барысында қоғамдық денсаулық пен тамақтануды қорғауға арналған тиісті шараларды қабылдауға мүмкіндігі бар, сонымен бірге аталған Келісімнің ережелеріне сәйкес шаралардың талаптарын орындай келе, өзінің өмірлік маңызы бар әлеуметтік-экономикалық және техникалық дамуына арналған секторларды қоғамдағы мүдделер үшін қолдануға болатындығы айтылған. ТРИПС жөніндегі келісімнің 8-бабының 2-тармағына сәйкес зияткерлік меншікке қатысты құқықтарын құқық иеленушілер теріс пайдалануына жол бермеу немесе сауданы негізсіз шектейтін жағдайлар орын алса немесе технологияларды халықаралық беруге теріс септігін тигізетін тәжірибені қолдануға, олар осы Келісімнің ережелерін назарға ала отырып келген жағдайда тиісті шараларда талап етілуі мүмкін (TRIPS,1994).

П. Юйдың пайымдауынша, «ТРИПС жөніндегі келісімінің 7 және 8 баптары әр түрлі талқылануы мүмкін. Оларды келесідегідей қарастыруға болады:

1) ТРИПС жөніндегі келісімін талқылауда және оны жүзеге асыруда қолданылатын құқықтық құрал ретінде;

2) инновацияны, технологияны таратудағы, білімді өндіруде және әлеуметтік және экономикалық әл – ауқатына және дамуына ықпалдасуында қолданылатын экономикалық құрал ретінде;

3) дамыған және дамушы мүше елдер арасында Келісімді заңды мәміле жасау үшін қажетті балансты қамтамасыз ететін саяси құрал ретінде;

4) ТРИПС жөніндегі келісімнің режимі мен басқа халықаралық режимдердің арасындағы алшақтықты жоятын құрылым, сонымен қатар ТРИПС жөніндегі келісімнің режимі шеңберінде және онсыз жаңа халықаралық нормаларды әзірлеуға арналған жаһандық құралы ретінде қолданылады» деп есептейді (Peter, 2009:1000).

ТРИПС жөніндегі келісімнің екінші бөлімінде зияткерлік меншік құқықтарының болуына, көлеміне және пайдалануына қатысты ең төменгі стандарттар көрсетілген. Бұл бөлім сегіз тараудан тұрады. Алдыңғы конвенциялармен салыстырғанда ТРИПС жөніндегі келісімдегі зияткерлік меншіктің түсінігін кеңейтеді, сонымен бірге авторлық және сабақтас құқықтары (1 тарау), тауар белгілері (2 тарау), географиялық көрсеткіштер (3 тарау), өнеркәсіптік үлгілер (4 тарау), патент (5 тарау), интегралдық микросхемалар топологиясы (топографиясы) (6 тарау), жабық ақпаратты қорғау (7 тарау), және шарттық лицензиялар арқылы антибәсекелестік тәжірибеге бақылауды жүзеге асыруға (8 тарау) қатысты ең төменгі стандарттары қосылған (TRIPS,1994).

ТРИПС жөніндегі келісімде бірінші рет интегралдық микросхемалар топологиясын қорғау ережелері қарастырылды. Бұл тараудың негізі ретінде Вашингтон шартының ережелері негізге алынды және бұл ережелер топологияны өндірушілер АҚШ және Япония елдерінің ұмтылған маңызды өзгерістермен енгізілді (Watal, Taubman, 2015:336). Сонымен қатар, ТРИПС жөніндегі келісім алғаш рет зияткерлік меншік объектісінің құрамына жабық ақпаратты енгізген халықаралық құжат болып табылады және енді зияткерлік меншік объектілеріне қатысы бар кез-келген мәліметтер объектілерге теңестіріледі және осы Келісімге сәйкес қорғалуы қажет.

П.Вандеронның айтуынша, «Бұл Келісім шеңберіндегі қосымша артықшылық ретінде келісімнің әр түрлі баптарын түсіндіру кезінде барлық қатысушыларға «икемділік» ұсынылатындығында болып тұр» деп түсіндіреді (Vandoren, 2001). Дегенімен, М. Караянидидың пайымдауынша, «Көпжақты аренада ең жоғарғы минималды зияткерлік меншік стандарттарын белгілей отырып, ТРИПС жөніндегі келісім қазіргі таңда көптеген дамушы елдерді бірдей икемділік пен артықшылықтарға ие болу мүмкіндігінен айырды. Бұл стандарттар экономикалық тұрғысынан дамуға ұмтыла отырып, оларды сақтауға тырысқан дамушы елдердің мүмкіндіктерін шектейтіндігінде» (Karayanidi, 2011).

ТРИПС жөніндегі келісімінің екінші бөлімінің ережелерін талдай келе зияткерлік меншік сұрақтары және болашақта оның дамуының бағытын анықтайтын халықаралық ынтымақтастыққа қатысты өзіндік қорытынды

жасайды. Аталған Келісіммен қарастырылған қорғауға алынған объектілер санының өсуі, зияткерлік меншікке қатысты құқықтар құрамының кеңеюі және қорғауға алынатын мерзімдерінің жоғарылауынан көрініс табады.

Алғашқы қабылданған халықаралық келісімдерден зияткерлік меншік объектілеріне қатысты құқықтық қорғау аясындағы ТРИПС жөніндегі келісімінің басты ерекшеліктерінің бірі «алғаш рет көпжақты келісімде мемлекет мүшелеріне әр түрлі құқық бұзушылықтардан зияткерлік меншік құқықтарын қорғау, сақтау стандарттарына қатысты міндеттемелер көрсетілгендігінде» (Богуславский, 2000:256).

ТРИПС жөніндегі келісімнің үшінші бөлімінде зияткерлік меншікке қатысты құқықтарын бұзған жағдайдағы рәсімдер мен құралдар қарастырылады. Қатысушы мемлекеттер азаматтық, әкімшілік және қылмыстық заңнамаларына қажетті өзгерістерді енгізу керек. Тиісті рәсімдер қиын, әрі бағасы тым жоғары болмауы қажет, сонымен бірге негізсіз жасалынған уақытша шекаралар мен рәсімдерді кейінгі шегеруді көздемеуі қажет. Істің мазмұны бойынша шешімдер жазбаша жазылған дәлелді болуы тиіс. Олар кем дегенде сот талқылауына тараптарымен заңсыз бөгетсіз ұсынылады. Істің мазмұны бойынша шешімдерінде тараптарға сөз сөйлеуге мүмкіндік берілген, сонымен қатар ұсынылған және айтылған дәлелдемелерге сәйкес болуы керек. Сот қарауының тараптары сот органдарымен істің мүмкіншілігінше қатысты мүшелерінің заңнамаларындағы юрисдикциялық ережелерін сақтай отырып әкімшілік шешімдерін қайта қаралуын талап ете алады (41-бап). Дегенімен, Келісім бойынша зияткерлік меншік құқықтарын орындауды қамтамасыз ету үшін сот жүйесін құру бойынша міндеттемелерді қарастырмайды.

Мүшелер құқық иеленушілерге кез-келген зияткерлік меншікке қатысты құқықтарын сақтауды қамтамасыз ету үшін азаматтық сот өндірісіне кіруге мүмкіндігі болуы қажет (42-бап). Бұл тұлғалар ақпараттың құпиялығын қорғаумен, дәлелдемелерді ұсыну және оны жауапкерден талап ету құқығын (42-бап) қоса алғанда тиісті іс жүргізу құқықтарын да қолдануы қажет.

Сот билігі зияткерлік меншік құқықтарын бұзумен байланысты импортталған тауарларды кедендік рәсімдеуден кейін бірден коммерциялық арналар арқылы таратуға тыйым салуға құқылы болуы керек. Іске тартылған адамдар үшін өтеулер мен өтемақыларға да ерекеше назар аударады (44-бап). Сот билігі құқық иесінің құқықтарын бұзу және адвокаттың шығындарын жабу нәтижесінде келтірілген залалды өтеу туралы шешім қабылдауға құқылы болуы тиіс (45-бап). Сонымен қатар өзіне қарсы қылмыстық қудалау басталған тұлғаның келтірілген залалы мен шығындарын өтеу қажет (48-бап) (TRIPS, 1994).

Сот органы мүше-мемлекеттер зияткерлік меншік құқықтарының бұзылуына қатысты ұлттық нарыққа тауарлардың енуін алдын алуына бағытталған кейінге қалдырылмайтын және тиімді шараларды қабылдау туралы сот бұйрығын шығаруға құқығы бар (50-бап). Құқық иеленуші авторлық құқығы бұзылып өндірілген тауарды не болмаса тауарлық белгіні заңсыз

пайдаланатын тауарды әкелуін жүзеге асырып жатқандығына дәлелді негізде күдігі болса, осы тауарлардың еркін айналымға жіберілуіне қатысты күзіретті әкімшілік немесе сот органына кедендік рәсімдеуді тоқтата тұру бойынша жазбаша өтініш беруге құқығы бар (55-бап).

Күзіретті органдардың өтініш берушіден жауапкер мен күзіретті органдарды қорғау және теріс пайдаланудың алдын алу үшін жеткілікті қауіпсіздік кепілдіктерін немесе балама кепілдіктерді ұсынуды талап етуге өкілеттігі болуы тиіс (53-бап). Мұндай қауіпсіздік немесе оған балама кепілдік осы рәсімдерге жүгінуге негізсіз кедергі келтірмеуге тиіс.

Сондықтан да ТРИПС жөніндегі Келісімнің бұл шаралардың нақты орындалу уақытын белгілейді. Егер еркін айналымға тауарлардың шығарылуының тоқтатылуы туралы хабарламаны өтініш беруші он жұмыс күні аралығында істің мазмұны бойынша сот қарауы туралы кедендік органдарына хабарлама жіберген болса, кеден билігі істің мәніне байланысты өндірісті мүдделі тұлғаның бастамау туралы хабардар етілмейді және тауарлар бұдан әрі кешіктірілмеуі қажет (55-бап).

Зияткерлік меншік құқығын қорғауды сапасын жоғарылату үшін ТРИПС жөніндегі келісімнің зияткерлік меншік құқығын бұзғаны үшін жауапкершілік нормаларын қылмыстық құқыққа енгізілуін талап етеді. ТРИПС жөніндегі келісімнің 61-бабына сәйкес, қатысушы мемлекеттер коммерциялық мақсатта заңсыз тауарлық белгілердің пайдаланғаны мен авторлық құқықтардың бұзылуына байланысты қылмыстық санкцияны қарастыруы қажет. Бұл жағдайларда жаза ретінде бас бостандығынан айыру не болмаса ақшалай айыппұл, тауарға және оған қатысты барлық заттарды тәркілеу және жою қажет. Бұл аталған жағдайлардан бөлек туындаған жағдайларда қылмыстық санкцияларды қолдану мемлекеттің қатысушылары болып табылатындардың қарауына қалдырылады (TRIPS, 1994).

ТРИПС жөніндегі келісімнің үшінші бөлімінің ережелерін талдау негізінде осы Келісімнің зияткерлік меншік құқықтарын қорғауының тиімділігі және болжамдылығы туралы қорытынды жасауға болады. ТРИПС жөніндегі келісімнің зияткерлік меншік құқықтарын бұзушылықтардың жолын кесу бойынша құралдар мен рәсімдерге қатысты сұрақтар Өнеркәсіптік меншікті қорғау жөніндегі Париж конвенциясының 9-бабында белгілер, фирмалық атаулар: тауар белгісімен немесе фирмалық атаумен заңсыз жабдықталған өнімдерді әкелу кезінде тыйым салулар ретінде және 10-бабында жалған нұсқаулар: өнімдердің шығу тегінің немесе өндірушінің жеке тұлғаның және т.б. туралы жалған нұсқаулармен қамтылған өнімдерді кіргізу кезінде тұтқындау деп қарастырылған (Paris Convention for the Protection of Industrial Property, 1883). Сонымен қатар, осыған сәйкес келетін баптар 1981 жылы қабылданаған Тауарлардағы дереккөздің жалған немесе жаңылыстыратын нұсқауларының жолын кесу туралы Мадрид Келісінде де регламенттелген (Madrid Agreement for the Repression of False or Deceptive Indications of Source on Goods, 1891).

ТРИПС жөніндегі келісімінде дамушы елдерден күтілетін зияткерлік меншік құқықтары аясындағы әкімшілік және сот стандарттары экономикасы дамыған елдердің стандарттарына сәйкес келу қажеттігі белгісіз. Көптеген дамушы елдерде құқық қорғау органдары қаржыландырудың және білікті кадрлардың жеткіліксіздігінен жалпы алғанда нашар жұмыс істейді. Зияткерлік меншік құқығын бірінші әлемдік стандарттардың тиімділік деңгейіне дейін жеткізу мақсатында халықаралық міндеттемелерді орындау көптеген жерлерде қымбат және проблемалық болуы мүмкін. ТРИПС жөніндегі келісім азаматтық салада сот және құқық қорғау органдары жұмысының стандарттарын іс-жүзінде белгілейтін бірінші жаһандық келісім болып табылады (Revesz, 1999:8).

ТРИПС жөніндегі келісімнің үш негізгі бөлімін талдағанда мемлекеттер арасындағы ынтымақтастықты ұйымдастыру және мемлекеттердің халықаралық міндеттемелерінің сақталуын қамтамасыз етуіне қорғау шараларының жоғары стандарттарына негізделетін және зияткерлік меншік мәселелерінің кеңінен қолдануына байланысты тиімді институционалды тетігі қажет болады деп болжанады.

ТРИПС жөніндегі келісімінің жүйесінің институционалдық құрамының ерекшелігі ретінде ДСҰ шеңберінде зияткерлік меншік құқықтарын қорғаумен айналысатын, сонымен қатар ТРИПС жөніндегі келісімінің жүйесінің дамуының және шарттық құрамдас бөлігінің ережелерін іске асыруды қарастыратын әрекет ететін жауапты органдарға жатады: Министрлер конференциясы, Бас кеңес, дауларды шешу жөніндегі орган, зияткерлік меншік құқығының сауда аспектілері жөніндегі орган. Оның ішінде, ТРИПС жөніндегі келісімі ережелерінің орындалуын бақылайтын ТРИПС жөніндегі кеңес ғана арнайы құрылған орган болып табылады. Ал қалғандары ДСҰ органдары бола тұра ТРИПС жөніндегі келісімі жүйесінің шарттық құрамдас бөлігінің ережелерін жүзеге асырумен байланысты құзіреттіліктерге сәйкес әрекет етеді.

ТРИПС жөніндегі келісімнің 68-бабына сәйкес Кеңестің келесі функцияларын бөлуге болады: осы Келісімнің әрекет ету үшін бақылауды іске асырады; мүше мемлекеттерден туындайтын міндеттемелерін орындауын қарайды; зияткерлік меншік құқығының сауда аспектілерімен байланысты сұрақтар бойынша кеңес алу мүмкіндігін ұсынады; мүшелермен жүктелген кез келген функцияларды орындайды және дауды шешу рәсімдеріне қатысты сұрағына көмек көрсетеді; ол қажетті деп санайтын кез-келген ақпарат көзімен кеңесіп, ақпарат алу үшін жүгіне алады; ТРИПС жөніндегі кеңес ДЗМҰ-ның кеңестік қатысуымен өзі ұйымдастырған отырысын өткізген күннен бастап бір жыл көлемінде аталған ұйымның органдарымен бірге ынтымақтастық жөнінде уағдаластықтарға келу үшін арнайы шаралар қабылдайды (TRIPS, 1994).

ТРИПС жөніндегі Кеңес өз қызметін реттеу үшін ДСҰ-ның Бас Кеңесінің қызметін реттейтін 1996 жылы 25 шілдеде қабылданған WT/L/161 құжат сериясы «Министрлер конференциясы сессиялары мен Бас кеңестің

отырыстары рәсімдерінің ережелерін» пайдаланады (Rules of procedure for sessions of the Ministerial Conference and meetings of the General Council, 1996).

Кеңес зияткерлік меншікті қорғау үшін азаматтық және әкімшілік шаралар мен құқықтық қорғау құралдарын бекіту бойынша өздерінің міндеттемелерін кез келген мүшесімен орындалуын тексеріп қана қоймай, сонымен қатар осы тәртібінің тиімділігін зерттейді, атап айтқанда «іс жүзінде өндірістің нақты ұзақтығын және олардың құнын» зерттейді. Еуропалық одақ Кеңестің міндеттерін «ТРИПС жөніндегі келісім ережелерін мүшелерімен мұқият зерттеуді» қосу туралы ұсынысын дамушы елдер тарапынан күшті қарсылықпен кездесті. Нәтижесінде Кеңес бұл сұрақтарды өзі тергемейді, бірақ мүше мемлекеттерге ақпарат және құқық қолдануға байланысты кеден органдары тәжірибесімен алмасуға мүмкіндік береді.

Айта кету керек, ТРИПС жөніндегі келісім зияткерлік меншік құқықтары туралы алдыңғы келісімдермен салыстырғанда мониторингтік, құқықтардың сақталуын қамтамасыз ету және дауды шешу сияқты мүмкіндіктердің болуының жақсарғандығының көрінісі (Willis, 2013:2). Осы мүмкіндіктер ТРИПС жөніндегі кеңестің бақылау жүргізу аясындағы орны зияткерлік меншікке қатысты туындаған дауларды шешуге қатысты дауларды реттеу тетігін пайдалануды қысқартуды түсіндіреді. Кеңестің бақылаушы орган ретіндегі тиімділігі ықтимал дауларды олар дауларды реттеу тетігіне қол жеткізгенге дейін алдын алу болып табылады. Кеңестің қарау процесі әр мүшенің ішкі заңдары мен ережелеріндегі сәйкессіздіктерді анықтайды және жояды, бұл сәйкессіздіктер дау тудыруы мүмкін болғанға дейін түзету шараларын қабылдауға мүмкіндік береді. Кеңестің қарау рәсімдері қарау жөніндегі кеңеске дейін, кеңес барысында және кейінгі отырыстарда жазбаша сұрақтар мен жауаптарды көздейді. Осылай, қарау тәртібі қатысушыларға дайындық үшін және мүмкін дауларды шешу үшін пайдалануы мүмкін ақпаратты жинауға мүмкіндік береді. Ақпарат жинаудың бұл артықшылығы ТРИПС жөніндегі келісімнің 63-бабының 3-тармағына сәйкес жұмыс істейді, ол әр қатысушыдан басқа қатысушының ұлттық заңдарына, ережелеріне, қорытынды сот шешімдеріне және жалпы қолданыстағы әкімшілік қаулыларына қатысты жазбаша сұрауына жауап ретінде ақпарат беруді талап етеді (TRIPS, 1994).

Кеңестегі мониторинг жүргізу әрекеті көпжақты болғанымен, әр ел барлық өзге мүшелердің қысымына ұшырайды. Бұл сияқты қысымдар сәйкестікке септігін тигізеді деп күтуге де болады, бірақ бұл ымыраға келуді қиын жағдайға алып келуі мүмкін, себебі көпжақты форумда ашық түрде сөйлесу әдеттегі екіжақты дипломатияда жоқ келіссөздер үшін қиындықтар туғызатыны анық. Осылайша, кейбір сұрақтарда екіжақты келіссөздер мониторингтің көпжақты процессі алдында артықшылықтары болуы мүмкін. Алайда, екіжақты келіссөздер сәтсіз болған жағдайларда, мониторингтің мониторингтік процессі келіссөздерді толықтыруы және сәтті реттеуіне үлесін қосуы мүмкін. Дауларды реттеу тетігі аясында сот шешімін шығарумен салыстырғанда кезде, Кеңестің

бақылау процесі аз қарсылық біодіреді, сондықтан жауапкер елді ренжітуге ықтималдығы аз. Сондықтан Кеңестің мониторинг процесі екіжақты келіссөздер мен дауларды реттеу тетігінен өзгеше жұмыс істесе де, мониторинг процесі дауларды шешуге көмектеседі.

ТРИПС жөніндегі кеңесінің мониторингтік қызметі дауды реттеу тетігінің қолданылуының қысқаруын түсіндіруге көмектеседі деген қорытындыға келуге болады. ТРИПС жөніндегі кеңес дауды реттеу тетігін қолданбастан даудың кейбір түрлерін алдын алу бағытында жақсы жұмыс істейді. Кеңес мүше мемлекеттердің ең төменгі стандарттарға қатысты өзінің міндеттерін, сонымен қатар олардың кемсітпеушілік жөніндегі міндеттерін сақтамаған жағдайдағы мәселелерін, егер олардың осы міндеттемелерді орындау жөніндегі шаралары зияткерлік меншік туралы заңдарда немесе Кеңестің қарауына жататын басқа да тиісті заңдарда көзделсе, елеулі дәрежеде шешуге қабілеті бар (Yoshifumi, 2008: 899-900).

Қорытынды

ДСҰ шеңберіндегі әрекет етуші зияткерлік меншікті қорғау жүйесі әмбебап деңгейде зияткерлік меншікті реттеуін елеулі түрде өзгертті. Мұның дәлелі ретінде ТРИПС жөніндегі келісім жүйесінде туындағын бірқатар проблемаларды құқықтық реттеу барысында аңғаруға болады. Осы салада орын алған сұрақтарға байланысты ТРИПС жөніндегі келісім жүйесінің негізгі реттеу пәні ретінде – зияткерлік меншік құқықтарының сауда аспектілері болып табылады. ТРИПС жөніндегі келісім қолданыстағы халықаралық актілер негізінде бір мезгілде объектілердің белгілі бір жеті түрін реттейді. Зияткерлік меншікке қатысты нәтижелерін құқықтық қорғау бойынша бірқатар халықаралық шарттардан ТРИПС жөніндегі келісімді ерекшелейтін сипаты ол халықаралық-әкімшілік тетіктермен қамтамасыздандырылған қағидаттар мен ережелерді сақтауға және орындауға қойылатын ерекше талаптар. Сонымен қатар Келісім кедендік сұрақтарды мемлекетішілік ұйымдастыру бойынша талаптар қарастырылған бірінші әмбебап халықаралық шарт болып табылады. Бұл сұрақтардың мақсаты ұлттық және халықаралық қауіпсіздікті қозғамайды, керісінше ірі өндірушілердің экономикалық қауіпсіздігіне бағытталады. ТРИПС жөніндегі кеңесінің қызметінің негізгі мақсаты ДСҰ-ға мүше барлық мемлекеттердің ТРИПС жөніндегі келісімнің нормаларын толық имплементациялауды қамтамасыз ету болып табылады.

Зияткерлік меншік құқықтары бойынша Ұлыбритания Комиссиясы келесіні атап өтті: «Шын мәнінде, дамыған елдер дамушы елдердегі кедейлікті азайту үшін өздерінің коммерциялық мүдделерін өз мүдделерімен үйлестіруге көп көңіл бөлуі керек деп санаймыз. Осы мақсатқа қол жеткізу үшін, мүмкіндігінше, дамушы елдер өздерінің зияткерлік меншік жүйелерін әзірлеудегі икемділігінен айырылмауға тиіс, дамыған елдер өз дамуының неғұрлым ерте кезеңдерінде пайдаланған және оларға зияткерлік меншіктің неғұрлым жоғары стандарттарымен олардың дамуға әсерін байыпты және

объективті бағалаусыз қысым жасамауға тиіс» [15] (UK Commission on Intellectual Property Rights, 2002). Сондықтан ТРИПС жөніндегі келісім оның жақтастарымен қазіргі заманға жаһандық ақпараттық қоғамдағы маңызды рөлді иеленген зияткерлік меншік құқықтарын қорғаудың қолданыстағы жаһандық жүйесі ретінде көрсетеді. Инновацияны ынталандыра отырып, ол халықаралық сауданы, экономикалық өсуді ынталандырады және технологияның өсуіне септігін тигізеді және білімнің таралуын жеңілдетеді. Осы әрекеттер арқылы дамыған және дамушы әлемде өндірушілер мен пайдаланушыларға пайда алып келетіні анық.

Әдебиеттер тізімі:

1. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, 1994. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/379915> (28.10.2021)
2. Document WT/L/161 of 25.7.1996 Rules of procedure for sessions of the Ministerial Conference and meetings of the General Council. [Электрон. ресурс]. – URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/161%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/161%20(3).pdf) (15.07.2024)
3. Fink, C.(2004). Intellectual Property and the WTO. World Bank, Washington, DC. 1-2. [Электрон. ресурс]. – URL:<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25931> (07.07.2024)
4. Karayanidi, M. (2011). Bargaining Power in Multilateral Negotiations on Intellectual Property Rules: Paradox of Weakness. The Journal of World Intellectual Property, 14 (3-4), 266. [Электрон. ресурс]. – URL: https://www.researchgate.net/publication/264478608_Bargaining_Power_in_Multilateral_Negotiations_on_Intellectual_Property_Rules_Paradox_of_Weakness (06.07.2024)
5. Kassor, A. (2018). The World Trade Organizations' Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) Agreement: The Compelling Challenges for Developing and Less Developed Member Countries-Implementation and Enforcement. Cybaris, 9, 121. [Электрон. ресурс]. – URL:<https://open.mitchellhamline.edu/cybaris/vol9/iss1/5> (07.07.2024)
6. Madrid Agreement for the Repression of False or Deceptive Indications of Source on Goods of April 14, 1891 [Электронный ресурс]. – URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/286779> (07.06.2024)
7. Paris Convention for the Protection of Industrial Property, 1883 [Электронный ресурс]. – URL: https://www.unido.org/sites/default/files/2014-04/Paris_Convention_0.pdf (07.07.2024)
8. Yu, P. (2009). The Objectives and Principles of the TRIPS Agreement, 46 HOUS. L REV. 979, 1000-10. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://scholarship.law.tamu.edu/facscholar/457> (15.07.2024)
9. Revesz, J. (1999). Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Productivity Commission Staff Research Paper. AGPS, Canberra. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.pc.gov.au/research/supporting/intellectual-property/trips.pdf> (08.07.2024)

10. UK Commission on Intellectual Property Rights, (2002). 'Integrating Intellectual Property Rights and Development Policy'. Report of the Commission on Intellectual Property Rights (London: Commission on Intellectual Property Rights). [Электрон. ресурс]. – URL: <http://www.iprcommission.org> (15.07.2024)
11. Vandoren, P. (2001). The TRIPS Agreement: A Rising Star, *Journal of World Intellectual Property*, 4, 3, 307-322.
12. Watal, J., Taubman A. (2015). The Making of the TRIPS Agreement. Personal Insights from the Uruguay Round Negotiations. Geneva, 2015. 336 p. [Электрон. ресурс]. – URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trips_agree_e/history_of_trips_nego (15.07.2024)
13. Willis, B. (2013). The Arguments For and Against the TRIPS Agreement. - University of Plymouth. – 2 p. [Электрон. ресурс]. – URL: <https://www.e-ir.info/2013/12/23/the-arguments-for-and-against-the-trips-agreement/> (15.07.2024)
14. Yoshifumi, F. (2008). Enforcing TRIPS: Challenges of Adjudicating Minimum Standards Agreements. University of California, Berkeley, School of Law, 23 (2) – 899-900. [Электрон. ресурс]. – URL: https://btj.org/data/articles2015/vol23/23_2/23-berkeley-tech-l-j-0867-0932.pdf (15.07.2024)
15. Богуславский М.М. Международное частное право. - М., Юрист, 2000. – 256 с.

References

1. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, 1994. [Electronic resource]. - URL: <https://wipolex.wipo.int/en/text/379915> (15.07.2024)
2. Document WT/L/161 of 25.7.1996 "Rules of procedure for sessions of the Ministerial Conference and meetings of the General Council. [Electronic resource]. - URL: [file:///C:/Users/user/Downloads/161%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/161%20(3).pdf) (15.07.2024)
3. Fink, C.(2004). Intellectual Property and the WTO. World Bank, Washington, DC. 1-2 p. [Electronic resource]. - URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/25931> (07.07.2024)
4. Karayanidi, M. (2011). Bargaining Power in Multilateral Negotiations on Intellectual Property Rules: Paradox of Weakness. *The Journal of World Intellectual Property*, 14 (3-4), 266. [Electronic resource]. - URL: https://www.researchgate.net/publication/264478608_Bargaining_Power_in_Multilateral_Negotiations_on_Intellectual_Property_Rules_Paradox_of_Weakness (06.07.2024)
5. Kassor, A. (2018). The World Trade Organizations' Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS) Agreement: The Compelling Challenges for Developing and Less Developed Member Countries-Implementation and Enforcement. *Cybaris*, 9, 121. [Electronic resource]. - URL: <https://open.mitchellhamline.edu/cybaris/vol9/iss1/5> (07.07.2024)

6. Madrid Agreement for the Repression of False or Deceptive Indications of Source on Goods of April 14, 1891 [Electronic resource]. – URL: <https://wipo.lex.wipo.int/en/text/286779> (07.06.2024)
7. Paris Convention for the Protection of Industrial Property, 1883 [Electronic resource]. – URL: https://www.unido.org/sites/default/files/2014-04/Paris_Convention_0.pdf (07.07.2024)
8. Yu P., (2009). The Objectives and Principles of the TRIPS Agreement, 46 HOUS. L REV. 979, 1000-10. [Electronic resource]. - URL: <https://scholarship.law.tamu.edu/facscholar/457> (15.07.2024)
9. Revesz, J. (1999). Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Productivity Commission Staff Research Paper. AGPS, Canberra. [Electronic resource]. - URL: <https://www.pc.gov.au/research/supporting/intellectual-property/trips.pdf> (08.07.2024)
10. UK Commission on Intellectual Property Rights, (2002). 'Integrating Intellectual Property Rights and Development Policy'. Report of the Commission on Intellectual Property Rights (London: Commission on Intellectual Property Rights). [Electronic resource]. - URL: <http://www.iprcommission.org> (15.07.2024)
11. Vandoren, P. (2001). The TRIPS Agreement: A Rising Star, Journal of World Intellectual Property, 4, 3, 307-322.
12. Watal, J., Taubman A. (2015). The Making of the TRIPS Agreement. Personal Insights from the Uruguay Round Negotiations. Geneva, 2015. 336 p. [Electronic resource]. – URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trips_agree_e/history_of_trips_nego (15.07.2024)
13. Willis, B. (2013). The Arguments For and Against the TRIPS Agreement. - University of Plymouth. – 2 p. [Electronic resource]. - URL: <https://www.e-ir.info/2013/12/23/the-arguments-for-and-against-the-trips-agreement/> (15.07.2024)
14. Yoshifumi, F. (2008). Enforcing TRIPS: Challenges of Adjudicating Minimum Standards Agreements. University of California, Berkeley, School of Law, 23 (2) – 899-900. [Electronic resource]. - URL: https://btjl.org/data/articles2015/vol23/23_2/23-berkeley-tech-l-j-0867-0932.pdf (15.07.2024)
15. Boguslavskij M.M. (2000). Mezhdunarodnoe chastnoe pravo [International private law]. - M., Jurist', 2000. – 256 p.

Analysis and Interpretation of the Principle of Equity and Mutual Benefit in International Economic Law

Tao Longjie

Postgraduate student of the Department of International Law of the Peoples' Friendship University of Russia named after Patrice Lumumba,
Moscow, Russian Federation,

e-mail: 1042238105@rudn.ru;

ORCID: -; JEL-code: K10 General legal issues

Abstract. With the deep development of social economy, the application of international economic law is becoming more and more extensive. As an organic legal system, international economic law contains a number of international laws and treaty provisions. In international economic trade, the role of international organisations is reflected in both fairness and unfairness. As a result of complex political factors, small and weak countries often suffer from unequal treatment in international economic trade. However, the emergence of international economic law, especially the establishment of the principle of fairness and mutual benefit, has brought a ray of hope for the improvement of inequality in international economic trade. The principle of fairness and mutual benefit occupies an important position in international economic law, and contains the two main themes of equality and reasonableness. In the current situation, the study of the principle of fairness and mutual benefit in international economic law is crucial to the maintenance of economic order and the stability of the economic system. The principle of fairness and mutual benefit is the basic principle in all fields of international economic law, and has been widely recognised by the international community. In the whole system of international economic law, the basic principle is the core, and the principle of fairness and mutual benefit is the most basic principle, and it is of great practical significance to adhere to and implement the principle of fairness and mutual benefit.

Key words: International economic law, basic principles, equity, mutual benefit, WTO, Charter of Economic Rights and Obligations of States, UNCTAD, UN.

Халықаралық экономикалық құқықтағы әділеттілік пен өзара тиімділік принципін талдау және түсіндіру

Тао Лунцзе,

Халықаралық құқық кафедрасының аспиранты, Патрис Лумумба атындағы Ресей халықтар достығы университеті,

Мәскеу, Ресей Федерациясы

e-mail: 1042238105@rudn.ru;

ORCID: -; JEL-code: K10 Құқықтың жалпы мәселелері

Түйіндеме. Әлеуметтік экономика терең дамыған сайын Халықаралық экономикалық құқықты қолдану кеңейе түседі. Органикалық құқықтық жүйе ретінде Халықаралық экономикалық құқық бірқатар халықаралық заңдар мен халықаралық шарттардың ережелерін қамтиды. Халықаралық экономикалық саудада халықаралық ұйымдардың рөлі әділеттілікте де, әділетсіздікте де көрінеді. Күрделі саяси факторлардың нәтижесінде шағын және әлсіз елдер халықаралық саудадағы тең емес қатынастардан жиі зардап шегеді. Алайда, Халықаралық экономикалық құқықтың пайда болуы, әсіресе әділеттілік пен

өзара тиімділік принципін белгілеу Халықаралық экономикалық қатынастардағы теңсіздіктерді жоюға үміт сәулесін берді. Әділдік пен өзара тиімділік принципі Халықаралық экономикалық құқықта маңызды орын алады және екі негізгі тақырыпты қамтиды - теңдік пен парасаттылық. Қазіргі жағдайда Халықаралық экономикалық құқықтағы әділеттілік пен өзара тиімділік принципін зерттеу экономикалық тәртіп пен экономикалық жүйенің тұрақтылығын сақтау үшін өте маңызды. Әділдік пен өзара тиімділік қағидаты Халықаралық экономикалық құқықтың барлық салаларында негізгі қағидат болып табылады және халықаралық қоғамдастықтың кеңінен танылуына ие болды. Халықаралық экономикалық құқықтың бүкіл жүйесінде негізгі принциптер жүйенің өзегі болып табылады, ал әділеттілік пен өзара тиімділік принципі ең негізгі принцип болып табылады, ал әділеттілік пен өзара тиімділік принципін сақтау және жүзеге асыру үлкен практикалық маңызға ие.

Түйінді сөздер: Халықаралық экономикалық құқық, негізгі қағидаттар, әділеттілік, өзара пайда, ДСҰ, мемлекеттердің экономикалық құқықтары мен міндеттерінің Хартиясы, ЮНКТАД, БҰҰ.

Анализ и интерпретация принципа справедливости и взаимной выгоды в международном экономическом праве

Тао Лунцзе

Аспирант кафедры международного права Российского университета дружбы народов имени Патриса Лумумбы,

Москва, Российская Федерация

e-mail: 1042238105@rudn.ru;

ORCID: -; JEL-code: K10 Общие вопросы права

Аннотация. По мере глубокого развития социальной экономики применение международного экономического права становится все более широким. Как органическая правовая система, международное экономическое право содержит ряд международных законов и положений международных договоров. В международной экономической торговле роль международных организаций проявляется как в справедливости, так и в несправедливости. В результате сложных политических факторов малые и слабые страны часто страдают от неравного отношения в международной торговле. Однако появление международного экономического права, особенно установление принципа справедливости и взаимной выгоды, дало луч надежды на устранение неравенства в международных экономических отношениях. Принцип справедливости и взаимной выгоды занимает важное место в международном экономическом праве и содержит две основные темы - равенство и разумность. В нынешней ситуации изучение принципа справедливости и взаимной выгоды в международном экономическом праве имеет решающее значение для поддержания экономического порядка и стабильности экономической системы.

Принцип справедливости и взаимной выгоды является основополагающим принципом во всех областях международного экономического права и получил широкое признание международного сообщества. Во всей системе международного экономического права основополагающие принципы являются ядром системы, а принцип справедливости и взаимной выгоды - самым основным принципом, и соблюдение и реализация принципа справедливости и взаимной выгоды имеет большое практическое значение.

Ключевые слова: международное экономическое право, основные принципы, справедливость, взаимная выгода, ВТО, Хартия экономических прав и обязанностей государств, ЮНКТАД, ООН.

Introduction

From the jurisprudence point of view to analyse, any law is the pursuit of fairness and justice, the principle of fairness in international law, is the embodiment of the pursuit of international legal provisions of jurisprudence, but with other transaction models and theories are different, the principle of fairness in international economic law, the pursuit of the form of equality, rather than the degree of the substantive meaning of the international economic and trade commercial attributes determined by. In international economic law, the results of its transactions can not be measured by the principle of fairness, because trade has the risk and uncertainty, in addition to the inherent legal system will be part of the main body of the interests of the solidification, so it is difficult to achieve complete equality, which is based on the differences between countries and imbalance where. Reflected in the international economic trade, the rights and obligations of different subjects exist to a large extent unfair phenomenon.

From the perspective of jurisprudence, fairness means that in the process of exchanging rights and obligations, different subjects have equal status in law, whether in substantive law or procedural law, which requires equal opportunities and treatment. In international economic law, the emphasis on the principle of equality, is required between countries in the process of carrying out trade, based on equal status, against trade discrimination and blockade, for each economic subject, to obtain equal trading opportunities and trading treatment, which is an important manifestation of the balance of the international economic system and content. However, in today's international economic and trade system, this balance has not been fully practiced, unfair and unequal phenomenon prevails, generally exists in the transaction between developed countries and underdeveloped countries, embodied in the specific commercial subjects, is the international strong commercial subjects and weak commercial subjects between the inequality.

Therefore, fairness in international economic law mainly refers to the fact that in international legal relations, different commercial subjects between countries have equal status in terms of transaction status and rule design, and have the right to exercise reasonable control over their own transaction behaviour and to obtain equal rights and consideration for fair transactions; specifically, the principle of fairness

embodies the rules of equality and mutual benefit, fairness and reciprocity in commercial transactions.

Materials and methods

In the early stage of international economic exchanges, the economic and trade activities of all countries are often an unequal state, "big fish eat small fish", "black eat black", "bullying" is the main theme of international economic trade in that era. Equality and fairness seemed to be a joke, and the law of the jungle, where the weak were preyed upon by the strong, ran through the entire trade activities (Hu Qichen, 2015). In the era of universal colonisation by the West, the colonies were subordinate to the sovereign state and did not have any economic sovereignty of their own, not to mention achieving the so-called fairness and justice, and there was a very serious problem of unfairness in the trade exchanges between the colonies and the sovereign state (Sui Koyi, 2016). What is even more unacceptable is that for a long time this pattern was regarded by the dominant sovereign state as compliant behaviour and would be defined by means of international treaties. In the history of capitalist development over the past few centuries, there have been many unequal international economic relations that have been arranged with many unequal rules. As a socialist country, China put forward ten principles of relations at the Bandung Conference in 1955, and one of the important points was the principle of equality and mutual benefit, which was widely recognised by the international community as soon as it was put forward, and gradually became an important part of international economic law and a basic principle, and the principle of fairness and mutual benefit was gradually developed on the basis of the principle of equality and mutual benefit (Wei Lingwei, 2016).

After the end of the Second World War, the colonies have set off a wave of independence and autonomy, and one by one, the former colonies have become independent countries and started to apply the basic principles of international economic law, relying on international law to enjoy equal sovereignty and undertake the same obligations, and co-existing with the old big countries under the global economic development system. For reasons of economic strength and history, the initiative and the right to speak in international economic activities are still in the hands of the traditional developed countries, and although formally speaking the sovereignty of all countries is equal and mutually beneficial, in essence there is a huge difference in the status of countries in the international economic chain (Herdegen, 2016). Countries with an advantageous economic status tend to use their advantages to suppress and exploit the disadvantaged parties in order to obtain more benefits for themselves, increasing the advantages of the advantaged parties and the disadvantages of the disadvantaged parties, resulting in very serious inequality. This inequality has affected the confidence of the disadvantaged parties in participating in international economic activities, so the principle of fairness and mutual benefit should be implemented in international economic activities to promote substantive equality as far as possible. At the level of international economic law, the

disadvantaged parties can further emphasise economic sovereignty and the principle of fairness and mutual benefit in international economic rules, and many disadvantaged parties can join hands with the dominant parties to fight against the inequality and infringement of the subject's economic sovereignty in the traditional order, so as to establish a sound new international economic order. We from the reality of the interaction situation, the important subject of international economic law is the sovereign state, then this is very unfavourable to the development of developing countries, because of its economic, political, cultural and other reasons, in the activities will always be in a low position. Therefore, sovereign states should adhere to the principle of fairness and mutual benefit in the process of economic exchanges, and ensure the economic rights and interests of each sovereign state to the maximum extent possible. In the process of fulfilling the principle, they should not only adjust political relations, but should also give more favourable conditions to developing countries from the perspective of developing countries, which can truly achieve equality. Then, the so-called mutual benefit, short for mutual gain, means that both sides should be benefited in economic activities. Mutual benefit can only be truly achieved when the independence and equality of economic sovereignty are guaranteed among different countries. Therefore, only by combining the principles of equity and mutual benefit can the practice of international economic interaction be made more long-term.

As a basic rule of law, the principle of fairness of international economic law, has a profound legal basis, reflecting the state of real life. The creation of the principle of fairness, is the establishment of international economic and trade order in the process of countries, jointly transfer part of the rights, so as to constitute a stable trading system and trading order, and thus achieve the stability and balance of the transaction. The goal of the principle of fairness is to maximise the interests of all trading subjects through the establishment of a fair trading system, in which the connotation of fairness does not mean that different trading subjects receive the same economic benefits, but rather that each economic subject has the opportunity to obtain fair trading opportunities and fair treatment. From the basic concepts of human nature and social order, this principle requires, and is also the international version of the rules of everyday civil transactions, is the application of universal transaction standards in the field of international economic trade embodiment (Qiang Qiang, 2014).

Today, we can clearly trace the consolidation and development of the principle of justice and mutual benefit in international legal acts of various levels and status. Thus, already in the UN Charter, Article 55 establishes the obligation of states to base their economic cooperation with each other on the basis of another principle of international law – equality and self-determination of peoples, and to contribute to improving their standard of living. Although, directly, it does not talk about justice and mutual benefit, however, this is how this article can be interpreted. In its resolution 15 (II), UNCTAD recommended that the countries of the "East and West" base their economic cooperation on the basis of mutual benefit. The use of the formal

legal method in this context when writing the article made it possible to define the definition of the principle and its content.

In 1974, one of the most important documents in international economic law was adopted – the Charter of Economic Rights and Obligations of States. Chapter 1 of this document specifies the basic principles on which international economic relations should be based, among which we can find "mutual and just benefit" and "the elimination of injustices resulting from the use of force that deprive any nation of the natural means necessary for its normal development."

Using the comparative legal research method in the work, it was possible to compare various international legal acts that contain certain definitions of the principle of justice and mutual benefit.

Subsequently, in 1975, the Helsinki Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe established the need for cooperation, taking into account differences in levels of economic development on the basis of equality and reciprocity.

Do not forget about more industry-specific acts as well. So, even within the framework of the GATT, during the rounds of negotiations between Kennedy, Tokyo and Uruguay, the states, based on the principle of fairness and reciprocity, developed a narrower principle aimed at regulating international trade – the principle of mutual concessions and mutual benefit. Subsequently, this principle was consolidated in the WTO package.

From the viewpoint of legal basis, the principle of fairness in international economic law has a clear legal source, whether it is the World Trade Organisation Convention or international commercial customs, etc., all of which make clear requirements for fairness and equality and mutual benefit in relation to transactions, which, from the point of view of legal source, is the legal basis for the existence of the principle of fairness in international economic law.

Discussion

As a basic guideline in the process of international economic trade, the principle of fairness in international economic law has a fundamental position in the entire legal system, has been generally accepted by the main body of the international transactions, although in the understanding of the connotation and extension of the principle of trade, there are still different opinions and debates, but on the principle of fairness of the basic elements of the project, has basically reached a consensus.

The principle of fairness manifests the basic spirit of international economic trade. In the Spirit of the Law, the role of the law and legislative value orientation, has a more thorough and profound discussion. In international economic activities, fairness is a basic requirement, but also can achieve the basic protection of capital and trade flows, is the international economic order is stable and orderly basis and necessary elements. International economic law through the fairness of the behaviour of different subjects to measure, through the legislative theory and interpretation of the two ways, the behaviour of different subjects to evaluate, and then give evaluation

and guidance, so as to achieve the role of maintaining the stability of the system (Tanjina Sharmin, 2020).

In international economic activities, international economic law and the principle of fairness embedded in international economic law, has the characteristic of applicability, just as the famous legal saying "the law must be obeyed, otherwise it is useless" explained, the principle of fairness in international economic law, in the process of application, has a strong value of applicability, is a kind of universal values and value pursuit, for the protection of international economic order, and is a kind of universal values and value pursuit, for the protection of international economic order. It is a universal value and the pursuit of value, and plays a vital role in safeguarding the international economic order. An important characteristic of law is mandatory, international economic law as an important part of the global legal system, consisting of a number of different branches of law, which implies the principle of fairness, but also inevitably require mandatory, if there is no legal mandatory, from the point of view of jurisprudence, such a principle of law does not exist in the practical significance and value.

As a basic rule of law, the principle of fairness of international economic law, has a profound legal basis, reflecting the state of real life. The creation of the principle of fairness, is the establishment of international economic and trade order in the process of countries, jointly transfer part of the rights, so as to constitute a stable trading system and trading order, and thus achieve the stability and balance of the transaction. The goal of the principle of fairness is to maximise the interests of all trading subjects through the establishment of a fair trading system, in which the connotation of fairness does not mean that different trading subjects receive the same economic benefits, but rather that each economic subject has the opportunity to obtain fair trading opportunities and fair treatment. From the basic concepts of human nature and social order, this principle requires, and is also the international version of the rules of everyday civil transactions, is the application of universal transaction standards in the field of international economic trade embodiment.

From the viewpoint of legal basis, the principle of fairness in international economic law has a clear legal source, whether it is the World Trade Organisation Convention or international commercial customs, etc., all of which make clear requirements for fairness and equality and mutual benefit in relation to transactions, which, from the point of view of legal source, is the legal basis for the existence of the principle of fairness in international economic law.

Results and conclusions

In the process of international economic trade, the practice of the principle of fairness, there are a variety of different transaction rules and cognitive methods, one of the concept is the generalised system of preferences. In international trade, in order to implement the principle of fairness, to protect the equal status of the main subjects of the transaction, in the Charter of Economic Rights and Duties of States, the principle of fairness is given to the text of the implementation of the principle of

fairness, through the balance of trade agreements and tariff regimes, to achieve the fairness of the principle of the process of international economic trade. In terms of the form in which the principle of equity is embodied, it is a kind of balance in trade, pursuing not only procedural equality in the formal sense, but also balance in substance, and a policy of mutual benefit in trade, in which developed countries are obliged to favour developing countries in the course of transactions, so as to achieve the balanced development of the different economic entities (Herdegen, 2016). In international economic law, arbitration or adjudication organisations, for economic and trade disputes, have greater discretion, so in the application of international economic law, the principle of fairness is an important basis for adjudication of the adjudicator, in the international commercial and trade practice, there is a lot of space for application.

According to the provisions of the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), there is a provision on reciprocity and mutual benefit, which contains the jurisprudence of the principle of equity. According to the provisions of the General Agreement on Tariffs and Trade, under the WTO trading system, it is necessary to realise the different interests of different trading subjects and maintain the stability and legitimacy of the trading system. With the deepening of economic globalisation, modern international trade transactions are more and more frequent, and conflicts and disputes are more and more frequent, in such a background, it is of great value to strengthen the research and cognition of the principle of fairness in international economic law. In international exchanges, the fair and balanced transaction embodiment, for the development of the world economy and trade, have a vital role, need to be further strengthened, and to give systematic protection.

References

1. Qiang Qiang (2014). The principle of fairness and mutual benefit: the choice of the basic principle of international economic law - comparison with the principle of equality and mutual benefit [J]. *Journal of Yibin College*, 14(11).
2. Sui Koyi (2016). Try to discuss the real necessity of the principle of equity and mutual benefit in international economic law [J]. *Legal Expo*, (2):247.
3. Wei Lingwei (2016). On the Application of the Principle of Substantive Fairness to the US-China Investment Agreement [J]. *China market*, (13):41-51.
4. Hou Zhe (2009). On the Substitute Country System of EU's Anti-Dumping on China---Taking the Fairness Principle of International Economic Law as a Perspective [D]. Changchun: Jilin University.
5. Hu Qichen (2015). Discussion on the fairness principle of international economic law [J]. *Law and society*, (21):77-78.
6. Herdegen, M. (2016). *Principles of International Economic Law (Second)*. New York, USA: Oxford University Press.
7. Tanjina Sharmin (2020). *Application of Most Favoured Nation Clauses by Investor-State Arbitral Tribunals. Implications for the Developing Countries*. New Delhi, India: International Law and University Research, Portsmouth University.

Международно-правовые аспекты обеспечения соблюдения и защиты права на неприкосновенность частной жизни в период чрезвычайного положения

Лаворенко Сабрина Юрьевна

аспирант кафедры международного права, Российский университет дружбы народов имени Патриса Лумумбы,

Москва, Российская Федерация;

e-mail: lavorenko.98@mail.ru

ORCID: - ; JEL-code: K33 Международное право

Аннотация: Несмотря на то, что возможность отступления от международно-правовых обязательств в области защиты прав человека в период чрезвычайного положения предусмотрена во Всеобщей декларации прав человека 1948 г., в Международном пакте о гражданских и политических правах 1966 г. и иных документах, на практике возникают существенные правовые сложности при реализации данной процедуры.

Право на отступление по смыслу вышеуказанных документов предполагает, что ограничения прав человека будут носить вынужденный и естественный характер, наряду с их защитой. В частности, Всеобщая декларация прав человека 1948 г. в статье 29 указывает, что «...при осуществлении своих прав и свобод каждый человек должен подвергаться только таким ограничениям, какие установлены законом исключительно с целью обеспечения должного признания и уважения прав и свобод других и удовлетворения справедливых требований морали, общественного порядка и общего благосостояния в демократическом обществе». Однако государства зачастую злоупотребляют указанным правом (“abuse of right”), что приводит к нарушению фундаментальных прав человека.

В настоящей статье рассматриваются правовые основы обеспечения права на неприкосновенность частной жизни при введении чрезвычайного положения.

Ключевые слова: права человека, право на неприкосновенность частной жизни, Международный пакт о гражданских и политических правах, Комитет ООН по правам человека, международное право, чрезвычайное положение, вооруженный конфликт, отступление от обязательств

Төтенше жағдай кезінде жеке өмірге қол сұқпау құқығын сақтау мен қорғауды қамтамасыз етудің халықаралық-құқықтық аспектілері

Лоренко Сабрина Юрьевна

Халықаралық құқық кафедрасының аспиранты, Патрис Лумумба атындағы Ресей халықтар достығы университеті

Мәскеу, Ресей Федерациясы,
e-mail: lavorenko.98@mail.ru
ORCID: - ; JEL-code: K33 Халықаралық құқық

Түйіндеме: Төтенше жағдай кезінде адам құқықтарын қорғау саласындағы халықаралық-құқықтық міндеттемелерден ауытқу мүмкіндігі 1948 жылғы Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясында, 1966 жылғы Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіде және өзге де құжаттарда көзделгеніне қарамастан, іс жүзінде осы рәсімді іске асыру кезінде елеулі құқықтық қиындықтар туындайды.

Аталған құжаттардың мағынасы бойынша ауытқуға құқық адам құқықтарын шектеу оларды қорғаумен бірге болатынын және мәжбүрліктен, әрі табиғи сипатта болатынын білдіреді деп болжайды. Атап айтқанда, 1948 жылғы Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясының 29-бабы мынаны көрсетеді: «...өзінің құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асыруда әр адам тек басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын тиісті түрде тану және құрметтеу мақсаты көзделген жағдайда ғана және демократиялық қоғамдағы моральдің, қоғамдық тәртіп пен игіліктің әділетті талаптарын қанағаттандыру мақсаты көзделген жағдайда ғана, заңмен белгіленген шектеуге ұшырауға тиіс». Алайда, мемлекеттер көбінесе бұл құқықты теріс пайдаланады (“abuse of right”), бұл адамның негізгі құқықтарын бұзуға әкеледі.

Мақалада төтенше жағдай енгізілген кезде жеке өмірге қол сұқпау құқығын қамтамасыз етудің құқықтық негіздері қарастырылады.

Негізгі сөздер: адам құқықтары, жеке өмірге қол сұқпау құқығы, Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пакт, БҰҰ Адам құқықтары жөніндегі комитеті, халықаралық құқық, төтенше жағдай, қарулы қақтығыс, міндеттемелерден бас тарту

International legal aspects of ensuring respect and protection of the right to privacy during a state of emergency

Sabrina Y. Lavorenko

Postgraduate student of the Department of International Law of the Peoples' Friendship University of Russia named after Patrice Lumumba,

Moscow, Russian Federation,

e-mail: lavorenko.98@mail.ru

ORCID: - ; JEL-code: K33 International law

Abstract: Despite the fact that the formal procedure for derogation from human rights obligations during a state of emergency is regulated by the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights and other documents, nevertheless, in the event of emergencies and, if

necessary, restrictions on human rights, there are gaps in the practical implementation of the derogation procedure.

The right to derogation within the meaning of the above-mentioned documents assumes that restrictions on human rights will be forced and natural, along with their protection. In particular, the Universal Declaration of Human Rights of 1948, in article 29, states that "... in the exercise of their rights and freedoms, everyone should be subject only to such restrictions as are established by law solely for the purpose of ensuring due recognition and respect for the rights and freedoms of others and meeting the just requirements of morality, public order and general welfare in a democratic society". However, states often abuse this right, which leads to the violation of fundamental human rights.

This article examines the legal basis for ensuring the right to privacy during a state of emergency.

Key words: human rights, right to privacy, International Covenant on Civil and Political Rights, UN Human Rights Committee, public international law, state of emergency, armed conflict, derogation from obligations

Введение. В рамках настоящего исследования были проанализированы теоретические основы процедуры отступления от обязательств, предусмотренной ст. 4 Международного пакта о гражданских и политических правах 1966 г. (далее – МПГПП, Пакт). Цель исследования – дать международно-правовую оценку эффективности механизма отступления от обязательств в контексте обеспечения соблюдения и защиты права на неприкосновенность частной жизни. Задачами исследования являются анализ теоретических аспектов, систематизация научных наработок в области реализации права на отступление от международно-правовых обязательств.

Материалы и методы. Проведенное в рамках настоящей научной статьи исследование выполнено на основе анализа международно-правовых документов, включая акты, принятые в рамках международных межправительственных организаций в системе ООН. Особое внимание было уделено Международному пакту о гражданских и политических правах 1966 г. как отправной точке для теоретического осмысления темы исследования. В ходе исследования были использованы следующие методы познания: общенаучные (анализ, синтез, обобщение, дедукция, индукция) и специальные (сравнительно-правовой, технико-юридический, формально-логический) в их различном сочетании.

Обсуждение. Статья 4 МПГПП [1] в общем виде уполномочивает государств- участников Пакта в случае угрозы жизни нации отступать от своих обязательств.

Данное положение общего характера дополняет ряд конкретных ограничений, содержащихся в некоторых других статьях МПГПП и относящихся к указанным в них случаям, где также упоминаются

«государственная безопасность» и «общественный порядок» (статья 12 МПГПП).

При введении чрезвычайного положения возникает неопределенность между сохранением фундаментальных ценностей демократического общества и правового государства с необходимостью в принятии гибких и эффективных мер. На наш взгляд, основная проблема состоит в квалификации чрезвычайной ситуации и последующем принятии тех или иных мер для защиты общества и государства.

Обращаясь к подходу Венецианской комиссии Совета Европы в квалификации чрезвычайной ситуации, она в Заключениях о чрезвычайном положении акцентирует внимание на необходимости адаптации государства к изменяющимся обстоятельствам. Поскольку при чрезвычайной ситуации государству, с одной стороны, необходимо быть догматичным и в то же время не устанавливать ограничения под предлогом эффективности, и продолжать сохранять ценности верховенства права, демократии и прав человека [1; С. 12].

Подход Венецианской комиссии Совета Европы базируется на анализе ситуаций, которые различны по своему характеру и содержанию, и нуждаются в разграничении. Поскольку одни, например, продиктованы событиями, наступившими по воле человека – чрезвычайное положение во Франции и последующий проект конституционного закона Франции после теракта в Париже в ноябре 2015 года [2]. Другие же вызваны стихийными бедствиями и иными природными явлениями – пандемия Covid-19, которая продемонстрировала, что некоторые риски нельзя предвидеть, и что бывают ситуации, носящие исключительный характер, которые требуют более «гибкого» подхода и правового режима, чем тот, который применяется в других случаях или в обычное время [1; С. 12].

Государство как правовой регулятор и как сторона, принимающая меры, направленные на обеспечение защиты прав и свобод человека с целью предотвращения последствий чрезвычайной ситуации, вправе принимать меры, которые соответствуют целям Пакта или других международных актов.

Принятые меры, в любом случае, должны подвергаться правовой оценке. На наш взгляд, международное сообщество не может оценивать серьезность ситуации, особенно техногенного характера, незамедлительно. Однако, по нашему мнению, отсутствует действенный механизм, позволяющий оценить правомерность и эффективность мер, принятых государствами, и после окончания чрезвычайного положения. Такая оценка нужна для выявления соответствия действий государств целям Пакта и других международных документов.

Так, Комитет ООН по правам человека на основании пункта (б) ч. 1 ст. 40 МПГПП и Генеральный секретарь Совета Европы в соответствии со ст. 57 Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 г. должны ввести процедуру, которая бы подразумевала автоматическое предоставление государствами-участниками доклада в период разумного срока

с момента подачи уведомления об отступлении на основании соответствующего Договора с подробным обоснованием такого отступления [3; С. 718].

Тем не менее, есть сомнения относительно эффективности данного положения, поскольку, несмотря на то, что в уведомлении об отступлении государства должны отражать такие аспекты как цель, период действия ограничений, причины, права, действие которых приостанавливается, государства эти требования не соблюдают.

Интересным представляется механизм, предусматривающий обязательный запрос информации у неправительственных правозащитных организаций (далее – НПО) или других межправительственных организаций (далее – МПО), учет сообщений средств массовой информации, а также создание эффективной системы обмена информацией с другими МПО [3; С. 718].

В случае, когда договоры по защите прав человека не содержат прямого положения о праве на отступление, оно должно реализовываться с учетом принципов соразмерности и необходимости. В частности, это относится к Африканской хартии прав человека и народов (далее – Африканская хартия) [4], которая не содержит положений о праве на отступление от обязательств.

Применительно к праву на неприкосновенность частной жизни, анализ уведомлений, которые государства направляют Генеральному секретарю ООН, позволяет сделать вывод о том, что государства прибегают к отступлению от обязательств по ст. 17 МПГПП.

В частности, Намибия осуществляла право на отступление от своих обязательств ввиду эпидемии коронавируса (Covid-19). В уведомлении этого государства содержались все основные положения, которые государство должно соблюдать, пользуясь таким правом: цель и основание, нормы национального права, на основании которых приняты ограничения, а также соответствующие положения международного Договора. Принятые государством меры напрямую влияли на реализацию права на неприкосновенность частной жизни, хотя само уведомление об отступлении от обязательств по ст. 17 МПГПП не предусматривало. Так, государством были приняты меры для предотвращения дальнейшего распространения вируса, а именно, закрытие школ и высших учебных заведений, закрытие магазинов розничной торговли второстепенной важности, запрет на публичные собрания численностью более 10 человек, запрет на все несущественные авиаперелеты, ограничение поездок в регионы страны, а также по возможности осуществление дистанционного формата работы [7].

Государство указало, что ограничения коснулись реализации прав, закрепленных в ст. 12 (свобода передвижения) и ст. 21 (свобода собраний и свобода ассоциаций) МПГПП, и были введены на полугодовой срок [7]. Тем не менее, фактически данные меры коснулись реализации и права на неприкосновенность частной жизни.

Обращаясь к позиции, выработанной Европейским судом по правам человека (далее – ЕСПЧ) по ст. 8 Европейской конвенции по правам человека (далее – ЕКПЧ), в частности, в деле *Фон Ганновер против Германии* [8], понятие частной жизни не сводится только к «внутреннему миру» человека, но и предполагает развитие отношений с другими людьми [9].

Относительно указанных выше мер нельзя сделать вывод о том, что существовала объективная возможность «развивать отношения с другими людьми» в особенности, когда в государстве отсутствует баланс между принятием разумных мер в сочетании с таким же разумным временным промежутком, необходимым для предотвращения, в данном случае пандемии, и ограничением некоторых прав. По нашему мнению, то, что государства не информируют об отступлении от обязательств в области обеспечения защиты права на неприкосновенность частной жизни по ст. 17 МПГПП, когда это фактически имеет место быть, является нарушением.

Государства во всех случаях должны руководствоваться принципами разумности и соразмерности, которые отражены, например в Парижских минимальных стандартах соблюдения обязательств в области прав человека в условиях чрезвычайного положения [5] (далее – Парижские стандарты), которые раскрывают содержание процедуры отступления.

Стоит отметить, что Парижские стандарты значительно расширяют перечень неотъемлемых прав и свобод, которые должны гарантироваться в полном объеме вне зависимости от наличия чрезвычайного положения. В развитие Парижских стандартов, Комитетом по обеспечению соблюдения законодательства в области прав человека Ассоциации международного права, были приняты Квинслендские руководящие принципы в отношении органов, осуществляющих мониторинг соблюдения прав человека во время чрезвычайного положения. Разработка этих принципов основана на идее, что многие нарушения прав человека имеют место как после официального объявления чрезвычайного положения, так и во время де-факто чрезвычайных ситуаций, в результате применения «обычных» законов и указов, которые жестко ограничивают основные права [6].

К чрезвычайным ситуациям, которые продиктованы событиями, наступившими по воле человека, можно отнести и вооруженные конфликты. В отношении вопроса о соотношении норм международного гуманитарного права (далее – МГП) и права человека (далее – МППЧ) в доктрине прослеживается несколько подходов.

Одной из таких теорий выступает конкурентная теория, согласно которой МППЧ не может применяться в период вооружённых конфликтов [11; С. 44], поскольку МГП является *lex specialis* [12] и в целом между МГП и МППЧ существуют различия в правовой природе, сущности, содержании и развитии [13; С. 1087].

Международный суд ООН (далее – МС ООН) неоднократно рассматривал вопрос об исполнении обязательств государствами по международным

договорам в период вооруженных конфликтов, например в своем Консультативном заключении относительно правовых последствий строительства стены на оккупированной палестинской территории [14]. В этом заключении МС ООН указал, что обязательства, принятые Израилем в соответствии с Международным пактом о гражданских и политических правах и Международным пактом об экономических, социальных и культурных правах (далее – МПЭСКП) [15], применяются на оккупированных территориях и что строительство барьера безопасности представляет собой «нарушение» Израилем различных обязательств по этим договорам [14].

Сторонники комплиментарного подхода настаивают на том, что нормы обеих отраслей частично пересекаются и взаимодополняют друг друга [16; С. 161]. В частности, Международный Комитет Красного Креста (далее – МККК) указывает, что в период вооруженных конфликтов международное гуманитарное право и право прав человека дополняют друг друга, и при этом являются самостоятельными [17], так как МГП – это основа оценки законности применения силы против законных целей в международных вооруженных конфликтах.

Как отмечено выше, обе отрасли, несмотря на различие в формулировках, всё же в некоторых аспектах совпадают по своему смыслу. Цель международного гуманитарного права и международного права прав человека – защита жизни, здоровья и достоинства человека, запрет пыток и негуманного обращения, запрет дискриминации. Тем не менее, МГП включает аспекты, которые находятся за пределами регулирования МППЧ, а именно правила ведения военных действий, статус участников вооружённого конфликта; а МППЧ регулирует отношения в мирное время, на которые действие МГП не распространяется, к ним относятся: право на неприкосновенность частной жизни, свобода прессы, право на мирные собрания, на участие в голосовании и забастовку.

На наш взгляд, определить взаимосвязь между указанными отраслями возможно с помощью анализа текстов международных договоров.

МПГПП (ст. 4), Европейская конвенция по правам человека (ст. 15), Американская конвенция о правах человека (ст. 27) не исключают применение других норм международного права, но даже предусматривают их применение, закрепляя положение о том, что применяемые во время чрезвычайного положения меры, не должны быть несовместимы с их иными обязательствами по международному праву.

Замечание общего порядка № 29 Комитета по правам человека подтверждает изложенную выше позицию и демонстрирует возможность применения положений Пакта в ситуациях вооруженного конфликта, к которым применимы нормы международного гуманитарного права и указывает на взаимодополняющий характер двух отраслей, о которых идет речь [18].

В Дополнительном протоколе к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающемся защиты жертв международных вооруженных конфликтов

(далее – Протокол I), содержатся положения, которые, напротив, так же показывают взаимодополняющий характер двух отраслей. Например, в ст. 72 Протокола I отмечается, что положения Протокола являются дополнением не только к нормам, содержащимся в Четвертой конвенции, но и к другим применяемым нормам международного права, относящимся к защите основных прав человека в период международных вооруженных конфликтов [19]. Статья 75 Протокола I регламентирует отсутствие какого-либо ограничивающего или ущемляющего характера статей Протокола в отношении применения положений, предоставляющих большую защиту в соответствии с любыми применяемыми нормами международного права.

В Преамбуле Дополнительного протокола, касающегося защиты жертв немеждународных вооруженных конфликтов (далее – Протокол II) прямо предусмотрено, что международные документы, касающиеся прав человека, предоставляют основную защиту человеческой личности [19].

Некоторые формулировки из договоров по международному гуманитарному праву невозможно применять без отсылки к нормам права прав человека, например, когда речь идёт о «судебных гарантиях, признанные цивилизованными нациями» (п. d ч. 1 ст. 3) [20]. Помимо этого, в ст. 3 Женевских конвенций 1949 года закреплён запрет на осуществление действий, которые приводят к посягательству на жизнь и физическую неприкосновенность, в частности всякие виды убийства, увечья, жестокое обращение, пытки и истязания; взятие заложников; посягательство на человеческое достоинство, в частности оскорбительное и унижающее обращение; осуждение и применение наказания без предварительного судебного решения, вынесенного надлежащим образом учрежденным судом, при наличии судебных гарантий, признанных необходимыми цивилизованными нациями [20].

Это показывает своего рода корреляцию между нормами МГП и МППЧ, поскольку как в универсальных, так и региональных актах о правах человека закреплёны права, соблюдение которых государство должно гарантировать в любое время.

Следует отдельно отметить, что необходимо дифференцировать потенциальных жертв вооруженного конфликта – комбатантов и некомбатантов [21; С. 35]. Гибель некомбатантов в результате военных действий недопустима, что предполагают нормы Женевских конвенций и протоколов к ним и, что показывает основное сходство между рассматриваемыми нормами.

Результаты и выводы. В результате применения ст. 4 МППЧ возникают два основных вопроса: во-первых, действительно ли существовала угроза для ценностей, защита которых обеспечивалась посредством отступления от международно-правовых обязательств в области защиты прав и свобод человека; во-вторых, являются ли положения законодательства и принятые на их основе меры действительно необходимыми для защиты таких ценностей. На наш взгляд, для оценки реализации права на неприкосновенность частной

жизни государствами в период чрезвычайного положения наиболее оптимальным представляется механизм, позволяющий дать оценку принятым мерам в период их непосредственного действия. Более того, государствам следует направлять уведомления незамедлительно, а не после фактического принятия и для «условного» соблюдения формальных требований статьи 4 МПГПП.

Список литературы

1. Бази-Малори К. Цели и задачи режима чрезвычайного положения: подход Венецианской комиссии // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. 2022. № 1. – С. 10-12.
2. Opinion on the Draft Constitutional Law on "Protection of the Nation" of France adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016) // COE [Electronic resource]. – URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)006-e) (Дата обращения: 18.07.2024 г.).
3. Lillich R. B. Queensland Guidelines for Bodies Monitoring Respect for Human Rights During States of Emergency // American Journal of International Law. 1991. Vol. 85. №. 4. Pp. 716–720
4. African Charter on Human and Peoples' Rights // COE [Electronic resource]. – URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/36390-treaty-0011_-_african_charter_on_human_and_peoples_rights_e.pdf (Дата обращения: 18.07.2024 г.).
5. Lillich R. B. The Paris minimum standards of human rights norms in a state of emergency // American Journal of International Law. 1985. Vol. 79. №. 4. Pp. 1072-1081.
6. Lillich R. B. Queensland Guidelines for Bodies Monitoring Respect for Human Rights During States of Emergency // American Journal of International Law. 1991. Vol. 85. №. 4. Pp. 716–720
7. Note verbale. July 06, 2020. Document UN CN303.2020.TREATIES-IV.4.
8. Case «Von Hannover v. Germany (No. 2)» (Applications nos. 40660/08 and 60641/08) : the official text [Electronic resource]. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-109029%22%5D%7D> (Дата обращения: 12.07.2024 г.).
9. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights // COE [Electronic resource]. – URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_8_eng (Дата обращения: 22.06.2024 г.).
10. McCann G. International human rights and global welfare in the midst of the COVID-19 pandemic // COVID-19 in the Global South. Bristol University Press. 2020. Pp. 29-38.

11. Русинова В.Н. Теории соотношения норм международного гуманитарного права // Право. Журнал Высшей школы экономики. 2014. № 1. С. 43–56.

12. Inter-American Commission on Human Rights (IACommHR), *Coard and Others v the USA*. September 29, 1999.: official text [Electronic resource]. URL: <http://www.cidh.org/annualrep/99eng/merits/unitedstates10.951.htm> (Дата обращения: 17.07.2024 г.).

13. Meyrowitz H. Le droit de la guerre et les droit de l'homme // *Revue du droit public et de la science politique en France et a l'etranger*. 1972. № 88. P. 1059-1104.

14. A/ES-10/273 Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory [Electronic resource]. URL: <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-178825/> (Дата обращения: 17.07.2024 г.).

15. Международный пакт о гражданских и политических правах. Принят резолюцией 2200 (XXI) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1966 г. // Основные международные договоры по правам человека. Организация Объединенных Наций. Нью-Йорк и Женева, 2014 / Документ ООН ST/HR/3/Rev.1. – С. 63–90.

16. Gasser H. P. International humanitarian law and human rights law in non-international armed conflict: joint venture or mutual exclusion? // *German Yearbook of International Law* / ed. by J. Delbrück. Berlin: Duncker & Humblot, 2002. Vol. 45. Pp. 149–162.

17. МГП и другие правовые режимы: кратко о главном // Международный Комитет Красного Креста [Электронный ресурс]. URL: <https://www.icrc.org/ru/document/mgp-i-drugie-pravovye-rezhimy?ysclid=lpffkchmsm297772635> (Дата обращения: 06.07.2024 г.).

18. CCPR General Comment No. 29: Article 14 // UN [Electronic resource]. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=11 (Дата обращения: 04.07.2024 г.).

19. Дополнительный протокол от 8 июня 1977 г. к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 г., касающийся защиты жертв немеждународных вооруженных конфликтов (Протокол II). Действующее международное право : офиц. текст. – Т. 2. – М.: Московский независимый институт международного права, 1997. С. 793–803.

20. Женевская Конвенция от 12 августа 1949 г. об улучшении участи раненых и больных в действующих армиях (Конвенция I). Действующее международное право : офиц. текст. – Т. 2. – М.: Московский независимый институт международного права, 1997. – С. 603–625.

21. Черняк А. З., Ивлева М. Л. Убийство на войне как этическая проблема // *Вестник Санкт-Петербургского университета. Философия и конфликтология*

References

1. Bazi-Malori K. Celi i zadachi rezhima chrezvychajnogo polozheniya: podhod Venecianskoj komissii // Zhurnal zarubezhnogo zakonodatel'stva i sravnitel'nogo pravovedeniya. 2022. № 1. – S. 10-12.
2. Opinion on the Draft Constitutional Law on \"Protection of the Nation\" of France adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016) // COE [Electronic resource]. – URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)006-e) (Data obrashcheniya: 18.07.2024 g.).
3. Lillich R. B. Queensland Guidelines for Bodies Monitoring Respect for Human Rights During States of Emergency // American Journal of International Law. 1991. Vol. 85. №. 4. Pp. 716–720
4. African Charter on Human and Peoples' Rights // COE [Electronic resource]. – URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/36390-treaty-0011_-_african_charter_on_human_and_peoples_rights_e.pdf (Data obrashcheniya: 18.07.2024 g.).
5. Lillich R. B. The Paris minimum standards of human rights norms in a state of emergency // American Journal of International Law. 1985. Vol. 79. №. 4. Pp. 1072-1081.
6. Lillich R. B. Queensland Guidelines for Bodies Monitoring Respect for Human Rights During States of Emergency // American Journal of International Law. 1991. Vol. 85. №. 4. Pp. 716–720
7. Note verbale. July 06, 2020. Document UN CN303.2020.TREATIES-IV.4.
8. Case «Von Hannover v. Germany (No. 2)» (Applications nos. 40660/08 and 60641/08) : the official text [Electronic resource]. – URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-109029%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-109029%22]}) (Data obrashcheniya: 12.07.2024 g.).
9. Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights // COE [Electronic resource]. – URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/guide_art_8_eng (Data obrashcheniya: 22.06.2024 g.).
10. McCann G. International human rights and global welfare in the midst of the COVID-19 pandemic // COVID-19 in the Global South. Bristol University Press. 2020. Pp. 29-38.
11. Rusinova V.N. Teorii sootnosheniya norm mezhdunarodnogo gumanitarnogo prava // Pravo. Zhurnal Vysshej shkoly ekonomiki. 2014. №. 1. S. 43–56.
12. Inter-American Commission on Human Rights (IACommHR), Coard and Others v the USA. September 29, 1999.: official text [Electronic resource]. URL: <http://www.cidh.org/annualrep/99eng/merits/unitedstates10.951.htm> (Data obrashcheniya: 17.07.2024 g.).

13. Meyrowitz H. Le droit de la guerre et les droit de l'homme // *Revue du droit public et de la science politique en France et a l'etranger*. 1972. № 88. P. 1059-1104.

14. A/ES-10/273 Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory [Electronic resource]. URL: <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-178825/> (Data obrashcheniya: 17.07.2024 g.).

15. Mezhdunarodnyj pakt o grazhdanskikh i politicheskikh pravah. Prinyat rezolyuciej 2200 (XXI) General'noj Assamblei ot 16 dekabrya 1966 g. // *Osnovnye mezhdunarodnye dogovory po pravam cheloveka*. Organizaciya Ob"edinennyh Nacij. N'yu-Jork i Zheneva, 2014 / Dokument OON ST/HR/3/Rev.1. – S. 63–90.

16. Gasser H. P. International humanitarian law and human rights law in non-international armed conflict: joint venture or mutual exclusion? // *German Yearbook of International Law* / ed. by J. Delbrück. Berlin: Duncker & Humblot, 2002. Vol. 45. Pp. 149–162.

17. MGP i drugie pravovye rezhimy: korotko o glavnom // *Mezhdunarodnyj Komitet Krasnogo Kresta* [Elektronnyj resurs]. URL: <https://www.icrc.org/ru/document/mgp-i-drugie-pravovye-rezhimy?ysclid=lpffkchmsm297772635> (Data obrashcheniya: 06.07.2024 g.).

18. CCPR General Comment No. 29: Article 14 // UN [Electronic resource]. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=8&DocTypeID=11 (Data obrashcheniya: 04.07.2024 g.).

19. Dopolnitel'nyj protokol ot 8 iyunya 1977 g. k Zhenevskim konvenciyam ot 12 avgusta 1949 g., kasayushchijsya zashchity zhertv nemezhdunarodnyh vooruzhennyh konfliktov (Protokol II). *Dejstvuyushchee mezhdunarodnoe pravo : ofic. tekst. – T. 2. – M.: Moskovskij nezavisimyj institut mezhdunarodnogo prava*, 1997. S. 793–803.

20. Zhenevskaya Konvenciya ot 12 avgusta 1949 g. ob uluchshenii uchasti ranenyyh i bol'nyh v dejstvuyushchih armiyah (Konvenciya I). *Dejstvuyushchee mezhdunarodnoe pravo : ofic. tekst. – T. 2. – M.: Moskovskij nezavisimyj institut mezhdunarodnogo prava*, 1997. – S. 603–625.

21. Chernyak A. Z., Ivleva M. L. Ubijstvo na vojne kak eticheskaya problema // *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta. Filosofiya i konfliktologiya*

Submission of periodic reports to the UN human rights treaty bodies: analysis of the practice of the Republic of Kazakhstan

Almassuly Arlan

Doctoral student of L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

e-mail: almassuly.arlan@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0230-2657

Abstract. This scientific article is dedicated to the legal analysis of the Republic of Kazakhstan's practice regarding the submission of reports to the United Nations human rights treaty bodies.

The aim of this article is to conduct a scholarly analysis of the mechanism for submitting periodic reports by the Republic of Kazakhstan to the UN treaty bodies and to formulate certain proposals for improving this process.

During this research, the author proposes the implementation of specific legislative and administrative reforms aimed at enhancing the existing national mechanism for submitting reports to the treaty bodies. This recommendation arises from the observation that the current configuration and legal management of the national mechanism require improvement to more fully meet contemporary demands in the context of Kazakhstan's steadily increasing volume of international legal obligations, including in the field of human rights.

Keywords: Human Rights, UN Treaty Bodies, Periodic Report, Implementation, International Treaty, National Legislation, Republic of Kazakhstan.

БҰҰ-ның Адам құқықтары жөніндегі шарттық органдарына мерзімді баяндамалар ұсыну: Қазақстан Республикасының практикасын талдау

Алмасұлы Арлан

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің докторанты, Астана, Қазақстан

e-mail: almassuly.arlan@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0230-2657

Түйіндеме. Бұл ғылыми мақала Қазақстан Республикасының Біріккен Ұлттар Ұйымының адам құқықтары бойынша шарттық органдарына есептерді ұсыну тәжірибесін құқықтық талдауға арналған.

Мақаланың мақсаты – Қазақстан Республикасының Біріккен Ұлттар Ұйымының шарттық органдарына мерзімді есептерді ұсыну механизмін ғылыми талдау және осы процесті жетілдіруге қатысты кейбір ұсыныстарды қалыптастыру болып табылады.

Зерттеу барысында автор шарттық органдарға есептерді ұсынудың қазіргі ұлттық механизмін жетілдіруге бағытталған кейбір заңнамалық және әкімшілік реформаларды жүзеге асыруды ұсынады. Бұл ұсыныс Қазақстанның адам құқықтары саласындағы халықаралық құқықтық міндеттемелер көлемінің үнемі өсуі жағдайында қазіргі механизмнің конфигурациясы мен құқықтық басқаруын заманауи талаптарға толық сәйкес келтіру мақсатында оның жетілдірілуі қажет деген байқаудан туындайды.

Негізгі сөздер: Адам құқықтары, БҰҰ шарттық органдары, Мерзімді есеп, Іске асыру, Халықаралық шарт, Ұлттық заңнама, Қазақстан Республикасы.

Представление периодических докладов в договорные органы ООН по правам человека: анализ практики Республики Казахстан

Алмасулы Арлан

докторант Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

e-mail: almassuly.arlan@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0230-2657

Аннотация. Настоящая научная статья посвящена правовому анализу практики Республики Казахстан в отношении представления докладов в договорные органы Организации Объединенных Наций по правам человека.

Целью данной статьи является научный анализ механизма представления периодических докладов Республики Казахстан в договорные органы ООН и формулировка некоторых предложений по совершенствованию этого процесса.

В ходе этого исследования автор предлагает проведение некоторых законодательных и административных реформ, направленных на совершенствование существующего национального механизма представления докладов договорным органам. Данная рекомендация вытекает из наблюдения о том, что текущая конфигурация и правовое управление национальным механизмом требуют своего совершенствования в целях более полного соответствия современным требованиям в условиях постоянно нарастающего объема международно-правовых обязательств Казахстана, в том числе в сфере прав человека.

Ключевые слова: Права человека, Договорные органы ООН, Периодический доклад, Имплементация, Международный договор, Национальное законодательство, Республика Казахстан.

Introduction.

In the current landscape of international law, where 'respect for human rights and fundamental freedoms' stands as a principle and is at the forefront, a state's

commitment to protecting human rights and freedoms is a key indicator of its civility and legal maturity.

Consequently, it is unsurprising that young states, eager to establish their reputation as full and responsible members of the international community, are undertaking numerous initiatives in the field of human rights.

Among these, the recognition of international standards through ratification of the '*the core international human rights treaties*' (United Nation, 2006) has become the primary symbol of their ambition to consolidate their status as legal and civilised participants in the international arena.

A striking example is provided by the Republic of Kazakhstan, which achieved independence in 1991 (Gov.kz, 2020). According to the most recent data from the database of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Kazakhstan has ratified fifteen out of the eighteen core international human rights treaties, equating to 83,33%. of the treaties (United Nation, 2024).

Undoubtedly, such proactive ratification and the State's foreign policy emphatically demonstrate its commitment to international human rights standards and reflect its aspiration to integrate into the international legal community.

However, it is crucial to note that the ratification of international treaties represents merely the initial phase in the process of affirming human rights. The subsequent vital step involves the effective implementation of international norms into national legislation.

The international community, in turn, meticulously monitors this process through the various monitoring and evaluation mechanisms stipulated by the core international human rights treaties. A primary aspect of this is the submission of reports to the United Nation human rights treaty bodies (*treaty bodies*).

It is noteworthy that regular reporting, besides serving as a means to monitor the State's adherence to the provisions of international treaties, is also widely regarded as an effective instrument for States to demonstrate their commitment to openness, transparency, and willingness to cooperate in the realm of human rights.

Consequently, it appears that for States aspiring to international recognition, this instrument is of paramount importance. Utilising it allows them not only to fulfil their international legal obligations and make significant contributions to the development of human rights but also to bolster their international reputation as lawful and democratic entities.

The Republic of Kazakhstan appears to be striving to become such a state and to gain recognition in this regard from the international community. This aspiration is affirmed by the country's Constitution, wherein the first article explicitly states that '*Kazakhstan proclaims itself as a democratic, secular, legal and social state*' (Constitution of the Republic of Kazakhstan, 1995). As highlighted by the Constitutional Council of the Republic of Kazakhstan, the phrase '*proclaims itself*' underscores Kazakhstan's commitment to progressive development (Resolution of the Constitutional Council of the Republic of Kazakhstan 'On the official interpretation

of paragraph 1 of Article 1 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan', No. 18/2, 2001).

Accordingly, it appears that Kazakhstan is keen to actively engage in submitting reports to the relevant treaty bodies, aiming not merely to fulfil its obligations but also to enhance its international stature.

In turn, as is well understood, for effective and regular reporting, the State must develop and continuously enhance a specific mechanism for submitting reports, particularly in light of the requirement to provide information to a diverse array of international monitoring bodies.

As a signatory to most of the core international human rights treaties, Kazakhstan is required to furnish reports to a wide spectrum of treaty bodies, necessitating an investigation into whether the existing national reporting mechanism is up to modern standards and the broadened scope of Kazakhstan's international legal obligations.

Consequently, this scientific article aims to conduct an empirical and legal analysis of Kazakhstan's practices in submitting reports to the United Nation human rights treaty bodies, with the objective of identifying areas for improvement in the current national mechanism.

Materials and methods.

This study employed a qualitative analysis method, focusing on the review of documentary materials. Primary sources included the latest data from the United Nation Human Rights Treaty Bodies database, relevant Kazakhstani presidential decree, and national legislation related to human rights reporting. Secondary sources encompassed reports from international human rights organizations and analyses of established human rights reporting mechanisms in other countries. This approach enabled a comprehensive understanding of Kazakhstan's current practices in comparison to international standards.

Results and discussion.

In conducting an empirical and legal analysis of the Republic of Kazakhstan's practice in submitting reports to the treaty bodies, it was found that the State generally fulfils its international legal obligations arising from its participation in the core international human rights treaties. Consequently, Kazakhstan regularly submits reports to the treaty bodies and actively engages in dialogues, signalling a positive commitment.

However, in consideration of the principle of international law '*pacta sunt servanda*', the situation appears more nuanced. Article 26 of the Vienna Convention on the Law of Treaties stipulates that '*Every treaty in force is binding upon the parties to it and must be performed by them in good faith*' (Vienna Convention on the Law of Treaties, 1969). It is pertinent to note that, regarding the core international human rights treaties for Kazakhstan, all treaties are in force with the exception of the

International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families. Thus, the treaties are:

- 1) International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (ICERD);
- 2) International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR);
- 3) International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights (ICESCR);
- 4) Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW);
- 5) Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT);
- 6) Convention on the Rights of the Child (CRC);
- 7) Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD);
- 8) International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance (CPED).
- 9) Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights (OPNo.1-ICCPR);
- 10) The Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aimed at the abolition of the death penalty (OPNo.2- ICCPR);
- 11) Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (OP-CEDAW);
- 12) Optional Protocol to the Convention against Torture (OP-CAT);
- 13) Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict (OPNo.1-CRC);
- 14) Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution, and child pornography (OPNo.2-CRC);
- 15) Optional Protocol to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (OP-CRPD).

Accordingly, as current commitments for the Republic of Kazakhstan, the treaties and optional protocols are binding upon the State. Thus, the State is required to adhere to the international legal obligations stipulated by texts these international treaties.

An analysis of the texts of these international treaties reveals that each, in some form, mandates the State to report to the treaty bodies regarding the measures enacted to implement the treaty provisions.

It is pertinent to observe that it is primarily the international human rights treaties that directly necessitate reporting, whilst optional protocols typically call for information within the ambit of reports compiled under the main treaties, rather than as distinct documents. The exceptions are Optional Protocols No. 1 and No. 2 to the Convention on the Rights of the Child, which demand separate, initial reports on the implementation of the Protocols' stipulations; but it's worth noting that subsequently, information on the implementation of the optional Protocols is also provided jointly with the main periodic reports on the Convention on the Rights of the Child).

Accordingly, to adhere to the requirements of the '*pacta sunt servanda*' principle, the Republic of Kazakhstan must submit appropriate reports. As previously noted, Kazakhstan meets its reporting obligations arising from its participation in international treaties and optional protocols. However, in recognising this principle, it is essential not to overlook a crucial aspect of its definition, which asserts that existing treaties should not merely be fulfilled, but must be fulfilled '*in good faith*'.

As the eminent scholar I.I. Lukashuk notes, the conscientious fulfilment of a treaty implies not merely the formal adherence to an international legal obligation but the fulfilment of obligations grounded in the spirit and letter of the treaty (Lukashuk, 1989). Therefore, in meeting any international legal obligation, the State must comply with all established requirements related to it, whether explicitly stipulated in an international treaty or implicitly assumed by the provisions of the treaty without explicit mention.

It appears that only when the State considers all these specified requirements can the fulfilment of a particular international legal obligation be deemed truly complete and carried out with sincere intention.

Therefore, in the context of reporting, the direct submission of reports by the Republic of Kazakhstan should not be automatically equated with full compliance with international legal obligations. It is imperative to consider all international legal requirements, particularly those explicitly outlined in the texts of the international treaties themselves.

Pursuing this logic, during the legal analysis, it was determined that to confirm that Kazakhstan fully meets its international legal obligation to submit reports, the State must adhere to the obligation in compliance with the following requirements:

1. *The report should be prepared in accordance with the formal requirements stipulated in the guidelines.*

The legal basis of this requirement is not always explicit in international treaties. For instance, the Convention on the Rights of Persons with Disabilities is somewhat an exception, where Article 35, Paragraph 3, expressly states that '*The Committee shall decide any guidelines applicable to the content of the reports*' (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2006). In other instances, the legal basis is not directly stated in the treaties, but rather is implicitly inferred. It appears that the legal foundation is deduced through the competence of treaty bodies to establish their own rules of procedure.

For example, the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women specifies in Article 19, Paragraph 1 that '*The Committee shall adopt its own rules of procedure*' (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 1981). Therefore, the Committee may develop its own Rules of Procedure, within which it may subsequently set and directly specify formal requirements for reports.

In practice, this often occurs, with the rules of procedure typically detailing the norm by which reports must comply with the formal requirements outlined in the guidelines. For instance, the Committee on the Elimination of Discrimination against

Women, in its rules of procedure, particularly in Rule No. 60, specifies that States should submit reports in accordance with consolidated guidelines (Rules of procedure of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 2008).

Accordingly, when preparing a report for CEDAW, States should be mindful of the existence of these consolidated guidelines, which delineate formal requirements. Similarly, the rules of procedure for the other treaty bodies also stipulate the necessity of reporting in line with the guidelines.

It is important to recognise that since each treaty body establishes its own rules of procedure and guidelines, this inherently implies that the guiding principles of each treaty body may vary. Consequently, the formal requirements might differ, a factor that should be considered by report authors representing the States. This awareness helps avoid the misconception that all reports can be uniform in format.

For instance, the guidelines of the Committee on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, it is noted that the report length should not exceed 60 pages, with subsequent periodic reports limited to 40 pages (Reporting guidelines of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 2007). Conversely, in the parliamentary guide, the Committee on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women remarked that *'reports should be as brief as possible'*. Meanwhile, in the second general comment of the Human Rights Committee on Reporting guidelines, the Committee observed that *'some reports remain so brief and general that they fail to meet the reporting obligations under Article 40'* (General comment No.2 of the Human Rights Committee, 1981).

Consequently, even such an ostensibly straightforward matter as the report's volume elicits varying requirements. This discrepancy likely led to the UN General Assembly's decision in 2014, as expressed in its Resolution 68/268 on Strengthening and enhancing the effective functioning of the human rights treaty body system. The Assembly *'decides to establish word limits for all State party documentation submitted to the human rights treaty body system, including State party reports, of 31,800 words for initial reports, 21,200 words for subsequent periodic reports and 42,400 words for common core documents'* (United Nation General Assembly Resolution 68/268, 2014).

Thus, using the matter of report length as an example, it is evident that for a State-submitted report to comply with formal requirements, it is crucial to research and consider each guiding principle of every individual treaty body in preparing specific reports, due to the diverse requirements established by treaty bodies in relation to reports.

2. The report should incorporate the provisions of the general comments.

In addition to the obligation of States to heed the concluding observations of treaty bodies and endeavour to implement their provisions domestically, reporting on progress in subsequent reports, they should also consider the provisions of the general comments. These comments, formulated in response to current and contentious issues faced by States parties to international treaties, serve as a crucial instrument in interpreting and applying the provisions of these treaties, aiding States in

understanding and fulfilling their obligations. While this aspect is not directly articulated in international treaties, its existence is implicitly understood. General comments often provide essential guidance for reports. For instance, in 1973, the Committee on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination urged States parties *'to include to include in their reports under article 9 relevant information on the demographic composition of the population referred to in the provisions of article 1 of the Convention'* (General recommendation IV of the Committee on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 1973).

3. Timely submission of reports.

Arguably the most crucial requirement for the submission of reports is their timeliness. It is well-recognized that the failure of States to submit reports punctually has a profoundly negative impact on the functioning of the treaty bodies. Consequently, almost all treaty bodies, with the exceptions of the Committee against Torture, the Committee on the Rights of Persons with Disabilities, and the Committee for the Protection of All from Enforced Disappearance, have at various times issued General Comments under international treaties. These Comments often express regret that the delay in submitting reports is a primary factor complicating the work of the treaty bodies.

Significantly, unlike other requirements, this need for timely reporting is explicitly stated in all international treaties.

In summary, it is noteworthy that, among all the above requirements — which are not exhaustive — within the context of an empirical analysis of the practice of the Republic of Kazakhstan, it was observed that Kazakhstan generally complies with the first two requirements (although periodic remarks are made in the concluding observations regarding the State). However, the same cannot confidently be said about the third requirement.

Thus, according to the latest data from the United Nation Human Rights Treaty Bodies database, the Republic of Kazakhstan, in its interactions with each of the treaty bodies, has submitted a total of 27 reports, comprising 20 separate and 7 combined reports.

It is important to remember that for each report, the treaty bodies establish a clear deadline for submission. For instance, Article 44 of the Convention on the Rights of the Child mandates States parties to submit their first report to the Committee on the Rights of the Child within two years of the Convention's entry into force for that State. However, despite these explicit deadlines, of all the reports submitted by the Republic of Kazakhstan, only four were submitted punctually: three separate and one combined, constituting a mere 15% of the total number of reports. Therefore, the majority of the reports were submitted after the deadline, indicating the State's insufficient adherence to the established timelines for report submission.

Indeed, it is noteworthy that the late submission of reports is a widespread practice, even among countries with high rankings in the Human Freedom Index (Cato institute, 2023), such as Sweden, Denmark, and Germany. In these countries, delays of a month or two beyond the established deadlines are sometimes observed.

However, it is apparent that a comparative analysis of such instances should not be used as justification for a State's non-compliance with its international legal obligations stemming from participation in relevant international treaties. This holds particularly true in cases where delays exceed one year, which can be construed as a blatant disregard for, or even violation of, the stipulations of the relevant international treaties.

For instance, it is viewed as a significant oversight that, despite ratifying the Convention on the Rights of the Child in 1994, the Republic of Kazakhstan submitted its first report only in 2001, missing the prescribed deadline by five years.

Overall, it is striking that the Republic of Kazakhstan has repeatedly experienced delays in submitting reports that exceed one year. This is surprising, considering its frequent declarations of commitment to the diligent execution of international legal obligations. This inconsistency is especially pronounced given that domestically, particularly in Article 20 of the Law of the Republic of Kazakhstan On International Treaties, Kazakhstan underscores the necessity of adhering to the principle of '*pacta sunt servanda*', which dictates the strict fulfilment of international obligations.

It should also be highlighted that the reasoning from the State regarding the protracted nature of the reporting process cannot be accepted as a legitimate excuse for delays. The Human Rights Committee, in its first general comment of 1981, underscored the necessity for States to promptly attend to their reporting obligations, acknowledging that the compilation of a comprehensive report encompassing a broad spectrum of civil and political rights inevitably requires time.

Furthermore, the Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights, established in 1986, assert more forcefully that neither political circumstances nor external factors can be invoked to justify non-reporting. This is premised on the notion that the obligation to report is primarily influenced by the State's '*intention*' to fulfill its duties. For instance, paragraph 72 in the Limburg Principles lists the non-submission of reports in accordance with the Covenant's requirements as an example of a State party's violation of the Covenant (Limburg Principles on the Implementation of the International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights, 1986).

This perspective appears pertinent to other treaty bodies as well. Consequently, it is of utmost importance to submit reports punctually and in accordance with all stipulated requirements, an aspect with which Kazakhstan, regrettably, does not seem to fully comply.

As for the reasons why Kazakhstan encounters challenges in fully meeting its obligations, an empirical and legal analysis revealed that a mismatch between the legal regulations and the form of the existing national reporting mechanism with the present-day realities and expanded obligations of Kazakhstan poses a significant problem in the submission of reports.

Currently, the preparation of reports for treaty bodies is governed by Presidential Decree No. 1037 of 2010. This decree vaguely states that responsibility

for the preparation of reports is assigned to central executive bodies and state bodies subordinate to the President (Decree of the President of the Republic of Kazakhstan No. 1037, 2010). However, the Decree lacks any further specifications, and there is no other legislative act within the state's legal framework that explicitly outlines or regulates the issue of a national mechanism for submitting reports to the United Nation human rights treaty bodies. In essence, the issue of submitting reports is not comprehensively legislated, being confined only to an ancillary mention in the laws and regulations of the executive bodies that they contribute to the preparation of reports. Consequently, due to the absence of formal legal stipulation regarding reporting, there appear to be significant challenges in coordinating activities among the central executive bodies and bodies subordinate to the President on all aspects of reporting.

In its report titled '*On the implementation by the Republic of Kazakhstan of decisions (views, opinions) of the United Nations treaty bodies*', the public organisation Kadyr-Kassiyet observed that within the scope of national legislation, there is no specific law assigning explicit responsibility to certain state bodies for implementing decisions on individual complaints. This absence creates obstacles in executing these decisions (Kadyr-Kassiyet, 2021). Similarly, no legislation clearly defines which body or bodies are accountable for preparing the report and ensuring its adherence to requirements, leading to challenges in the timely preparation of the report.

Regarding the format of the national mechanism, analysis of all reports revealed that State reports are prepared by a '*special mechanism*' in two ways: 1) by central executive bodies through working groups established for each individual report, or 2) by a specific department within the central body. Notably, this mode of operation also lacks formal recognition. Essentially, the State forms working groups not as a pre-planned requirement (or an assigned duty for central authorities to produce a report), but rather on an as-needed basis.

For instance, the periodic report on the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination submitted by the State in 2019 was prepared by a working group under the Ministry of Information and Public Development. Conversely, the periodic report on the same Convention submitted in 2009 was prepared by the Ministry of Information and Public Development itself (then part of the Ministry of Culture and Information). On the other hand, the report on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, submitted in 2019, was compiled by the Ministry of Labour and Social Protection of the Population of the Republic of Kazakhstan, a completely different central executive body. Although this allocation has its own rationale, the absence of a standardized reporting mechanism, even for the same Convention, undeniably leads to several drawbacks and creates challenges in report preparation.

In general, it is recognised that '*special mechanisms*', established solely for preparing a specific report and disbanded immediately after their submission, such as '*working groups*' or '*specific departments of Ministries*', exhibit several shortcomings.

These limitations seemingly contribute to delays in the timely submission of reports. Specifically, this kind of mechanism:

Does not preserve any institutional capabilities, practices, network structures, or accumulated knowledge.

Fails to integrate human rights considerations and lacks the fundamental capacity to prepare reports and coordinate across multiple ministries.

Lacks a clear purpose or mandate to act on recommendations issued by international human rights mechanisms.

Is unsupported by a permanent executive secretariat—such as one within the Ministry of Foreign Affairs or the Ministry of Justice—that would coordinate information collection and facilitate meetings of national human rights commissions on various issues.

Does not organize meetings with representatives from ministerial coordination centers dedicated to human rights.

Accordingly, when defining the national reporting mechanism of Kazakhstan as a '*special mechanism*', and considering the broad spectrum of treaty bodies to which States are required to submit periodic reports, it can be asserted with confidence that the existing mechanism is not in line with current realities.

Given the issues mentioned above, it's imperative to take immediate steps to improve the existing mechanism. The following recommendations are particularly important:

First, the national reporting and follow-up mechanism should be made permanent, ensuring that its structure continues beyond the completion of a single report. This mechanism could be situated within a ministry, span multiple ministries, or function as an independent institution. Second, an effective national mechanism would benefit from a comprehensive formal legislative or political mandate. This should be accompanied by a unified understanding within the government of its role, along with strong interest and support at the highest political levels. Third, the mechanism should employ dedicated, authorized, and permanent staff members. This will facilitate the development of national expertise, knowledge, and professionalism.

To achieve this, in practical terms, it seems advisable to enact a normative legal act establishing a specific, permanent ministerial or interministerial body tasked with preparing periodic reports, considering the principle of *mutatis mutandis*.

Notably, several countries have successfully established permanent national mechanisms for the preparation of reports and follow-up in the field of human rights. These nations include Denmark, Spain, the United States, Mexico, Finland, Greece, Latvia, Portugal, Serbia, and Switzerland. In most of these countries, the reporting mechanism is organized as a ministerial or interministerial body. However, Serbia distinguishes itself by operating this mechanism in a format similar to a Human Rights Commissioner institution (United Nation, 2016).

Given that the establishment of structured national mechanisms for report preparation and engagement with the treaty bodies has already been accomplished in many developed countries, which are viewed as exemplars in human rights

protection, it can be inferred that such an approach, while not novel, is indeed effective.

In addition to compiling reports, such an organization could also carry out the following essential functions:

- 1) **Serve as the primary conduit** for interaction with international human rights mechanisms, making communication more efficient, coordinating urgent actions, and organizing visits.
- 2) **Inform stakeholders and the general public** about upcoming human rights reviews, thereby enhancing the reporting process.
- 3) **Coordinate the collection and analysis** of information and statistical data to provide a comprehensive assessment.
- 4) **Facilitate engagement** with judicial authorities, national human rights institutions (NHRIs), and civil society organizations.
- 5) **Monitor the state's progress** in implementing recommendations from international and regional organizations.

The enactment of legislation to establish such a body appears particularly pertinent in light of the President of the Republic of Kazakhstan's Decree dated June 9, 2021, No. 597 '*On Further Measures of the Republic of Kazakhstan in the Field of Human Rights*'. This decree mandates the Government to develop two human rights plans, explicitly instructing the inclusion of a focus area on Enhancing the Mechanisms of Interaction with the UN Human Rights Treaty Bodies and the Special Procedures of the UN Human Rights Council (Decree of the President of the Republic of Kazakhstan No. 597, 2021).

Also the establishment of such a body is likely to be viewed positively by the treaty bodies, especially considering that in the General Assembly Resolution 68/268 of 2014, it was acknowledged that 'enhancing coordination in the area of reporting at the national level would be a highly beneficial step towards strengthening and improving the effectiveness of the functioning of the United Nation human rights treaty body system.

Conclusions

The Republic of Kazakhstan has made commendable strides in ratifying international human rights treaties and optional protocols, demonstrating a commitment to human rights standards. However, the effectiveness of these efforts is undermined by delays and inconsistencies in the reporting process and the implementation of treaty obligations.

The current national reporting mechanism, characterized by temporary and ad-hoc 'special mechanisms', lacks the continuity, institutional memory, and comprehensive legislative framework necessary for effective human rights reporting and follow-up. This has resulted in the late submission of reports and insufficient implementation of recommendations from international human rights bodies.

To address these challenges, Kazakhstan needs to establish a permanent, structured national mechanism for human rights reporting. This body should be endowed with a clear legislative mandate and staffed with dedicated, knowledgeable

personnel to ensure the continuity and professionalism of the reporting process. Such reforms are crucial not only for aligning with international best practices but also for fulfilling the commitments made under the President's Decree No. 597 and enhancing the country's standing in the international community.

Moreover, these reforms would align with the objectives of the UN General Assembly Resolution 68/268, contributing positively to the global human rights framework. The establishment of a permanent and effective national reporting mechanism would mark a significant step towards strengthening Kazakhstan's legal maturity and its role as a responsible participant in the international legal field.

Члены Редколлегии ЕАЖМП приняли участие в крупной международной конференции

13-14 сентября 2024 г. в рамках XX Форума регионов России и Казахстана в г. Уфа (Башкортостан) состоялась международная научно-практическая конференция «Евразия – 2024: правовая и социально-экономическая интеграция в эпоху цифровизации и искусственного интеллекта».

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева выступил в качестве соорганизатора этого научного мероприятия. В работе конференции приняли участие известные ученые, в том числе члены Редколлегии ЕАЖМП, сотрудники международных организаций, дипломатические работники, государственные деятели ряда стран СНГ, а также обучающиеся Института права Уфимского университета науки и технологий (оффлайн) и Юридического факультета ЕНУ им. Л.Н. Гумилева (онлайн).

Научный журнал «Eurasian Journal of International Law (EAJIL)» («Евразия халықаралық құқық журналы» (ЕАХҚЖ), «Евразийский журнал международного права» (ЕАЖМП) оказывает информационную поддержку этому крупному научному форуму.

Шолу

ЕАХҚЖ редакциясы алқасының мүшелері ірі халықаралық конференцияға қатысты

2024 жылдың 13-14 қыркүйегі күндері Уфа қаласында (Башқұртстан) Ресей өңірлері мен Қазақстанның XX форумы аясында «Еуразия-2024: цифрландыру мен жасанды интеллект дәуіріндегі құқықтық және әлеуметтік-экономикалық интеграция» атты тақырыпта халықаралық ғылыми-практикалық конференция өтті.

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті осы ғылыми іс-шараның қоса ұйымдастырушысы болды. Конференция жұмысына белгілі ғалымдар, оның ішінде ЕАХҚЖ редакциясы алқасының мүшелері, халықаралық ұйымдардың қызметкерлері, дипломатиялық қызметкерлер, ТМД елінің мемлекеттік қайраткерлері, сондай-ақ Уфа ғылым және технологиялар университетінің Құқық институты (оффлайн) мен Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ-і Заң факультетінің білім алушылары (онлайн) қатысты.

«Eurasian Journal of International Law (EAJIL)» («Еуразия халықаралық құқық журналы» (ЕАХҚЖ), «Евразийский журнал международного права» (ЕАЖМП) ғылыми журналы осы ірі ғылыми форумға ақпараттық қолдау көрсетеді.

Members of the EAJIL Editorial Board Participated in a Major International Conference

On September 13-14, 2024, within the framework of the 20th Forum of Regions of Russia and Kazakhstan in Ufa (Bashkortostan), an international scientific and practical conference titled "Eurasia–2024: Legal and Socio-Economic Integration in the Era of Digitalization and Artificial Intelligence" was held.

The L.N. Gumilyov Eurasian National University served as a co-organizer of this scientific event. Renowned scholars participated in the conference, including members of the EAJIL Editorial Board, staff from international organizations, diplomatic workers, state officials from several CIS countries, as well as students from the Institute of Law of Ufa University of Science and Technology (offline) and the Faculty of Law of L.N. Gumilyov Eurasian National University (online).

The scientific journal "Eurasian Journal of International Law (EAJIL)" ("Еуразия халықаралық құқық журналы" (ЕАХҚЖ), "Евразийский журнал международного права" (ЕАЖМП)) provides informational support to this major scientific forum.

«Еуразия халықаралық құқық журналына» мақалалар беру бойынша авторларға арналған нұсқаулық

Журнал редакциясы авторлардан журналға жіберілетін жұмыстарды дайындау кезінде сақталуға тиіс ережелермен (журнал туралы жалпы ақпаратты, мақалаларды қарау рәсімін, жариялау этикасын қамтитын журнал редакциясының саясатымен) танысуды сұрайды.

1. Автордың (авторлардың **саны 3-тен аспауға тиіс**) мақаланы редакцияға жіберуі баспагердің – Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің журналда мақала басып шығару және оны кез келген шет тілінде қайта басу құқығына олардың келісімін білдіреді. Журналдың бір нөмірінде бір автордан 1-ден артық жарияланым жариялауға жол берілмейді. Мақаланың мазмұнына автор (авторлар) жауапты.

2. Мақала редакцияға (ашық журнал жүйесі (OJS) арқылы) Word файлында ұсынылады (бет – А4, барлық жағынан шеттер – 20 мм. Шрифт: Times New Roman, өлшемі 14).

XҒТАР <http://grnti.ru/> бірінші жол, сол жақ; автор(лардың) инициалдары мен тегі – ортасына туралау, курсив; ұйымның толық атауы, қаласы, мемлекет (егер авторлар әртүрлі ұйымдарда жұмыс істесе, автордың аты-жөнінің және тиісті ұйымның қасына белгі қою керек; автор(лар)дың электронды поштасы – жақшада курсивпен; мақаланың тақырыбы – ортасына қою қара шрифтпен). Стилль файлын журналының веб-сайтынан жүктеп алуға болады.

Авторлар қолжазбаның екі нұсқасын ұсынуы керек, олардың біреуінде авторлар туралы ақпарат (аты-жөні, жұмыс орны, авторлар туралы ақпарат) болмауы қажет, себебі «екіжақты жабық» рецензиялауда анонимді мәтін талап етіледі. Сондай-ақ, автор(лар) Ілеспе хат ұсынуы қажет (Ілеспе хат шаблонын журналының веб-сайтынан алуға болады). Мақала файлдарын мақала тақырыбының алғашқы 4-5 сөзімен атау керек (мысалы: 1. Халықаралық құқықты оқыту әдістемесі туралы – автормен файл; 2. Халықаралық құқықты оқыту әдістемесі туралы – авторсыз файл).

3. Мақала көлемі 6-16 беттен аспауы қажет. Қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде аңдатпа, түйін сөздер, әдебиеттер тізімі, референс, авторлар туралы мәліметтер мақала көлеміне кірмейді. Көрсетілген көлемнен асатын жұмыстар журналдың редакция алқасының айрықша шешімі бойынша ерекше жағдайларда жариялауға қабылданады.

4. Жұмыс мәтіні **XҒТАР айдарынан** басталады. (Халықаралық ғылыми-техникалық ақпарат айдары, келесі сілтеме арқылы <http://grnti.ru/>), ары қарай автордың(лардың) аты-жөні мен тегі, ұйымның толық атауы, қаласы, мемлекет, автордың(лардың) e-mail, мақаланың тақырыбы, аңдатпа, түйін сөздер жазылады.

Аңдатпа (Abstract) зерттеу мақаласының қысқаша мазмұны және оқырманға мақаланың мәнін тез түсінуге көмектесу үшін қолданылады. Қазақ,

орыс және ағылшын тілдеріндегі әрқайсысының көлемі 150 сөзден кем емес, бірақ 200 сөзден аспауы қажет. Аңдатпа құрылымы келесі тармақтарды қамтиды:

- зерттеу тақырыбы туралы кіріспе сөз;
- ғылыми зерттеудің мақсаты, негізгі бағыттары мен идеялары;
- жұмыстың ғылыми және практикалық маңыздылығының қысқаша сипаттамасы;
- зерттеу әдістемесінің қысқаша сипаттамасы;
- зерттеу жұмысының негізгі нәтижелері мен талдаулары, қорытындылары.
- жүргізілген зерттеудің мәні (осы жұмыстың тиісті білім саласына қосқан үлесі).
- жұмыс нәтижелерінің практикалық мәні.

Түйін сөздер (7 сөзден немесе сөз тіркестерінен көп емес) мақаланың негізгі мазмұнын көрсетуге, зерттеудің пәндік саласын анықтауға, мақала мәтінінде кездесуге тиіс. Түйін сөздер бір-бірінен үтір арқылы ажыратылады.

Журнал авторлары **мақала құрылымы бойынша** тақырыптарға сәйкес келесі ережелерді сақтауы керек:

Мақала мынадай құрылымға ие болуға тиіс (алғашқы үш тармақ – қазақ, ағылшын, орыс тілдерінде):

1. *Тақырып және автор (авторлар) туралы деректер* – автордың аты-жөні, ғылыми дәрежесі, ғылыми атағы, лауазымы, жұмыс орны, қаласы, елі, ORCID; жарияланымдардың барлық авторларының электрондық пошталары (оның ішінде негізгі авторды көрсете отырып).

2. *Аңдатпа (Abstract)* (150-250 сөз).

3. *Түйін сөздер (Keywords)* (8-10 сөз).

4. *Кіріспе (Introduction)*.

5. *Материалдар мен әдістер (Materials and methods)*.

6. *Нәтижелер мен талқылау (Results and discussion)*.

7. *Қаржыландыру туралы ақпарат (бар болса) (Acknowledgements)*.

8. *Әдебиеттер тізімі және транслитерацияланған әдебиеттер тізімі* – References бар болуы (транслитерация <http://translit-online.ru> веб-сайтта жүзеге асырылады.)

Ағылшын немесе орыс тілдерінде мақалалар жіберген шетелдік авторлар үшін мақаланың тақырыбын, авторлар туралы мәліметтерді, аңдатпа мен түйін сөздерді қазақ тіліне аударуды журнал редакциясы жүзеге асырады.

Кіріспе (Introduction) келесі негізгі элементтерден тұрады:

- тақырыпты таңдаудың негіздемесі, тақырыптың немесе мәселенің өзектілігі. Алдыңғы зерттеушілердің тәжірибесін сипаттау арқылы тақырыпты таңдауды негіздеуде проблемалық жағдайдың бар екені (қандай да бір зерттеулердің болмауы, жаңа объектінің пайда болуы және т.б.) туралы хабарланады. Тақырыптың өзектілігі осы объектіні зерттеуге деген жалпы

қызығушылықпен анықталады, бірақ бар сұрақтарға толық жауаптардың жоқтығы тақырыптың теориялық немесе практикалық маңыздылығымен дәлелденеді.

- жұмыстың объектісін, тақырыбын, мақсаттарын, міндеттерін, әдістерін, тәсілдерін, гипотеза мен мәнін анықтау. Зерттеудің мақсаты тезисті дәлелдеумен, яғни автордың таңдаған аспектісінде зерттеу тақырыбын ұсынумен байланысты болады.

Материалдар мен әдістер (Materials and methods) бөлімі материалдардың сипаттамасынан, сондай-ақ қолданылған әдістердің толық сипаттамасынан тұруы керек.

Ғылыми әдістеме мыналарды қамтуы керек:

- зерттеу сұрақтары;
- ұсынылған гипотеза (тезис);
- зерттеу кезеңдері;
- зерттеу әдістері.

Зерттеу материалының сипаттамасы оны сапалық және сандық тұрғыдан ұсынуды қамтиды. Материалдың сипаттамасы (халықаралық-құқықтық актілер, НҚА, мемлекеттік бағдарламалық құжаттар, ресми статистика, ғалымдардың еңбектері және т.б.) – зерттеу нәтижелері мен әдістерінің дұрыстығын анықтайтын факторлардың бірі.

Егер мақаламен жұмыс істеу барысында жасанды интеллект (ChatGPT) пайдаланылған болса, бұл туралы осы бөлімде айтылады.

Нәтижелер мен талқылау (Results and Discussion) – мақаланың маңызды бөлімдерінің бірі. Бөлімде зерттеу нәтижелерін талдау және талқылау келтіріледі. Зерттеу барысында алынған нәтижелер бойынша тұжырымдар келтіріледі, негізгі мәні ашылады. Онда жұмыс нәтижелері талдануы және алдыңғы жұмыстармен, талдаулармен және қорытындылармен салыстырыла отырып, тиісті нәтижелер талқылануы қажет.

Қорытынды (Conclusion) – осы кезеңдегі жұмысты жалпылау және қорытындылау, автор айтқан тұжырымның ақиқатын растау және алынған нәтижелерді ескере отырып, ғылыми білімнің өзгеруі туралы автордың қорытындысы. Тұжырымдар абстрактілі болмауы керек, олар ұсыныстарды немесе одан әрі жұмыс істеу мүмкіндіктерін сипаттай отырып, белгілі бір ғылыми саладағы зерттеу нәтижелерін жалпылау үшін пайдаланылуы керек.

Қорытынды құрылымы келесі сұрақтарды қамтуы керек: зерттеудің мақсаттары мен әдістері қандай? Қандай нәтижелер алынды? Қандай тұжырымдар бар? Нәтижелерді енгізу, қолдану перспективалары мен мүмкіндіктері қандай?

Әдебиетке шолу (Literature review) секциясында отандық және шетелдік авторлардың зерттелген тақырып бойынша іргелі және жаңа еңбектері, осы еңбектерді олардың ғылыми үлестері тұрғысынан талдау, сондай-ақ зерттеудегі олқылықтар қамтылуға тиіс.

Жұмысқа қатысы жоқ көптеген сілтемелерге немесе автордың өз жетістіктері туралы орынсыз пікірлерге, автордың алдыңғы жұмыстарына сілтемелерге **ЖОЛ БЕРІЛМЕЙДІ**.

Осы талаптардың біреуінің өзі сақталмаған жағдайда мақала қарауға қабылданбайды.

5. Кестелер тікелей жұмыс мәтініне енгізіледі. Олар нөмірленіп, жұмыс мәтінінде оларға сілтеме жасалуы керек. Суреттер, графиктер стандартты форматтардың бірінде ұсынылуы керек: PS, PDF, TIFF, GIF, JPEG, BMP, PCX. Нүктелік сызбалар 600 dpi ажыратымдылығымен орындалуы керек. Суреттерде барлық мәліметтер нақты көрсетілуі керек.

6. Әдебиеттер тізімінде тек жұмыс мәтінінде сілтемелері бар дереккөздер (дәйексөз тәртібімен немесе ағылшын алфавитінің тәртібімен нөмірленген) болуы керек. Жарияланбаған жұмыстарға сілтеме жасауға жол берілмейді. Әдебиеттер тізімі 7-ден астам дереккөзден тұруы керек.

Әдебиеттер тізімінде соңғы 10 жылда жарияланған дереккөздер кемінде 50% болуы керек. Сілтемелер берілген дереккөздердің сапасы мен саны мақаланың өзектілігін көрсетеді. Сондықтан авторларға келесі нұсқауларды орындау ұсынылады:

мақала авторлары мен бірлескен авторларының әдебиеттер тізіміндегі жарияланымдарының рұқсат етілген саны жалпы санның 20%-дан аспауға тиіс.

7. Әдебиеттер тізімін рәсімдеу («Библиографиялық жазба. Библиографиялық сипаттау. Құрастырудың жалпы талаптары мен ережелері» 7.1-2003 MEMC бойынша)

Кітапты рәсімдеу:

а) Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – Санкт-Петербург: Питер. Ком. – 2013. – 720 с.

Журналдағы мақаланы рәсімдеу:

б) Забродин Ю.М. Методологические проблемы исследования и моделирования функциональных состояний человека-оператора // Вопросы кибернетики. Психические состояния и эффективность деятельности. – 2021. – Т. 3. № 25. – С. 15-21. DOI: ...(при наличии).

Конференция материалдарын рәсімдеу:

в) Семенова В.Г. Самостоятельная работа студентов как важнейшая форма организации учебного процесса в рамках компетентностной модели образования // Организация самостоятельной работы студентов: материалы докладов II Всероссийской научно-практической интернет-конференции. – Саратов: Новый проект, 2013. – С. 10-15.

Газеттегі мақаланы рәсімдеу:

г) Ахметова Н.Р. Психология студенческого возраста // Педагогический вестник. – 2020. – № 12. – С. 4.

Журналдағы ағылшын тіліндегі мақаланы рәсімдеу:

д) Pundak D., Herscovitz O., Shacham M., Wiser-Biton R. Instructors' attitudes toward active learning // Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects. – 2015. – Vol. 5. – P. 215-232.

Интернет көздерді рәсімдеу:

e) Baldwin G. The teaching-research nexus: How research informs and enhances learning and teaching in the University of Melbourne [Электронный ресурс]. – 2017. – URL: <http://www.cshe.unimelb.edu.au/> (дата обращения: 15.08.2017).

8. Содан кейін әдебиеттер тізімінің ағылшын және транслитерацияланған бөліктерінің тіркесімі келтірілген. Транслитерация сілтеме бойынша <http://translit-online.ru/> онлайн аудармашыны пайдалану арқылы келтіріледі. Бұл онлайн аудармашы қазақ әліпбиінің өзгеше әріптерінің транслитерациясын жүргізбейді. Мұнда авторлар қазақ мәтінін транслитерациялағаннан кейін келесі ережелерді басшылыққа ала отырып, түзету енгізуге тиіс:

Ә	Ғ	Ң	Ө	Ү	Ұ	Қ	І
a	g	n	o	u	u	k	i

Әдебиеттер тізімінің ағылшын және транслитерацияланған бөліктері тіркесімінің мысалы:

Book design:

A) Rubinstein S.L. Osnovy obshhej psihologii [Basics of general psychology] (Piter.Kom., SPb, 2017, 720 p.). [in Russian]

Journal article design:

B) Zabrodin Ju.M. Metodologicheskie problemy issledovaniya i modelirovaniya funkcional'nyh sostojanij cheloveka-operatora [Methodological problems of studying operator functional state modeling], Voprosy kibernetiki. Psihicheskie sostojaniya i jeffktivnost' dejatel'nosti [Questions of cybernetics. Mental status and performance], 3(25), 15-21 (2018). [in Russian]

Conferences proceedings design:

C) Semenova V.G. Samostoyatel'naya rabota studentov kak vazhneyshaya forma organizatsii uchebnogo protsessa v ramkakh obrazovatel'noy kompetentnostnoy modeli [Independent work of students as the most important form of organization of educational process within the educational competence model], Organizatsiya samostoyatel'noy raboty studentov: materialy dokladov II Vserossiyskoy nauchnoprakticheskoy internet-konferentsii, Saratov: Novyy proyekt [Organization of independent work of students: materials of reportsof the II all-Russian scientific-practical Internet-conference, Saratov: New project], 10-15 (20022). [in Russian]

Newspaper articles design:

D) Ahmetova N.R. Psihologija studencheskogo vozrasta [Student psychology], «Pedagogicheskij vestnik» [Pedagogical messenger], 12, 4 (2013). [in Russian]

Article from the journal in English design:

E) Pundak D., Herscovitz O., Shacham M., Wiser-Biton R. Instructors' attitudes toward active learning, Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects, 5, 215-232 (2020).

Internet resources design:

F) Baldwin G. The teaching-research nexus: How research informs and enhances learning and teaching in the University of Melbourne. [Electronic resource] – Available at: <http://www.cshe.unimelb.edu.au/.htm> (accessed: 15.08.2021).

Егер дереккөздің ресми аудармасы бар болса және ағылшын тілінде де шығарылған болса, онда әдебиеттер тізімінің ағылшын және транслитерацияланған бөліктерінің тіркесімінде ағылшын тіліндегі ресми аударманы көрсету қажет.

Мысалы, мақала:

Баилов Е.А., Сихов М.Б., Темиргалиев Н. Об общем алгоритме численного интегрирования функций многих переменных // Журнал вычислительной математики и математической физики. – 2014. – Т. 54. – № 7. – С. 1059-1077.

Ресми аудармасы бар болса:

Bailov E.A., Sikhov M.B., Temirgaliev N. General algorithm for the numerical integration of functions of several variables, Computational Mathematics and Mathematical Physics. – 2014. – Vol. 54. – Issue 7. – P. 1061-1078.

Авторлар назарына!

2025 жылдың бірінші номерінен бастап ЕАХҚЖ-на библиографияны құрастырған кезде **Harvard Referencing Style** қолдану ұсынылады.

Жалпы ережелер

Harvard Referencing Style қолданған кезде әдебиеттер тізімін қалыптастыру алфавиттік тәртіппен жүзеге асырылады. Нөмірлеу қарастырылмаған. **Библиографиялық тізімде** мақалада келтірілген барлық кітаптар, мақалалар, диссертациялар және басқа да ғылыми еңбектер көрсетілуі керек. Тізім жұмыстың соңында орналастырылады.

Халықаралық-құқықтық актілерге, мемлекетішілік нормативтік құқықтық актілерге, мемлекеттік бағдарламаларға және т.б. сілтемелер дәйексөз келтіруге қарай соңғы сілтемелер түрінде ресімделеді.

Келтірілген басылымның атауы *курсивпен* белгіленеді.

Кітаптардағы тараулар, мақалалардың атаулары ағылшын тіліндегі "тырнақшалармен" белгіленеді.

Авторға(ларға) нұсқау. Автордың тегі жазылады, үтір қойылады, одан кейін оның инициалдары көрсетіледі. Бір автордың бірнеше жұмысына сілтемелер хронологиялық тәртіпте беріледі. Автордың бір жылы жарияланған жұмыстарына сілтеме жасағанда, басылым жылына латын әріптерін (а, в, с) және т.б. қосу арқылы жұмыстарды ажырату керек (Jackson, A., 2024a: 12), (Jackson, A., 2024b: 75-76).

Егер мақаланы екі автор дайындаған болса, олардың фамилияларының арасына "and" жалғаулығы жазылады. Егер үш автор болса, онда бірінші және екінші автор үтірмен, екінші және үшінші авторлар "and" жалғаулығымен бөлінеді. Авторлар үштен көп болған кезде алғашқы үшеуі үтір арқылы көрсетіледі, содан кейін «және т.б.» қойылады.

Кітаптарға сілтемелерді рәсімдеу келесілерді қамтуға тиіс:

Автордың тегі, аты-жөні, үтір; (жақшадағы басылым жылы) – үтір; кітаптың атауы – *курсивпен*; басылым нөмірі (егер екінші және одан кейінгі басылымға сілтеме жасалса) – үтір; баспагер (баспахана) – үтір; басылым қаласы – нүкте.

Егер дереккөз электронды түрде келтірілсе, онда соңында көрсетілуі керек: available at: жүгіну кезіндегі толық URL.

Кітаптар тарауларына сілтемелер. Аты-жөні (жылы), «Тараудың атауы», редакторлардың аты-жөні, *Кітаптың атауы курсивпен* [Кітап атауының аудармасы], басылымның №, баспа, қала, ел, тараудың бет нөмірлері көрсетіледі.

Журнал мақалаларына сілтеме құрылымы: Аты-жөні, (жақшада жарияланған жылы), *мақаланың атауы – курсивпен*, журналдың нөмірі, журналдың атауы, егер бар болса, том №-і және шығарылым нөмірі, мақала беттерінің нөмірлері.

Электронды журналдарға сілтеме: тегі, аты, шыққан жылы, *тырнақшадағы курсивпен мақаланың атауы*, журналдың атауы, том №-і немесе шығарылым нөмірі, мақала беттерінің нөмірлері, available at: жүгінген кездегі толық URL.

Толығырақ қараңыз:

Ағылшын тілінде: <http://www.citethisforme.com/harvard-referencing>

<https://librarydevelopment.group.shef.ac.uk/Assets/pdfs/referencing/harvard.pdf>

<https://www.adelaide.edu.au/library/ua/media/4332/library-qrg-harvard-referencing.pdf>

Орыс тілінде: https://lib.herzen.spb.ru/media/manual/harvard_style.pdf

https://geo.tsu.ru/content/faculty/structure/chair/tourism/Фотогалерея/standart_Harvard.pdf

9. Әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық деректерді (мақаланың атауы, авторлардың әрқайсысы туралы мәліметтерді (аты-жөні, ғылыми дәрежесі, ғылыми атағы, лауазымы, жұмыс орны, мекен-жайы, қаласы, елі, телефоны, E-mail) – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде көрсету қажет).

Руководство для авторов при подаче статей в «Евразийский журнал международного права»

Редакция Журнала просит авторов ознакомиться с правилами (редакционной политикой Журнала, содержащей общую информацию о Журнале, процедуре рассмотрения статей, публикационной этике) для их соблюдения при подготовке работ, направляемых в журнал.

1. Отправление статьи в редакцию означает согласие автора (авторов, **максимальное количество – 3 человека**) на право Издателя – Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, издания статьи в журнале и переиздания ее на любом иностранном языке.

Не допускается более 1 публикации от одного автора в одном и том же номере журнала. Ответственность за содержание статьи несет автор (авторы).

2. В редакцию (через систему Open Journal System (OJS) представляется статья в Word-формате (страница – А4, книжная ориентация, поля со всех сторон – 20 мм. Шрифт: тип – Times New Roman, размер (кегель) – 14);

МРНТИ <http://grnti.ru/> - первая строка, слева; инициалы и фамилию автора(ов) - выравнивание по центру, курсив; полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации; E-mail автора(ов) – в скобках курсив; название статьи – выравнивание по центру полужирным шрифтом). Стилевой файл

можно скачать с сайта журнала. Авторам необходимо представить два варианта рукописи, один из которой не должен содержать информацию об авторах (ФИО, место работы, сведения об авторах), так как для проведения двойного слепого рецензирования необходим анонимизированный текст. Также автору(ам) необходимо предоставить сопроводительное письмо (шаблон сопроводительного письма прикреплен на сайте журнала). Файлы статьи необходимо пронумеровать, назвать первыми 4-5 словами заголовка статьи (например: 1. О методике преподавания международного права – файл с авторами; 2. О методике преподавания международного права – файл без авторов).

3. Объем статьи не должен превышать 16 страниц (от 6 страниц). В расчет объема статьи не входят аннотация, ключевые слова, список литературы, референс, сведения об авторе на казахском, русском и английском языках. Работы, превышающие указанный объем, принимаются к публикации в исключительных случаях по особому решению редколлегии журнала.

4. Текст работы начинается с **рубрикатора МРНТИ** (Международный рубрикатор научно-технической информации; определяется по ссылке <http://grnti.ru/>), затем следуют ФИО (полные фамилия, имя, отчество автора(ов), ученая степень, ученое звание, должность, место работы, город, страна, ORCID автора (ов); e-mail всех авторов (в том числе с указанием основного автора), заглавие статьи, аннотация, ключевые слова.

Аннотация (Abstract) представляет собой краткое изложение исследовательской статьи и используется для того, чтобы помочь читателю быстро понять суть статьи. Объем – не менее 150 и не более 200 слов на казахском, русском и английском языках. Структура аннотации включает в себя следующие пункты:

- Вступительное слово о теме исследования.
- Цель, основные направления и идеи научного исследования.
- Краткое описание научной и практической значимости работы.
- Краткое описание методологии исследования.
- Основные результаты и анализ, выводы исследовательской работы.
- Ценность проведенного исследования (внесенный вклад данной работы в соответствующую область знаний).
- Практическое значение итогов работы.

Ключевые слова (не более 7 слов или словосочетаний) должны отражать основное содержание статьи; определять предметную область исследования; встречаться в тексте статьи. Ключевые слова отделяются друг от друга запятой.

Авторы журнала должны в соответствии с заголовками придерживаться следующих правил по **структуре статьи**:

Статья должна иметь следующую структуру (первые три пункта – на казахском, английском, русском языках):

1. Заголовок и данные об авторе (авторах) – ФИО, ученая степень, ученое звание, должность, место работы, город, страна, ORCID автора (ов); электронная почта всех авторов публикаций (в том числе с указанием основного автора).

2. Аннотация (Abstract) (150-250 слов).

3. Ключевые слова (Keywords) (8-10 слов).

4. Введение (Introduction).

5. Материалы и методы (Materials and methods).

6. Результаты и обсуждение (Results and discussion).

7. Информация о финансировании (при наличии) (Acknowledgements).

8. Список литературы и наличие References – транслитерированного списка литературы (транслитерация осуществляется на сайте: <http://translit-online.ru>)

Для зарубежных авторов, приславших статьи на английском или русском языках, перевод названия статьи, сведений об авторах, Аннотация, Ключевые слова на казахский язык осуществляет Редакция журнала.

Введение (Introduction) состоит из следующих основных элементов:

○ Обоснование выбора темы; актуальность темы или проблемы. В обосновании выбора темы на основе описания опыта предшественников сообщается о наличии проблемной ситуации (отсутствие каких-либо исследований, появление нового объекта и т.д.). Актуальность темы определяется общим интересом к изученности данного объекта, но отсутствием исчерпывающих ответов на имеющиеся вопросы, она доказывается теоретической или практической значимостью темы.

○ Определение объекта, предмета, целей, задач, методов, подходов, гипотезы и значения работы. Цель исследования связана с доказательством тезиса, то есть представлением предмета исследования в избранном автором аспекте.

Раздел Материалы и методы (Materials and methods) должен состоять из описания материалов, а также полного описания использованных методов.

Научная методология должна включать в себя:

- исследовательский вопрос(-ы);
- выдвигаемую гипотезу (тезис);
- этапы исследования;
- методы исследования.

○ Характеристика или описание материала исследования включает его представление в качественном и количественном отношении. Характеристика материала (международно-правовые акты, НПА, государственные программные документы, официальная статистика, труды ученых и др.) – один из факторов, определяющий достоверность выводов и методов исследования.

○ В этом разделе указывается, если это имело место, использование искусственного интеллекта (ChatGPT (чат ДЖИПИТИ) при работе над статьей.

Результаты и Обсуждение (Results and Discussion) – один из самых важных разделов статьи. В разделе приводится анализ и обсуждение полученных результатов исследования. Приводятся выводы по полученным в ходе исследования результатам, раскрывается основная суть. В нем необходимо провести анализ результатов работы и обсуждение соответствующих результатов в сравнении с предыдущими работами, анализами и выводами.

- **Заключение (Conclusion)** – обобщение и подведение итогов работы на данном этапе; подтверждение истинности выдвигаемого утверждения, высказанного автором, и заключение автора об изменении научного знания с учетом полученных результатов. Выводы не должны быть абстрактными, они должны быть использованы для обобщения результатов исследования в той или иной научной области, с описанием предложений или возможностей дальнейшей работы.

- Структура заключения должна содержать следующие вопросы: Каковы цели и методы исследования? Какие результаты получены? Каковы выводы? Каковы перспективы и возможности внедрения, применения результатов?

- В секции **Обзор литературы (Literature review)** должны быть охвачены фундаментальные и новые труды по исследуемой тематике отечественных и зарубежных авторов, анализ данных трудов с точки зрения их научного вклада, а также пробелы в исследовании.

- **НЕДОПУСТИМО** наличие множества ссылок, не имеющих отношения к работе, или неуместные суждения о собственных достижениях автора, ссылки на предыдущие работы автора.

При несоблюдении хотя бы одного из этих требований статья не принимается к рассмотрению.

5. Таблицы включаются непосредственно в текст работы. Они должны быть пронумерованы и сопровождаться ссылкой на них в тексте работы. Рисунки, графики должны быть представлены в одном из стандартных форматов: PS, PDF, TIFF, GIF, JPEG, BMP, PCX. Точечные рисунки необходимо выполнять с разрешением 600 dpi. На рисунках должны быть ясно переданы все детали.

6. Список литературы должен содержать только те источники (пронумерованные в порядке цитирования или в порядке английского алфавита), на которые имеются ссылки в тексте работы. Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Список литературы должен состоять из более чем 7 источников.

Список литературы должен содержать не менее 50% источников, опубликованные за последние 10 лет. Качество и количество источников, на которые даны ссылки, указывают на актуальность статьи. Поэтому авторам рекомендуется придерживаться следующих инструкций:

допустимое количество публикаций авторов и соавторов статьи в списке литературы не должно превышать 20% от общего числа.

7. Оформление списка литературы (по ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления»)

Оформление книги:

а) Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – Санкт-Петербург: Питер. Ком. – 2013. – 720 с.

Оформление журнальной статьи:

б) Забродин Ю.М. Методологические проблемы исследования и моделирования функциональных состояний человека-оператора // Вопросы кибернетики. Психические состояния и эффективность деятельности. – 2021. – Т. 3. № 25. – С. 15-21. DOI: ...(при наличии).

Оформление материалов конференций:

в) Семенова В.Г. Самостоятельная работа студентов как важнейшая форма организации учебного процесса в рамках компетентностной модели образования // Организация самостоятельной работы студентов: материалы докладов II Всероссийской научно-практической интернет-конференции. – Саратов: Новый проект, 2013. – С. 10-15.

Оформление газетной статьи:

г) Ахметова Н.Р. Психология студенческого возраста // Педагогический вестник. – 2020. – № 12. – С. 4.

Оформление журнальной статьи на английском языке:

д) Pundak D., Herscovitz O., Shacham M., Wiser-Biton R. Instructors' attitudes toward active learning // Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects. – 2015. – Vol. 5. – P. 215-232.

Оформление интернет-источников:

е) Baldwin G. The teaching-research nexus: How research informs and enhances learning and teaching in the University of Melbourne [Электронный ресурс]. – 2017. – URL: <http://www.cshe.unimelb.edu.au/> (дата обращения: 15.08.2017).

8. Затем приводится комбинация англоязычной и транслитерированной частей списка литературы. Транслитерация приводится с использованием онлайн переводчика по ссылке <http://translit-online.ru/>. Данный онлайн переводчик не проводит транслитерацию специфических букв казахского алфавита. Здесь авторы после транслитерации казахского текста должны провести корректировку, руководствуясь следующими правилами:

Ә	Ғ	Ң	Ө	Ү	Ұ	Қ	І
a	g	n	o	y	y	k	i

Пример комбинации англоязычной и транслитерированной частей списка литературы:

Book design:

A) Rubinstein S.L. Osnovy obshhej psihologii [Basics of general psychology] (Piter.Kom., SPb, 2017, 720 p.). [in Russian]

Journal article design:

B) Zabrodin Ju.M. Metodologicheskie problemy issledovaniya i modelirovaniya funkcional'nyh sostojanij cheloveka-operatora [Methodological problems of studying operator

functional state modeling], Voprosy kibernetiki. Psihicheskie sostojaniya i jeffektivnost' dejatel'nosti [Questions of cybernetics. Mental status and performance], 3(25), 15-21 (2018). [in Russian]

Conferences proceedings design:

C) Semenova V.G. Samostoyatel'naya rabota studentov kak vazhneyshaya forma organizatsii uchebnogo protsessa v ramkakh obrazovatel'noy kompetentnostnoy modeli [Independent work of students as the most important form of organization of educational process within the educational competence model], Organizatsiya samostoyatel'noy raboty studentov: materialy dokladov II Vserossiyskoy nauchnoprakticheskoy internet-konferentsii, Saratov: Novyy proyekt [Organization of independent work of students: materials of reports of the II all-Russian scientific-practical Internet-conference, Saratov: New project], 10-15 (20022). [in Russian]

Newspaper articles design:

D) Ahmetova N.R. Psihologiya studencheskogo vozrasta [Student psychology], «Pedagogicheskiy vestnik» [Pedagogical messenger], 12, 4 (2013). [in Russian]

Article from the journal in English design:

E) Pundak D., Herscovitz O., Shacham M., Wiser-Biton R. Instructors' attitudes toward active learning, Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects, 5, 215-232 (2020).

Internet resources design:

F) Baldwin G. The teaching-research nexus: How research informs and enhances learning and teaching in the University of Melbourne. [Electronic resource] – Available at: <http://www.cshe.unimelb.edu.au/.htm> (accessed: 15.08.2021).

Если источник имеет официальный перевод и издан также на английском языке, то в комбинации англоязычной и транслитерированной части списка литературы необходимо указать официальный перевод на английском языке.

Например, статья:

Баилов Е.А., Сихов М.Б., Темиргалиев Н. Об общем алгоритме численного интегрирования функций многих переменных // Журнал вычислительной математики и математической физики. – 2014. – Т. 54. – № 7. – С. 1059-1077.

имеет официальный перевод:

Bailov E.A., Sikhov M.B., Temirgaliev N. General algorithm for the numerical integration of functions of several variables, Computational Mathematics and Mathematical Physics. – 2014. – Vol. 54. – Issue 7. – P. 1061-1078.

Вниманию авторов!

С первого номера ЕАЖМП 2025 года при составлении библиографии рекомендуется применять **Harvard Referencing Style**

Общие положения

При применении **Harvard Referencing Style** формирование списка литературы осуществляется в алфавитном порядке. Нумерация не предусмотрена. В **библиографическом списке** должны отражаться все книги, статьи, диссертации и др. научные труды, процитированные в статье. Список размещается в конце работы.

Ссылки на международно-правовые акты, внутригосударственные нормативные правовые акты, государственные программы и т.д. оформляются в виде концевых ссылок по мере цитирования.

Название цитируемой публикации выделяется *курсивом*.

Главы в книгах, названия статей выделяются английскими "кавычками".

Указание на автора(ов). Указывается фамилия автора и затем, после запятой, его инициалы. Ссылки более чем на одну работу одного и того же автора излагаются в хронологическом порядке. При ссылках на работы автора, опубликованных в одном и том же году, следует различать работы, добавляя латинские буквы (a, b, c) и т.д. к году издания (Jackson, A., 2024a: 12), (Jackson, A., 2024b: 75-76).

Если статью подготовили два автора, их фамилии разделяются между собой союзом «and». Если три автора, то первый и второй разделяются запятой, второй и третий – союзом «and». Когда авторов больше трех, указываются через запятые первые три, после чего ставится «и др.».

Оформление ссылок на книги должно содержать:

Фамилия, инициалы автора, запятая; (год издания в скобках) – запятая; название книги – *курсивом*; номер издания (если цитируется второе и последующее издание) – запятая; издатель (типография) – запятая; город издания – точка.

Если источник цитируется в электронном виде, то нужно в конце указать: available at: полный URL на момент обращения.

Ссылки на главы книг. Указывается Фамилия, И.О. (год), "Название главы", Фамилии, И.О. редакторов, *Название книги курсив* [Перевод названия книги], № издания, издательство, город, страна, номера страниц главы.

Структура ссылки на журнальные статьи: фамилия и инициалы; (год издания в скобках); *название статьи - курсивом*; номер журнала, название журнала; том № и выпуск номера, если такой имеется; номера страниц статьи.

Ссылка на электронные журналы: фамилия, имя, год издания, *название статьи курсивом в кавычках*, название журнала, том № или выпуск номер такой-то, номера страниц статьи, available at: полный URL на момент обращения.

См. более подробно:

На английском языке: <http://www.citethisforme.com/harvard-referencing>

<https://librarydevelopment.group.shef.ac.uk/Assets/pdfs/referencing/harvard.pdf>

<https://www.adelaide.edu.au/library/ua/media/4332/library-qrg-harvard-referencing.pdf>

На русском языке: https://lib.herzen.spb.ru/media/manual/harvard_style.pdf

https://geo.tsu.ru/content/faculty/structure/chair/tourism/Фотогалерея/standart_Harvard.pdf

9. После списка литературы необходимо указать библиографические данные (название статьи, сведения по каждому из авторов (Фамилия и инициалы, научная степень, ученое звание, должность, место работы, адрес, город, страна, телефон, e-mail) - на казахском, русском и английском языках).

A guide for authors when submitting articles to the Eurasian Journal of International Law

The editorial board of the Journal asks the authors to familiarize themselves with the rules (the editorial policy of the Journal containing general information about the Journal, the procedure for reviewing articles, publication ethics) in order to comply with them when preparing papers sent to the journal.

1. Sending an article to the editorial office means the consent of the author (the maximum number of authors is 3 people) to the right of the Publisher – L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish the article in the journal and republish it in any foreign language.

No more than 1 publication from the same author in the same issue of the journal is allowed. The author(s) is responsible for the content of the article.

2. An article is submitted to the editorial office (via the Open Journal System (OJS)) in Word format (A4 page, portrait orientation, margins on all sides - 20 mm. Font: type – Times New Roman, size (size) – 14);

MRNTI <http://grnti.ru> / - first line, on the left; initials and surname of the author(s) - centered alignment, italics; full name of the organization, city, country (if the authors work in different organizations, you must put the same icon next to the surname of the author and the corresponding organization; E-mail of the author(s) – italics in parentheses; the title of the article is centered in bold). The style file can be downloaded from the magazine's website. The authors need to submit two versions of the manuscript, one of which should not contain information about the authors (full name, place of work, information about the authors), since an anonymized text is required for conducting a double-blind review. The author(s) must also provide a cover letter (the cover letter template is attached on the journal's website). The article files must be numbered and named with the first 4-5 words of the article title (for example: 1. On the methodology of teaching international law – a file with the authors; 2. On the methodology of teaching international law – file without authors).

3. The length of the article should not exceed 16 pages (from 6 pages). The calculation of the volume of the article does not include an abstract, keywords, a list of references, a reference, information about the author in Kazakh, Russian and English. Works exceeding the specified volume are accepted for publication in exceptional cases by a special decision of the editorial board of the journal.

4. The text of the work begins with the MRNTI rubricator (International rubricator of scientific and technical information; determined by the link <http://grnti.ru> /), followed by full name (full surname, first name, patronymic of the author(s), academic degree, academic title, position, place of work, city, country, ORCID of the author(s); e-mail of all authors (including the main author), title of the article, abstract, keywords.

An abstract is a summary of a research article and is used to help the reader quickly understand the essence of the article. The volume is not less than 150 and not

more than 200 words in Kazakh, Russian and English. The structure of the abstract includes the following points:

- Introductory remarks on the topic of the study.
- The purpose, main directions and ideas of scientific research.
- A brief description of the scientific and practical significance of the work.
- A brief description of the research methodology.
- Main results and analysis, conclusions of the research work.
- The value of the research (the contribution of this work to the relevant field of knowledge).
- The practical significance of the results of the work.

Keywords (no more than 7 words or phrases) should reflect the main content of the article; determine the subject area of the study; occur in the text of the article. Keywords are separated from each other by a comma.

The authors of the journal must adhere to the following rules on **the structure of the article** in accordance with the headings:

The article should have the following structure (*the first three paragraphs are in Kazakh, English, Russian*):

1. *Title and information about the author(s) – full name, academic degree, academic title, position, place of work, city, country, ORCID of the author(s); e-mail of all authors of publications (including indicating the main author).*

2. *Abstract (150-250 words).*

3. *Keywords (8-10 words).*

4. *Introduction.*

5. *Materials and methods.*

6. *Results and discussion.*

7. *Information about financing (if available) (Acknowledgements).*

8. *The list of references and the availability of References – a transliterated list of references (transliteration is carried out on the website: <http://translit-online.ru>).*

For foreign authors who have sent articles in English or Russian, the translation of the title of the article, information about the authors, Abstract, Keywords into Kazakh is carried out by the Editorial Board of the journal.

The Introduction consists of the following main elements:

The rationale for choosing a topic; the relevance of the topic or problem. In justifying the choice of a topic based on the description of the experience of predecessors, it is reported that there is a problematic situation (the absence of any research, the appearance of a new object, etc.). The relevance of the topic is determined by the general interest in the study of this object, but the lack of comprehensive answers to existing questions, it is proved by the theoretical or practical significance of the topic.

Definition of the object, subject, goals, objectives, methods, approaches, hypotheses and the meaning of the work. The purpose of the research is related to the proof of the thesis, that is, the presentation of the subject of research in the aspect chosen by the author.

The Materials and methods section should consist of a description of the materials, as well as a complete description of the methods used.

The scientific methodology should include:

- research question(s);
- proposed hypothesis (thesis);
- stages of the study;
- research methods.

The characteristic or description of the research material includes its presentation in qualitative and quantitative terms. The characteristics of the material (international legal acts, LRA, state program documents, official statistics, works of scientists, etc.) are one of the factors determining the reliability of the conclusions and research methods.

This section indicates, if this was the case, the use of artificial intelligence (ChatGPT) when working on an article.

Results and Discussion is one of the most important sections of the article. The section provides an analysis and discussion of the results of the study. The conclusions based on the results obtained during the study are presented, the main essence is revealed. It is necessary to analyze the results of the work and discuss the relevant results in comparison with previous works, analyses and conclusions.

Conclusion – generalization and summing up of the work at this stage; confirmation of the truth of the statement put forward by the author, and the author's conclusion about the change in scientific knowledge, taking into account the results obtained. Conclusions should not be abstract, they should be used to summarize the results of research in a particular scientific field, with a description of proposals or opportunities for further work.

The structure of the conclusion should contain the following questions: What are the goals and methods of the study? What results have been obtained? What are the conclusions? What are the prospects and opportunities for the implementation and application of the results?

The Literature review section should cover fundamental and new works on the subject of study by domestic and foreign authors, analysis of these works from the point of view of their scientific contribution, as well as gaps in the study.

It is **UNACCEPTABLE** to have many links unrelated to the work, or inappropriate judgments about the author's own achievements, links to previous works by the author.

If at least one of these requirements is not met, the article will not be accepted for consideration.

5. **Tables** are included directly in the text of the work. They should be numbered and accompanied by a reference to them in the text of the work. Drawings and graphs should be presented in one of the standard formats: PS, PDF, TIFF, GIF, JPEG, BMP, PCX. Bitmaps must be executed with a resolution of 600 dpi. All details should be clearly conveyed in the drawings.

6. The list of references should contain only those sources (numbered in the order of citation or in the order of the English alphabet) to which there are references in the text of the work. References to unpublished works are not allowed. The list of references should consist of more than 7 sources.

The list of references should contain at least 50% of the sources published in the last 10 years. The quality and quantity of the sources referenced indicate the relevance of the article. Therefore, authors are advised to follow the following instructions:

The permissible number of publications of authors and co-authors of an article in the list of references should not exceed 20% of the total number.

7. Registration of the list of references (according to GOST 7.1-2003 "Bibliographic record. Bibliographic description. General requirements and rules of compilation")

The design of the book:

a) Rubinstein S.L. Fundamentals of general psychology. – St. Petersburg: St. Petersburg. Com. – 2013. – 720 p.

Design of a journal article:

b) Zabrodin Yu.M. Methodological problems of research and modeling of functional states of a human operator // Questions of cybernetics. Mental states and performance. – 2021. – Vol. 3. No. 25. – pp. 15-21. DOI: ...(if available).

Design of conference materials:

c) Semenova V.G. Independent work of students as the most important form of organizing the educational process within the framework of the competence model of education // Organization of independent work of students: materials of the reports of the II All-Russian scientific and practical Internet conference. – Saratov: New Project, 2013. – pp. 10-15.

The design of a newspaper article:

d) Akhmetova N.R. Psychology of student age // Pedagogical Bulletin. – 2020. – No. 12. – p. 4.\

The design of a journal article in English:

e) Pundak D., Herscovitz O., Shacham M., Wiser-Biton R. Instructors' attitudes towards active learning // Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects. – 2015. – Vol. 5. – P. 215-232.

The design of Internet sources:

f) Baldwin G. The teaching-research nexus: How research informs and enhanced learning and teaching in the University of Melbourne [Electronic resource]. – 2017. – URL: <http://www.cshe.unimelb.edu.au/> (date of request: 08/15/2017).

8. Then a combination of the English-language and transliterated parts of the list of references is given. The transliteration is provided using an online translator at the link <http://translit-online.ru/>. This online translator does not transliterate specific letters of the Kazakh alphabet. Here, the authors, after transliterating the Kazakh text, should make adjustments, following the following rules:

Ә	Ғ	Ң	Ө	Ү	Ұ	Қ	І
a	g	n	o	y	y	k	i

An example of a combination of English-language and transliterated parts of the list of references:

The design of the book:

A) Rubinstein S.L. Osnovy obshhej psihologii [Basics of general psychology] (Piter.Kom., SPb, 2017, 720 p.). [in Russian]

Design of a journal article:

B) Zabrodin Ju.M. Metodologicheskie problemy issledovanija i modelirovanija funkcional'nyh sostojanij cheloveka-operatora [Methodological problems of studying operator functional state modeling], Voprosy kibernetiki. Psihicheskie sostojanija i jeffektivnost' dejatel'nosti [Questions of cybernetics. Mental status and performance], 3(25), 15-21 (2018). [in Russian]

Design of conference materials:

C) Semenova V.G. Samostoyatel'naya rabota studentov kak vazhneyshaya forma organizatsii uchebnogo protsessa v ramkakh obrazovatel'noy kompetentnostnoy modeli [Independent work of students as the most important form of organization of educational process within the educational competence model], Organizatsiya samostoyatel'noy raboty studentov: materialy dokladov II Vserossiyskoy nauchnoprakticheskoy internet-konferentsii, Saratov: Novyy proyekt [Organization of independent work of students: materials of reports of the II all-Russian scientific-practical Internet-conference, Saratov: New project], 10-15 (2022). [in Russian]

The design of a newspaper article:

D) Ahmetova N.R. Psihologija studencheskogo vozrasta [Student psychology], «Pedagogicheskij vestnik» [Pedagogical messenger], 12, 4 (2013). [in Russian]

The design of a journal article in English:

E) Pundak D., Herscovitz O., Shacham M., Wiser-Biton R. Instructors' attitudes toward active learning, Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects, 5, 215-232 (2020).

The design of Internet sources:

F) Baldwin G. The teaching-research nexus: How research informs and enhances learning and teaching in the University of Melbourne. [Electronic resource] – Available at: <http://www.cshe.unimelb.edu.au/.htm> (accessed: 15.08.2021).

If the source has an official translation and is also published in English, then the official English translation must be indicated in the combination of the English-language and transliterated part of the list of references.

For example, the article:

Баилов Е.А., Сихов М.Б., Темиргалиев Н. Об общем алгоритме численного интегрирования функций многих переменных // Журнал вычислительной математики и математической физики. – 2014. – Т. 54. – № 7. – С. 1059-1077.

has an official translation:

Bailov E.A., Sikhov M.B., Temirgaliev N. General algorithm for the numerical integration of functions of several variables, Computational Mathematics and Mathematical Physics. – 2014. – Vol. 54. – Issue 7. – P. 1061-1078.

To the attention of the authors!

Starting from the first issue of the EHRM 2025, it is recommended to use the **Harvard Referencing Style** when compiling a bibliography

General provisions

When using the **Harvard Referencing Style**, the list of references is formed in alphabetical order. Numbering is not provided. **The bibliographic list** should reflect all books, articles, dissertations, and other scientific works cited in the article. The list is placed at the end of the work.

References to international legal acts, domestic regulatory legal acts, government programs, etc. are drawn up in the form of end links as they are cited.

The title of the cited publication is highlighted in *italics*.

Chapters in books and titles of articles are marked with English "quotes".

An indication of the author(s). The author's surname is indicated and then, after the comma, his initials. References to more than one work by the same author are presented in chronological order. When referring to the author's works published in the same year, it is necessary to distinguish the works by adding Latin letters (a, b, c), etc. to the year of publication (Jackson, A., 2024a: 12), (Jackson, A., 202b: 75-76).

If two authors have prepared an article, their surnames are separated by the conjunction "and". If there are three authors, then the first and second are separated by a comma, the second and third by the conjunction "and". When there are more than three authors, the first three are indicated separated by commas, after which "etc." is put.

The design of links to books should contain:

Surname, initials of the author, comma; (year of publication in parentheses) – comma; book title – in italics; publication number (if the second and subsequent editions are cited) – comma; publisher (printing house) – comma; city of publication – period.

If the source is quoted electronically, then you need to specify at the end: available at: the full URL at the time of the request.

Links to book chapters. The surname, Full name (year), "Title of the chapter", Surnames, Acting editors, Title of the book in italics [Translation of the title of the book], publication number, publisher, city, country, page numbers of the chapter are indicated.

The structure of links to journal articles: surname and initials; (year of publication in parentheses); title of the article in italics; journal number, journal name; volume No. and issue number, if any; page numbers of the article.

Link to electronic journals: last name, first name, year of publication, title of the article in italics in quotation marks, title of the journal, volume no. or issue number of such and such, page numbers of the article, available at: full URL at the time of the request.

See for more details:

In English <http://www.citethisforme.com/harvard-referencing>

<https://librarydevelopment.group.shef.ac.uk/Assets/pdfs/referencing/harvard.pdf>

<https://www.adelaide.edu.au/library/ua/media/4332/library-qrg-harvard-referencing.pdf>

In Russian https://lib.herzen.spb.ru/media/manual/harvard_style.pdf

https://geo.tsu.ru/content/faculty/structure/chair/tourism/Фоторалеев/standart_Harvard.pdf

9. After the list of references, it is necessary to specify bibliographic data (title of the article, information on each of the authors (Surname and initials, scientific degree, academic title, position, place of work, address, city, country, phone, e-mail) - in Kazakh, Russian and English).

Оглавление

Сарсембаев М.А. Совершенствование законодательства Казахстана по вопросам венчурного финансирования и международный опыт	10
Саидмухторов А.А. Киберпространство как новый вид пространства в международном праве.....	26
Нуртай М.Н., Сайрамбаева Ж.Т. Дүниежүзілік сауда ұйымы шеңберіндегі зияткерлік меншікті қорғау жүйесінің ерекшеліктері.....	39
Tao Longjie. Analysis and Interpretation of the Principle of Equity and Mutual Benefit in International Economic Law	54
Лаворенко С.Ю. Международно-правовые аспекты обеспечения, соблюдения и защиты права на неприкосновенность частной жизни в период чрезвычайного положения	63
Almassuly Arlan. Submission of periodic reports to the UN human rights treaty bodies: analysis of the practice of the Republic of Kazakhstan.....	75
Обзор. Члены Редколлегии ЕАЖМП приняли участие в крупной международной конференции.....	88
«Еуразия халықаралық құқық журналына» мақалалар беру бойынша авторларға арналған нұсқаулық.....	90
Руководство для авторов при подаче статей в «Евразийский журнал международного права».....	96
A guide for authors when submitting articles to the Eurasian Journal of International Law.....	103

Eurasian Journal of International Law (EAJIL)
Еуразия халықаралық құқық журналы (ЕАХҚЖ)
Евразийский журнал международного права (ЕАЖМП)

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Сәтбаев көшесі, 2.
Тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31-267).
электрондық пошта: ejil2022@mail.ru; sholpanw@yandex.kz; erbolabay@mail.ru
<https://ejil.enu.kz>

Editorial address: 010008, Kazakhstan, Astana, Satpaev st. 2 Tel.: +7(7172)709-500 (internal number: 31-267)
e-mail: ejil2022@mail.ru; sholpanw@yandex.kz; erbolabay@mail.ru <https://ejil.enu.kz>

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. К. Сатпаева 2, каб. 325 Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-267).
e-mail: ejil2022@mail.ru; sholpanw@yandex.kz; erbolabay@mail.ru <https://ejil.enu.kz>

Баспахана мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қ., Қажымұқан к., 13/1, тел.:
+7(7172)709-500 (ішкі 31-434)

Printing house address: 010008, Kazhymukan st. 13/1, Astana, Kazakhstan.
Tel.: +7(7172)709-500 (internal number: 31-434)

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Кажымукана, 13/1, тел.:
+7(7172)709-500 (вн. 31-434).